

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ARNAVUTLARIN İSTİKLÂL SÜRECİNDE
AVUSTURYA-MACARİSTAN İMPARATORLUĞU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dibran VATAJ

**Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Yeniçağ**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mesut İDRİZ

TEMMUZ - 2018

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ARNAVUTLARIN İSTİKLAL SÜRECİNDE
AVUSTURYA-MACARİTAN İMPARATORLUĞU**

YÜKSEK LİSANS

Dibran VATAJ

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : YeniÇağ

“Bu tez 24/07/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Prof. Dr. Mesut İdriz	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi: Turgut Subaşı	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi: B. Yılmaz Hacı	Başarılı	

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	DİBRAN VATAJ
Öğrenci Numarası	:	1460Y12029
Enstitü Anabilim Dalı	:	TARİH
Enstitü Bilim Dalı	:	YENİÇAĞ
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Arnavutların İstiklal Sürecinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu
Benzerlik Oranı	:	%10
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,		
☐ Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.		
...../20..... Öğrenci İmza		
☐ Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.		
Bilgilerinize arz ederim.		
..... Öğrenci İmza		
Uygundur		
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Prof. Dr. Mesut İDRİZ		
Tarih:		
İmza:		
☐ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden danışmanım Prof. Dr. Mesut İdriz'e değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Dr. Öğr. Üyesi Turgut Subaşı da bütün süreç boyunca her anlamda yanımda olmuş, desteğini ve katkılarını esirgememiştir. Savunma sınavı sırasında jüri üyeleri ve Dr. Öğr. Üyesi Bekir Yüksel Hoş da çalışmamın son haline gelmesinde değerli katkılar yapmışlardır. Bu vesileyle tüm hocalarıma ve tezimin son okunmasında yardımlarını esirgemeyen meslektaşlarıma teşekkürlerimi borç bilirim. Son olarak bu günlere ulaşmamda emeklerini büyük olan aileme şükranlarımı sunarım.

Dibran Vataj

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
HARİTA LİSTESİ	iii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: XIX. YÜZYIL ARNAVUT COĞRAFYASI'NDA SİYASİ DURUM VE ULUSAL RÖNESANS.....	6
1.1. Arnavut Coğrafyasında Kültür ve Toplum	12
1.2. Osmanlı-Arnavut İlişkileri	23
1.3. XIX.Yüzyılda Arnavut Ayaklanmaları	26
1.4. Arnavut Devletinin Oluşumuna İlk Adımlar.....	32
BÖLÜM 2: AVUSTURYA-MACARİSTAN KAYNAKLI MİSYONERLİK ÇALIŞMALARI.....	40
2.1. İlk Arnavut Okulları.....	44
2.2. Arnavut Alfabesi	49
2.3. Dini Misyonlar	61
2.4. Avusturya-Macaristan Tarafından Finanse Edilen Katolik Rahipler.....	66
BÖLÜM 3. AVUSTURYA-MACARİSTAN'NIN SİYASİ FAALİYETLERİ	71
3.1. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Arnavutlara Devlet Desteği.....	78
3.2. Arnavutluk Bağımsızlığı'nda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Rolü	81
SONUÇ.....	86
KAYNAKÇA	89
EKLER.....	96
ÖZGEÇMİŞ.....	115

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Osmanlı Döneminde Arnavut Toprakları.....	96
Harita 2: Londra Konferansında Katılımcıların (Arnavutluk) Teklif Haritaları.....	97
Harita 3: Günümüzde Arnavut Toprakları.	98

Tezin Başlığı: Arnavutların İstiklal Sürecinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu	
Tezin Yazarı: Dibran Vataj	Danışman: Prof. Dr. Mesut İdriz
Kabul Tarihi: 24.07.2018	Sayfa Sayısı: v (ön kısım) +96 (tez) + 19 (ek)
Anabilimdalı: Tarih	Bilimdalı: Yeniçağ
XIX.Yüzyılda Arnavut coğrafyasında geri dönüşü olmayan bir dönem başlamıştır. Bu Yüzyılda yaşanan değişimlerin kaynağı ise, başta Avusturya-Macaristan olmak üzere, Avrupa Devletleridir. Bu değişim, sadece Arnavut halkı için değil, bütün Balkan milletlerini kapsayan bir sürecin başlamasına da sebep olmuştur. Bu tez çalışmasında, XIX.Yüzyılda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun, özellikle Arnavut coğrafyasında, yürüttüğü misyonerlik faaliyetleri ele alınmıştır. Ayrıca Osmanlı-Arnavut ilişkileri ile bölgenin siyasi ve kültürel durumuda incelenmiştir. Arnavut coğrafyasında, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Katolik rahipler ile yürüttüğü dinsel ve dilsel misyonlar da bu çalışmanın konuları arasındadır. Avusturya-Macaristan tarafından Arnavutlara yapılan desteklere de ayrıca yer verilmiştir. Tez çalışmasında Katolik kilisesi'nin işleyişi ile ilgili bilgiler de detaylıca irdelenmiştir. Ayrıca bu çalışmada Arnavut okulların açılması ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından getirilen latin harfler ve kitaplar da değerlendirilmiştir.	
Anahtar Kelimeler: Arnavut Coğrafyası, Osmanlı-Arnavut İlişkileri, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Katolik Kilise, Arnavut Okulları	

Title of the Thesis: The Austro-Hungarian Empire during the Process of Albanian Community

Author: Dibran Vataj

Supervisor: Proffesor. Mesut İdriz

Date: 24.07.2018

Nu. of pages: v (pre text) +96 (main body)+19 (App.)

Department: History

Subfield: Early Modern History

XIX. Century, for Albanian geography is a period of irreversible. The source of the changes that took place in this century was the European states, which led to the beginning of a process involving not only the Albanian people but all the Balkan nations. In this thesis, it is said that the period XIX. Century, the missionary activities of the Austro-Hungarian Empire, especially in the territory of Albania.

In addition, relations between Albania and the Ottoman Empire during XIX. Century, The political and cultural situation of the century will be discussed. It will be discussed. The religious and linguistic missions of the Austro-Hungarian Empire with Catholic priests in Albanian geography will also be the subject of this work. Supports made by the Austro-Hungarian state to the Albanian State will be discussed in the discussion part of the research. In the thesis, the information about the functioning of the Catholic Church will be examined in detail. In addition, Latin alphabet and books introduced by the opening of Albanian schools and the Austro-Hungary Empire will also be evaluated in this thesis.

Keywords: Albanian Geography, Ottoman-Albanian Relations, Austro-Hungary Empire, Catholic Church, Albanian Schools.

GİRİŞ

Bu çalışmada, XIX. Yüzyılda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun, özellikle Arnavut coğrafyasında, yürüttüğü misyonerlik faaliyetleri ele alınmıştır. Ayrıca Osmanlı-Arnavut ilişkileri ile bölgenin siyasi ve kültürel durumuda incelenmiştir. Arnavut coğrafyasında, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Katolik rahipler ile yürüttüğü dinsel ve dilsel misyonlar da bu çalışmanın konuları arasındadır. Avusturya-Macaristan tarafından Arnavutlara yapılan desteklere de yer verilmiştir. Tez çalışmasında Katolik kilisesi'nin işleyişi ile ilgili bilgiler de detaylıca irdelenmiştir. Bu çalışmada Arnavut okulların açılması ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından teklif edilen latin harfler ve Arnavutlar için getirilen kitaplar da değerlendirilmiştir.

Tezin birinci bölümünde, Arnavut Coğrafyası'nda siyasi durum ve ulusal rönesans ana konu olarak ele alınmıştır. XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki siyasi yapısı pek de iç açıcı değildir. Osmanlı Devleti'nin dağılmasına neden olan en önemli sebeplerden birisi milliyetçilik hareketleriydi. Milliyetçilik hareketleri, Balkan topraklarında kendisini göstermiş ve bunun sonucu olarakta Osmanlı Balkanlar'daki topraklarını kaybetmiştir.

Balkanlarda Yunan ve Slav miliyetçileri planlı bir şekilde Balkan halkları üzerinde baskı uygulayarak, onları öncelikli olarak asimile etmek, bu mümkün olmayıncada onları Balkan topraklarından kovmayı hedeflemişlerdir. Bu durum karşısında endişelenen Arnavutlar, kendi kimliklerini ve topraklarını korumak adına bir araya gelerek, kendi milli devletlerini kurma çabası içerisine girmişlerdir. Ancak böyle bir durumdada Osmanlı Devletini karşılarına almış oluyordular.

Arnavutların aynı dine mensup olduğu ve 500 yıl boyunca beraber yaşadığı Osmanlı Devleti'ne karşı bir düşmanlık beslemesi, Osmanlı ile savaşıması Arnavut Müslümanlarının kabul edeceği bir durum değildi. Böyle bir ortamda Hristyan kiliseleri devreye girerek, Arnavutların dini kimliğinin yerine, milli kimliklerini ön plana çıkaran faaliyetler içerisine girdiler. Böylece bölgeyi “Türklerden tamamen kurtarmak” için Arnavut halkının belli bir kısmını maalesef ikna etmeyi başardılar.

Arnavut halkının ekonomik, sosyal ve siyasal gelişimi birçok aşamadan geçmiştir. Arnavut halkı bu toplumsallaşma süreci döneminde, ekonomik, sosyal ve kültürel özgürlük sahibi olmak için sürekli çaba sarf etmişlerdir. Ulusal uyanışın gecikmiş olmasına rağmen, yoksulluktan bıkmış olan Arnavut toplumu, Osmanlı yönetimi ile anlaşmaya varamamıştır. Çünkü Osmanlı yönetimi tarafından bölgenin sorunları için getirmiş olduğu çözüm önerileri yeterli olmamıştır. XIX. Yüzyıl Balkan ulusal lider ve düşünürleri, kökleri batı Avrupa'da olan iki siyasi doktrinden derinden etkilenmiştir. Bunlar biri, liberalizm ve diğeri ise milliyetçiliktir.

Arnavut halkının kendine has özelliklerinden yola çıkan yazarlar, psikolojik ve sosyolojik çıkarımlarda bulunarak coğrafya ile insan arasında ilişkiler kurmuştur. Osmanlı Devleti'nin birçok konuda ve özellikle askeri ve siyasi alandaki zaafı sebebiyle, Arnavut coğrafyasının sıkıntıları ve sorunları daha da artmıştır.

Arnavut halkının bağımsızlık elde etmek için ayaklanması, Arnavut-Osmanlı ilişkilerini hiçbir zaman durma noktasına getirmemiştir. Hatta Arnavut bilim adamları, Osmanlı yönetimi tarafından, Arnavutları ekonomik ve kültürel açıdan bu süreçte bile desteklendiğini ileri sürmektedir. Arnavutlar başlangıçta İslam dinini, kendi ulusal kimliklerinin önünde bir engel olarak görmemişlerdir, ancak ilerleyen süreçte misyonerlerin faaliyetleri ile Arnavut topraklarında birçok yabancı organizasyonun kurulmasıyla bu düşünce tamamen değişmeye başlamıştır.

Ulusların milli şuur zamana bağlı değildir. Ulusal bir topluluk olan Arnavutların da milliyetçilik gibi itici bir güce ihtiyaçları olmuştur. Arnavut milliyetçiliği söz konusu olduğunda, Katolikler ile Kosova Müslümanları ve günümüzde Arnavutluk'un kuzeyindeki Ortodoks topluluklar arasındaki sorunlar, Arnavut milliyetçiliği motivasyonu ile geçiciler olsa ortadan kalkmıştır. Yani milliyetçilik ve bağımsızlık bütün farklı grupları tek bir hedefe doğru motive etmiştir.

Tezin ikinci bölümü ise, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Kaynaklı Misyonerlik Çalışmaları incelenmiştir. Özellikle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun gizli acandası olan bölgedeki limanları üzerinde durulmuştur. Avusturya'ya göre, eğer Dıraç ve Avlonya limanları alınırsa Arnavutluk da kolayca ele geçirilebilirdi. Diğer taraftan Katolik kilisesi'nin dünyanın dört bir yanındaki en büyük savunucusu olan Avusturya-

Macaristan İmparatorluğu sadece bu ayaklanmayı desteklemekle kalmadı, aynı zamanda bölgeyi “dini vatanseverlik” yoluyla ele geçirme hayalini de uygulamaya başladı.

Arnavut halkı, Balkan halklarının tarihinde dini bir uyum sembolü olmuştur. Kült nesnelerinin, camilerin, kiliselerin ve manastırların varlığı Arnavut halkının geçmişini sembolize eder. Tarih boyunca Arnavut topraklarında dini inançların uyumlu bir şekilde bir arada bulunması diğer ülkelere örnek olmuştur

Her dilin bir geçmişi ve o dili konuşan insanların tarihiyle alakalı hikâyeleri mevcuttur. Arnavutça'nın tarihi de oldukça eski bir dilin hikâyesidir. Bu dil asırlarca ayakta kalmış ve bu şekilde Yüzyıllar boyunca nesilden nesile aktararak kendini koruyabilmiştir.

Arnavutça Hint-Avrupa dilinin en eski dillerinden birisidir. Arnavutlar, Osmanlı İmparatorluğu himayesinde iken, resmîyette kendi dillerini kullanmadılar çünkü kurumlarda Osmanlı Türkçesi geçerliydi. Arnavutlar, Osmanlı Devleti'nden ayrılma ve bir gün ulusal bir devlet kurma gibi bir düşünceleri olmadığı için XIX. Yüzyılın ikinci yarısına kadar, dil ve ulusal kimlik diye bir arayış içinde olmadılar. Ancak milliyetçilik duygularıyla birlikte harekete geçip, istiklal mücadelesine başlayan Arnavutların hayatının tüm alanlarına ulusal bağımsızlık düşüncesi yayılmaya başladı. Bu durum Arnavut ulusunun yeniden doğuşunu simgeliyor ve dünyadaki diğer uluslar gibi onlarda kendi geleceklerini ve ulusal devletlerini kurmak için siyasi ve kültürel bir birlik mücadelesi veriyorlardı. Böyle bir ortamda Avusturya-Macaristan'ın Arnavutluk politikaları, Arnavut halkını daha da cesaretlendiriyordu. Arnavutça diliyle ilgili Avusturya tarafından benimsenen yaklaşım, Arnavut ulusal rönesansına destek olarak görüldüğü için bu durum Arnavut milliyetçilerini Avusturyaya biraz daha yakınlaştırıyordu.

XIX. Yüzyılın sonunda ve XX. Yüzyılın başında yaşanan bu değişim Arnavut Devlet adamları tarafından politik, dilsel ve kültürel bir sorun olarak görülüyordu. Çünkü Arnavut dilinin gelişimi ve kültürün gelişmesi için uygun koşullar yaratarak, doğrudan ulusal birliğin güçlendirilmesi ve Arnavut halkının siyasi birliğinin sağlanması büyük bir öneme sahipti.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, idaresi altındaki Arnavutlara tüm hakları vermeyi garanti etmeyi amaçlamış olsa da, bu siyaset Arnavutları Osmanlı İmparatorluğu ile olan ilişkilerde oyalamak için kullanılıyordu ve Osmanlı idaresinde Arnavut topraklarını

kendi topraklarına eklemeyi kolaylaştıracak bir yöntem olarak uygulanıyordu. Bu politikalar en sonunda Arnavutları Osmanlı Devleti'ne düşmanlaştırmayı başardı.

Avusturya-Macaristan doğu Adriyatik ve Balkanlar'da uzun vadeli politikalar oluşturmuştu. XIX. Yüzyılda İtalya ardından, yeni ortaya çıkan ulus devletlerden olan Sırbistan ve onun koruyucusu Rusya ve Karadağ'a karşı Avusturya Balkanlarda varlığını genişletmeye çalışıyordu. Avusturya-Macaristan, Bosna Hersek'i 1908'de ilhak ettirerek, Balkanlar'ın tümünü korumaya hazır olduğu yönünde bir işaret vermişti. Bu nedenle Arnavutlar başlangıçta Manastır'da alfabe ilan etmeyi ve daha sonra devlet kurma hedefini seçti.

Tezin üçüncü bölümünde de, Arnavut Coğrafyasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Politik Faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Arnavut milli devleti, Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan koparılarak yıkılmasından sonra kuruluyor ve sınırları, savaş ilkelerini uygulamak isteyen komşularıyla açık bir çatışma içinde tanımlanıyordu. Bu durumda ise, Arnavut topraklarının bağımsızlığını ilan etmek için büyük güçlerin olduğu kadar Avusturya diplomasisinin rolü önem arz etmekteydi.

XIX. Yüzyılın devrimci hareketleri, Avrupa'da, iki doktrin arasındaki açık muhalefete rağmen liberalizmi ve milliyetçiliği getirdi. Liderler, feodal ve otokratik rejimlerin yıkılması ve anayasal rejimlerin oluşturulması üzerine yoğunlaştılar. Bütün ulusçu hareketlerde dil, milliyetin en önemli özelliğiydi. Arnavutlar, daha önce 1878 Berlin Kongresi'nde olduğu ve diğer kongrelerinde de görüldüğü gibi, büyük güçlerin yardımlarını, kısmen güvenilir oldukları için kabul ederek, kaderleri hakkında söz sahibi olmaya çalıştılar.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Bosna Hersek'i ele geçirdikten sonra, Balkanlara girmesi daha da kolaylaştı. Ulusal uyanış hareketleri, Karadağ, Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan'da Osmanlı İmparatorluğu'ndan koparak vatandaşlık hakkı talebiyle hala devam etmekteydi. Bu durum Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Balkanların ilhakı işini dahada kolaylaştırdı.

Amaç:

Arnavutların İstiklal Sürecinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu adlı tezimi yazma amacım Arnavut bölgelerinde yaşadığım içindir, Arnavutların Osmanlı döneminde nasıl Milliyetçilik kazandıkları, nasıl isyan ettiklerini inceledim, Arnavut devletinin oluşumunu kendi ülkemin gözünden değerlendirmeye çalıştım. Arnavutların eğitim ve kültürel süreçlerini analiz ettim. Balkanlarda nüks eden milliyetçilik akımını Arnavutlar üzerinden değerlendirmeye çalıştım.

Önemi:

Arnavutların Milliyetçilik akımını etkisi ile değişen eğitim ve kültürel faaliyetleri incelenmiştir.

Yöntem:

Tezimi yazarken İngilizce, Almanca, Sırpça yayınlanmış kitaplar ve makalelerden yararlandım. Ayrıca, Kosova ve Arnavutluk merkez arşivlerinden yararlandım. İnternet üzerinden Arnavut kültürüne ait fotoğralar indirdim.

BÖLÜM 1: XIX. YÜZYIL ARNAVUT COĞRAFYASI'NDA SİYASİ DURUM VE ULUSAL RÖNESANS

XIX. Yüzyıl Arnavut milleti ve diğer Balkan milletleri adına dönüşü olmayan olaylar zincirinin başladığı bir dönemdir. XIX. Yüzyılın son çeyreğinde bir çok balkan milleti ve sonunda Arnavutlar da yaşadıkları bölgelerde ayaklanmalarda bulunmuşlardır. Balkan coğrafyasında siyasi gelişmeler ve Osmanlı Devleti'ne karşı gerçekleştirilen ayaklanmalar Balkan devletlerinin kurulması sürecini hızlandırmıştır. Asırlar boyu Osmanlı İmparatorluğu tarafından kontrol edilen Balkan toprakları, XIX.Yüzyılda “milliyetçilik” akımının da etkisi ile bu himayeden, kaynaklanan ayaklanmalar ile birer birer ayrılmaya başlamışlardır. Bu süreç, Balkan milletleri tarafından “Milliyetçi Dönem” olarak da adlandırılmaktadır. Hatta Arnavut Milletçiliği diğer Balkan milletlerden daha geç gelişmiştir.

Balkan milletleri, gerçekleştirdiği ayaklanmalar ile Osmanlı Devleti'ne karşı çıkmaya başlamış ve birçok Balkan milleti gibi Arnavut halkı da bir ulus devleti olmanın temellerini bu dönemde atmıştır. XIX.Yüzyılda Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ vs. gibi Balkan milletleri tek başlarına ya da birlik olarak Osmanlı Devleti'ne karşı koymaya başlamışlardır. Balkan toprakların çoğu nevi özerk statüsündeydi, hatta bu topraklar Osmanlı Devleti'nin idaresinde özgürdü ve hiçbir zaman başka bir devletin himayesine girmesine izin verilmemişti.

Arnavut halkının çoğu Müslüman olmasına rağmen Hristiyan kesim ile iç içe olan bir toplumsal yapı mevcuttu. Bu yapıdan kaynaklanan bölünmeler olsada Müslümanların sayıca daha fazla olması nedeniyle Arnavut halkı, Osmanlı Devlet anlayışının Balkanlar'daki son temsilcileriydiler. Bu sebeplerden dolayı Osmanlı Devleti'nde Arnavut halkı'nın yaşadığı bölgeyi Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan ve Yunanistan gibi ülkelere kaybetme korkusu bu bölgenin önemini ortaya koymaktadır. Bu ulusal bilinçten dolayı diğer balkan halklarından farklı olarak Arnavut halkı Yüzyıllarca Osmanlı İmparatorluğu'na karşı gelmemişlerdir. Ancak kendi devletlerini kurma fikri ile ayaklanan diğer milletler Arnavut topraklarına saldırmaktan da çekinmemişlerdir.¹

¹ Raymond Zickel, Walter R. Iwaskiw, **Albania a Country Study**, 2. Baskı, Library of Congress, Federal Research Division, Washington 1994, s. 16.

Arnavut topraklarında işte bu milli şuur ve Müslüman nüfusun fazla olması gibi sebeplerden dolayı devlet olma hayali ile Osmanlı Devletine karşı ayaklanma düşüncesi çok geç ortaya çıkmıştır. XIX. Yüzyılın ikinci yarısında bile Arnavut halkı inanç olarak homojen bir ulus değildi. Ortadokslar, Katolikler ve Müslümanların bir arada yaşadığı bir yapıydı ancak Müslüman nüfus hepsinden kalabalıktı. Bu düşüncelerin oluşumundaki bu gecikmenin bir diğer sebebi de, Geg ve Toskların sosyal ve kültürel düzenindeki geleneksel ayrımlarla karşı karşıya kalınmış olmasıydı.² Osmanlı Devleti'nin balkan topraklarına girmesiyle Müslümanlaşan Geg'ler toplumda daha kabul görülmeye başlandı, bunun haricinde hristiyan kültürünü devam ettiren Tosk'lar toplumda azınlık haline geldi.

Özellikle XIX. Yüzyılın son yıllarında ve XX. Yüzyılın başında şiddetle artan Arnavutça dil için bir alfabe belirleme konusu, o dönemde Arnavut halkına liderlik edenler tarafından siyasi olduğu kadar kültürel olarak da bir sorun olarak görülüyordu. Çünkü, Arnavutça dilin gelişimi ve kültürün gelişimi için uygun koşullar oluşturarak, ulusal birliğin güçlendirilmesi ve Arnavut Devletinin kurulması için önemli bir noktaydı.³

Arnavut topraklarını kontrol etmek, Osmanlı Devleti yönetimi için hiçbir zaman kolay olmamıştı. XIX. Yüzyılın başında, sık sık merkezi hükümetten bağımsız hareket eden iki büyük paşalık vardı. Tepedelenli Ali Paşa'nın İstanbul'la işbirliği yapma ve onu yok sayma arasında gidip geldiği bu süreçte; İşkodra'daki Buşati ailesi de benzer bir siyaseti izlemiştir.⁴

Bağımsızlık hareketleri ve Arnavut topraklarında Osmanlı İmparatorluğu'na karşı isyan öncüleri, bu dönemin başında sert bir şekilde cezalandırıldılar. XIX. Yüzyılın ikinci yarısında ve XX. Yüzyılın başlarından beri Avusturya-Macaristan⁵, Arnavut Devletinin

² Antonina Zhelyazkova, 'Albanian Identities', 'Albanian Identities' is a chapter of the book Albania and the Albanian Identities, *International Centre for Minority Studies and Intercultural Relations (IMIR)*, Sofia 2000, s. 23.

³ Kozeta Sala, Elvira Shaplo, 'The Unification of Albanian Alphabet and the role of Austria', Faculty of Education and Social Sciences, "Eqrem Cabej" University, Gjirokastra, Albania, Vol.7, No; 26, 2011, *European Scientific Journal* (<https://eujournal.org/index.php/esj/article/view/4629>), s. 140.

⁴ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 1- 18-19 Yüzyıllar**, (çev. Ihsan Durdu, Gülçin Tunalı, Haşim Koç) , 4.Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2006, s. 392.

⁵ Habsburgların Avusturya'daki egemenliği 1282 yılına kadar uzanır. 1806 yılına kadar Avusturya bölgesi Kutsal Roma Cermen İmparatorluğunun bir parçasıydı ve Arşidüklük olarak kabul ediliyordu, Avusturya İmparatorluğu 1806 kuruluyor ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu 1867 yılında kuruluyor.

kurulması için en güçlü ve destekleyici müttefik haline gelmiştir. 1913'te Londra Büyükelçilik Konferansı (Congress of Ambassadors in London) tarafından belirlenen sınırlar içinde toprak bütünlüğünü de korumak için aynı şekilde Arnavut Devleti'nin destekçisi olmuştur.⁶

1870 ve 1913 arasındaki dönemin sonlarına doğru Müslümanlar ve Katolik Arnavut ve Ortodoks Sırp'ların toplumsal analizi yapıldığında, günlük yaşamda dinler arası ve etnik ilişkiler barışçıl olmakla birlikte, yaşama ve işbirliği karışımı ile karakterize olmuştur. Barışçıl bir ortam süregelse de yumuşak anlaşmazlıklar ve şiddet de mevcuttur.⁷

XIX.Yüzyılda Arnavut Katolikleri, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından organize edilmiştir ve bu insanlar aynı zamanda diğer devletleri oluşturmaya da yardımcı olmak için asker olarak kullanılmışlardır. Örneğin Yunanistan'daki Mora'dan başlayan isyanlar Marko Boçari tarafından yönetilmiştir "Shoqata e Miqve" (Dostlar Cemiyeti) ya da "Filiki Eterya" gibi örgütlerde de yardımcı ve komutan olarak tanınmıştır.⁸

Milli Rönesans (Rilindja Kombëtare) adı altındaki Osmanlı Devleti'ne karşı yürütülen bu faaliyetlerin çoğunu eylemciler kendi coğrafyaları yerine farklı bölgelerde gerçekleştirmişlerdir. Söz konusu eylemlerin hemen hemen hepsinin dış mihraklar tarafından organize edildiği ve eylemcilerin bu güçlü devletlerle büyük bağlantılarının olduğu daha sonra ortaya çıkmıştır.⁹

Arnavutluk Yüzyıllardır konumu nedeniyle şiddet olaylarının yaşandığı bir bölge olmasına rağmen, Arnavut halkı kalıtsal ahlak ve yazılı olmayan etik ilkeleriyle yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Yüzyıllardır Arnavut toprakları Avrupa'nın köklü siyasi tarihinde önemli bir pozisyonadadır.¹⁰

Doğuda yaşanan krizler ve Osmanlı Devleti ile Rusya arasında başlayan savaşlar Balkan milletlerinin ayaklanmasındaki başlıca sebeplerden birisi idi. 1812 yılında Napoleon

⁶ Frasher Demaj, **Britania e Madhe dhe Çeshtja Shqiptare 1875-1913**, Tarih Enstitüsü Yayınları, Prishtine, 2011, s. 264-265.

⁷ Collegium Carolinum Munich & International Workshop Program and Abstracts, 'Social and Economic Transitions at Different Scales in Modern Central- and Southeast-Europe, Soziale und wirtschaftliche Transitionen im modernen Mittel- und Südosteuropa', **Hungarian Academy of Sciences, Research Centre for Humanities**, Budapest 2015, s. 6.

⁸ William Plomer, **Yanya Sultani**, (çev. Murat Belge), Hürriyet Yayınları, İstanbul 1972, s. 377.

⁹ George Fred Williams, **Shqiptaret**, (çev. Shaban Balla), Dielli Yayınevi -1934, s. 18-19.

¹⁰ a.g.e.

Bonaparta'nın Rusya'ya karşı izlenen politikaları kısmen başarıya ulaşmış olsa da 1815 yılına kadar başarılı olmamıştır. Bu dönemde Avusturya İmparatorluğu'nun hükümeti ve yönetimdeki Clemens Von Meternich, Napoleon'u yenilgiye uğratan koalisyona öncülük etti. 1814 ile 1815 yıllarında Viyana'da gerçekleştirilen müzakerelerle barış ortamı sağlanmıştır. Bu anlaşmadan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu karlı çıkmıştır ve Balkanlar ile Doğu'daki Katoliklerin sorunlarını çözecek güç olarak kendini görmektedir.¹¹

XIX.Yüzyılda diğer Balkan ülkelerinin Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaları, Balkan halklarının lehine sonuçlanmıştı ve kendi ülkelerini kurmaları için engeller ortadan kalkmaktaydı. İlk olarak 13 Haziran 1878 yılında Berlin kongresinde Sırbistan, Bulgaristan ve Romanya'nın bağımsızlıkları Batı Devletler tarafından kabul edilmiştir. Ancak Arnavut toprakları ile alakalı herhangi bir karar ya da görüşme olmamıştır. Berlin Kongres'i (Berlin Congress) olmadan önce Prizren Kongresi 10 Haziran 1878'de (Lidhja Shqiptare e Prizrenit) Ymer Prizreni, Sulejman Vokshi, Ali Pashë Gucia, İlaz Pashë Dibra, Abdyl Frashëri tarafından 'Besëlidhja' (İttifak) sloganıyla toplantı yapılmıştır ve bu toplantıda Berlin Kongresinde izlenilecek politikalar masaya yatırılmıştır. Berlin Kongresinin kararları Arnavutların bu toplantıda dile getirdikleri hedeflerine rağmen istedikleri gibi sonuçlanmamıştır. Bunun sebebi bu iki bölge halkının Müslüman nüfusunun fazla olmasıdır.¹²

Balkan ülkelerinin çoğunun XIX.Yüzyılda ortaya çıkması ve bu bölgenin toprak ve etnik açıdan yeniden düzenlenmesi yine bu dönemde devam etmiştir. Dolayısıyla, Balkan ulus devletlerinin etnik, ulusal, dini ve diğer azınlıklara yönelik resmi politikaları, bölgenin siyasi ve sosyal geçmişini, XIX.Yüzyılda ortaya çıkan modern Balkan ulus devletlerinin sınırlarını, iki güçlü imparatorluk olan Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu belirlemiştir.¹³

Arnavut toprakların özerkliğini elde etmesi bir asır boyunca yaşanan sayısız savaşın ardından bölgede yaşayan halkın tüm çabaları ile 28 Kasım 1912'de Avlonya şehrinde gerçekleşmiştir. 26 Nisan 1913'te Londra Gizli Anlaşması'nda (London Secret

¹¹ Jelavich, s. 184.

¹² Bujar Dugolli, **Marrëdhënie Shqiptaro-Serbe 1878-1912**, Universiteti i Prishtinës Yayınları, Prishtinë 2011, s. 79-80.

¹³ Dusan Batakovic, 'Minorities in the Balkans, State policy and interethnic relations (1804–2004)', **Balkanica- XLIV, Annual of the Institute for Balkan Studies**, Belgrad 2013, s. 454.

Agreement) Arnavut özerkliği birçok devlet tarafından tanınmıştır. Ancak Arnavut toprakları'nın kontrolü (Kosova, Makedonya, Karadağ, Yunanistan) Osmanlı Devleti'ne karşı kurulan koalisyonun yönetimine (Sırbistan, Makedonya, Bulgaristan, Yunanistan, Karadağ) verilmiştir.¹⁴

Osmanlı Devleti yönetiminden, Arnavutluk'un ayrılmasının ardından, Balkanlarda bir Arnavut Devletinin kurulması ile alakalı büyük endişeler mevcuttu. Balkanlarda kurulan diğer Ortodoks Devletler, Osmanlı Devleti'ne karşı bu sebepten dolayı savaş ilan etmişlerdi ve böylece Birinci Balkan Savaşı'nın başlamasındaki başlıca sebeplerden birisi ortaya çıkmıştı. Karadağ, 8 Ekim 1912 Haçlı Seferleri ile 'Kryqezate' (Kutsal Savaş) ilk defa Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ederek Arnavut topraklarının işgalini başlatmıştır. 13 Ekim'de Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan yaşanan süreci daha vahim bir duruma sürüklemiştir. "Hristiyanlar'a Saygın" sloganıyla yüksek hürmet göstermenin zorunda olduğu ve bu dönemde 17 Ekim'den itibaren bu sebepten dolayı Bulgaristan ve Sırbistan'a savaş ilan edilmesinin eşğine gelinmiştir. 18 Ekim'de ise başlayan Balkan Savaşı'nda Yunanistan Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşa girme kararı almıştır.¹⁵

Arnavut toprakların özerkliği XIX.Yüzyılda büyük ve güçlü devletler tarafından desteklenmiştir. Arnavutlar dört vilayette (Yanya, Manastır, Kosova, İşkodra) yaşıyorlardı, ayrıca Yunanlar, Sırlar, Ulahlar ve Makedon'lar da yine bu bölgede yaşamaktaydılar. XIX.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan ekonomik olaylar ve bölgede yaşayan Arnavutların şiddet olaylarından uzak kalmak istemeleri İstanbul'a göç etmelerine sebep olmuştur. Hatta 1850 yılında göç edenlerin sayısı 60 bin civarlarına ulaşmıştır. Osmanlı Devleti'ne karşı hareketler Arnavutluk'ta XIX. Yüzyıldan daha öncesine dayanmaktadır. Ayrıca eğitim reformları dahilinde 1845 yılında Arnavut coğrafyasında medreseler, Ortodoks okulları ve Katolik okulları açılmıştır. Ancak bu okullarda derslerde Arnavutça yer almamıştır. Arnavutça dili sadece kültürel örgütlerde kullanılmıştır. Gizlice İşkodra'daki Katolik okullarında ikinci dil olarak Arnavutça dersler verilmiştir. Arnavut örgütleri XIX.Yüzyılda Zef Jubani tarafından Fransız konsolosunun sekreterliğinin desteği ile Trieste'de "Përmbledhje të

¹⁴ Jelavich, s. 108-109.

¹⁵ Olsi Jazexhi, 'Kryengritja Popullore Shqiptare e vitit 1912 – 1915- Shqiperia nga shkeputja me shtetin Osman, deri me debimin e İsmail Qemalit', (<http://www.dielli.net/historia.htm>), Tiranë, (yıl?), s. 2. [erişim tarihi 11.10.2017].

Këngëve Popullore e Rapsodive Shqiptare” adı ile bir çalışma yayınlanmıştır. Thimi Mitko tarafından Güney Arnavutluk’ta Arnavutça, şiirlerde yine aynı dönemde yaygınlaşmaya başlamıştır.¹⁶

Balkanlarda çok sayıda Yunan ve Slav ırkının planları dahilinde başka Balkan halklarını imha etmek ya da Balkanlar’dan kovmak amacı vardı. Yunan ‘Μεγάλη Ιδέα’ (Megali İdea) ve Sırp ‘Načertanije’ projeleri XIX.Yüzyılda yaklaşık olarak 1844’te Yunan başkanı Jani Koleti ve Sırp bakanı Ilija Garašanin’nin tarafından ilan edilmiştir. Bu projeler İstanbul’u ele geçirmek için büyük bir hedef idi. Arnavutluk, Kosova, Makedonya ve Karadağ’daki Arnavut halkını ihraç etmeye başlamıştı. Politik projeleri İstanbul’daki Ortodoks Patrikliği kabul etmişti, ancak Balkan savaşları’nda projeler tamamlanmıştır. Balkan savaşları’nda Arnavutluk’tan, Kosova, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan’da yaşayan Arnavutlar diğer Balkan devletlerinin zulmü nedeniyle Anadolu’ya göç etmişlerdir.¹⁷

Napoleon Bonaparta’nın savaşlarının Balkan coğrafyasında büyük etkisi vardır. Balkan batı bölgesini ele geçirerek bu bölgeyi büyük farklılıklarla yönetmiştir. Sloven ve Hırvat bölgelerinde 1809’da Fransız ilçeleri kurmuştur (Illyrian Provinces) ve 1813 yılına kadar bu süreç devam etmiştir. Bu değişiklikler o bölgelerde Katolik kilisesinin bölge yönetimi üzerindeki gücünü zayıflatmıştır. Napoleon, Sloven ve Hırvat bölgelerinde yaptığı gibi, aynısını Yunanistan’da da yapmak istemiştir, ancak Ortodoks Patrikliği’nin etkisi buna engel olmuştur.¹⁸

Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü yavaşça başlamıştır, reformları ve başka politik girişimler ise bu çöküşe engel olamamıştır. Balkan halklarının topluca ayaklanmaları Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşüne sebep olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşe geçmesi ve Balkan topraklarını kaybetmeye başlaması, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun Balkanlarda genişlemesini sağlamıştır. Hatta bu genişleme Balkanlarda barış sağlanmasına engel olmuştur. Uyanış hareketleri Avrupa’dan

¹⁶ Georges Castellan, s. 380.

¹⁷ Fejzi Lila, ‘Rising Nationalism in the Balkans’, *European Journal of Multidisciplinary Studies* (<http://journals.euser.org/index.php/ejms/article/view/179>), Vol.4, No.4, 2017, s. 34. [erişim tarihi 5.11.2017]

¹⁸ George P. Prpic, ‘French Rule in Croatia 1806-1813’, *Balkan Studies*, John Carrol University Cleveland, Ohio, 1964, s. 222.

başlayarak genişlemiştir ama büyük devletler Balkanlarda başka gelişmelere de müdahale etmiştir.¹⁹

Arnavutlar diğer Balkan milletleri gibi kendi devletini kurmak istemiştir fakat Batı Devletler buna müsaade etmemiştir. Osmanlı Devleti başka bölgelerde topraklar kaybedince Balkanlarda kendi etkisini ve varlığını kaybetmeye başlamıştır ve Arnavut halkı sayesinde İmparatorluğun kurtuluşunu bulma fırsatını elde edebileceğinin bilincindeydi. Ancak Arnavutların aynı dine mensup olduğu ve 500 yıl boyunca beraber yaşadığı Osmanlı Devleti'ne karşı bir düşmanlık beslemesi zordu. Ortodoks ve Katolik kiliseler için bu milletin Osmanlı Devleti'ne karşı çıkması Türklerden tamamen kurtulmak anlamına gelmekteydi, hatta belli bir kesimi çoktan ikna etmişlerdi. Arnavut coğrafyası hariç XIX. Yüzyılın başında diğer Balkan ülkelerinde eğitim alanında gelişmeler hızla başladı. Liseler, kültür ve eğitim merkezleri; Ljublana, Novi Sad, Zagreb, Belgrad, Bükreş okulları vs açılmaya başlandı. Bu dönemde Balkanlar ve Doğu Anadolu'daki gelişmeler, devletlerin uluslararası politikalarında büyük bir öneme sahipti. Balkanlarda gerçekleşen olaylar ve ayaklanmalar devam ederken sadece savaşlar sona erdi. Doğuda yaşanan sorunlar Avrupa için büyük bir kaos ortamı meydana getirdi, çünkü bazı devletler Osmanlı İmparatorluğu'na ait bu toprakları almak istemişti ve orda bir barış ortamı kurmayı vaat ettiler ama bunu hiçbir zaman gerçekleştirmediler.²⁰

1.1. Arnavut Coğrafyasında Kültür ve Toplum

Arnavut topraklarında XIX. Yüzyıl Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmalarla geçmiştir. Ekonomik durumun bu dönemde gerilediği bilinmektedir. Tarım ve hayvancılık ile uğraşan kesim oldukça kalabalıktır. İnsanlar bu şekilde çalışarak yaşantılarını devam ettirmektedir. Eğitim konusunda Arnavut coğrafyasında Osmanlı Devleti döneminde sadece Osmanlı okulları, açılmış dersler Osmanlıca dilinde verilmiş, hatta bazı Arnavut okullar kapatılmıştır. Bu sebeplerden tüm kültürel organizasyonlar yurt dışında faaliyete geçirilmiştir. Ayrıca İstanbul'da Arnavut kültürel dernekleri mevcuttur ve aynı zamanda

¹⁹ Abaz Mullai, **Historia e Ballkanit (1800- 1918)**, SHBLU Yayınları, Tirane 2011, s. 20-23.

²⁰ Mullai, s. 20-23.

da çeşitli gazeteler 1879'da basılmıştır "Drita", "Shoqëria e Stambollit dhe Shoqëria e të Shtypurit Shkronja Shqip".²¹

Ülke dışında faaliyet gösteren sosyo-kültürel toplumlar, milliyetçi yazıları yayınlamanın yasaklandığı bu süreçte Osmanlı Devleti'nin büyük baskısı ile karşılaştı. 1860'ların sonunda, ulusal siyasi düşünce daha da detaylandırıldı, ekonomik, politik ve eğitsel-kültürel alanlardaki açık bir dizi ulusal gereksinim ifade edildi.²²

Büyük Arnavut yazarları Naim Frashëri, Lazgush Pogradeci, Jeronim de Rada, Fan Stilian Noli, Şemsedin Sami Frashëri, Gjergj Fishta vs. faaliyetlerini yurtdışında organize etmekteydi. Arnavut yazarlar eserlerini hazırlarken Arapça ya da Latince kullanmaktaydılar. Manastır Kongresi 22 Kasım 1908'de, Arnavutça alfabesi yayımlandıktan sonra bu yazılar Arnavutçaya çevrilmişlerdir.²³

Ülkenin ana şehirlerinin önemli rol oynadığı Tanzimat'a karşı yaklaşık 40 ya da 60 tane ayaklanmanın bastırılmasından sonra burjuva ilçeleri, Osmanlı Devleti'nin ticaret, sanayi ve savunma alanlarının geliştirilmesi için herhangi bir desteğinin olması umutları yitirildi. Zef Jubani (ulusal bir eylemci), kendisine göre "birleşmiş ulus" olarak nitelendirilen Arnavut halkına uygun yasalar, kodlar ve özel kurumlar tasarlayarak Arnavut burjuvazisinin özerklik talebini dile getirdi. Arnavut ulusunun Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesinden çıkarak özerk bir ülke olma isteğini ilan etti. Zef Jubani (yazar), Balkanlar'daki uluslararası ilişkilerin keskinleştiği 1860'ların sonunda, Arnavut toprakların kurtarılması için Thimi Mitko, Preng Doçi ve diğerleri ile bu konu hakkındaki düşüncelerini yaymaya başladı. Genel bir ulusal ayaklanma ve Osmanlı Devleti'nin Arnavutluk'u tamamen ele geçireceği görüşünü dile getirdiler.²⁴

Ardından gelişen olaylar zincirinde ise eylemciler hapsedildi ya da Balkanlardan kovuldular. Arnavut topraklarında kalan diğer ulusal eylemciler ise gazeteleri ana dilde yoğun bir şekilde yayınlarak bu söylemlere devam ettiler. XIX.Yüzyılda Arnavutça

²¹ Peter Bartl, *Shqiperia nga mesjeta deri me sot*, (çev. Shkumbin Brestovci), Drita Yayınları, Prizren 1999, s. 98.

²² Isa Blumi, 'Seeing Beyond the river Drin, Sarajevo, Ottoman Albanians and Imperial Rivalry in the Balkans after 1878', to be published in: **Ruthner, Clemens Reynolds, Diana Reber, Ursula Detrez, Raymond (Eds.): Wechselwirkungen**, New York 2008, s. 3.

²³ Sala, Shaplllo, s. 145.

²⁴ Robert Elsie, 'History of the literary cultures of East-Central Europe: junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries', *Volume III. Edited by Marcel Cornis-Pope and John Neubauer. ISBN 978-90-272-3455-1 (John Benjamins, Amsterdam & Philadelphia 2007)*, s. 2-4.

olarak, “Albania”, “Shpnesa e Shqipërisë”, “Bashkimi i Kombit”, “Gazzeta di Zara”, “Zastava” gibi gazeteler de dağıtılmaya başlamıştır.²⁵

Arnavut halkının ekonomik, sosyal ve siyasal gelişimi, insan toplumunun her aşamasından geçmiştir. Arnavut halkı bu toplumsallaşma süreci döneminde (XVI. Yüzyılın sonuna kadar), milliyetçiliğin toplumsal-tarihsel oluşumundan (XVIII. Yüzyılın ikinci yarısına kadar) ekonomik, sosyal ve kültürel özgürlük sahibi olmak için sürekli çabaladılar ve yaşadılar.

Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü yavaş yavaş gerçekleşiyordu, yine de İmparatorluk dış politikalarında bazı reformları sağlamlaştırmaya çalıştı. Ancak bu reformlar Balkan milletleri üzerinde çok etkili olmadı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun toprak gücü her geçen gün artıyordu ve Balkan’daki hristiyanların koruyucusu olmuştu. Balkanlar sorunu şiddetli değildi, fakat sorun yabancı güçlerin bu bölgeden nasıl uzaklaştırılacağıydı. Bu devletlerin yıkılmasından sonra da toprak ve sınırlar sorun olacaktı.²⁶

Arnavutlar arasında İslam’ın yaygınlaştırılmasını ve uyarlanmasını kolaylaştıran önemli faktörler ise yerel dini özellikler ve yerli halkın dini kimliğinde barındırdıklarıdır. Bu dönemde güney Arnavutluk, İstanbul Patriliği’nin yönetimindeki Hristiyanlardan oluşmaktaydı. Arnavutların kendi dillerinde eğitim sorunu Balkanlar’daki Amerikan dini misyonerlerin raporlarında defalarca yer aldı. Yöre halkı ise kendi dillerini yalnızca evlerinde konuştuklarını belirtti. Arnavutların ‘Yeniden Doğuşunun’ başlangıcı ise Naum Veqilharxhi’nin çabaları ile olmuştur. Naum Veqilharxhi, Arnavut okullarını ve Arnavut dili gelişimini Arnavut halkının diğer Balkan ülkeleri ile yan yana gelişiminin ilk adımı olarak belirlemiş ve bunu tüm Arnavut halkı ile paylaşmıştır.²⁷

Bağımsızlık girişimlerinin gerçekleştiği bu dönemde Arnavut dili kullanılmadığı için daha az konuşulur olmuştur. Fark edilen bu durumun neticesinde anadilin muhafaza edilmesi fikrinin aslında tüm bu girişimleri tetiklediği ise gözlemlerle belirlenmiştir. 1858’de dönemde sözü geçen kadınlardan birisi olan Kushe Micja, İşkodra’da ilk kadın okulunu açmıştır. Söz konusu olan bu girişimler Osmanlı İmparatorluğu’nun

²⁵ Florence Stafa, ‘Lëvizja për arsim kombëtar në Elbasan në fund të shek. XIX dhe fillim të shek. XX’, (Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, Departamenti i Historisë, Doktoratë Tezi), Tiranë 2015, s. 8.

²⁶ Mullai, s. 21.

²⁷ Zhelyazkova, s. 21.

Balkanlardaki politikaları önünde engeller haline gelmiştir. Maddi imkansızlıklardan faaliyetini sürdüremeyen Arnavut okullarının faaliyetlerine devam edememeleri ile kiliselerde kurulan okullara talep artmıştı. Bu okullarda Latin alfabesi gibi farklı dillerde yazılan kaynakların kullanılması papazların Arnavutlara destekliyor gibi görünselerde gelişmelerine engel olduklarını anlayabiliriz.²⁸

Arnavutlar eğitim ve öğretim sistemleri tarafından engellenmiş olsalar da, diğer Balkan halkları gibi ulusal ve kültürel girintilere neden olacak alfabelerini oluşturmuş ve konsolide etmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ayaklanmalar sürekli değil olmuştur, ancak Arnavutların bir başka sorunu daha vardı. Bu sorun Arnavutların bağımsızlık kazanmasını istemeyen diğer Balkan halkları idi.²⁹

XIX.Yüzyılda Arnavut halkı ve diğer Balkan halkları için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Balkan ülkelerinin modern tarihine Yüzyıl boyunca birbirini izleyen ve bu yarımada'nın çoğunun Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmasına ve bağımsız devletlerin kurulmasına yol açan ulusal hareketler ve devrimler gerçekleşmiştir. Balkan halklarının milliyetçilik duygularının suistimali ile galeyana gelerek ve büyük güçlerin (Fransa, İngiltere, Avusturya-Macaristan) destekleri ile genişlemesine bağlı olarak bağımsızlık hareketleri daha da hızlanmıştır.³⁰

Yakınçağın başlangıcında Osmanlı İmparatorluğu himayesinde yaşayan halkların ve diğer etnik grupların faaliyetleri sonucu günlük yaşam güvensizlikle çevrelenmiş bir ortamda devam etmekteydi. Ortaya çıkan şiddet ortamı, serveti bir kenara bırakıp varoluş için gerekli olan araçları bile harap etti. Beklenmedik salgın hastalıklar, onları tedavi etmek için gerekli bilgi veya araçlara sahip olmayan insanlar için bir felaketti ve bu felaket Balkanlarda gerçekleşmekteydi. Çoğu ailede vergi borçlarını ödemekte büyük zorluk çekmekteydi. Dış savaşlar Osmanlı Devleti'ne maddi olarak pahalıya patlamıştı ve ordu zayıflamaya başladı. Geliri artırmak için ise yetkililer vergileri artırdı ve para değerini düşürdü, ancak bu yollar imparatorluğun bütçesini dengelemek için yeterli değildi.³¹

²⁸ Albert Frashëri, Alfred Frashëri, 'Rilindja kombetare shqiptare', *Studime për Idetë e Rilindjes Kombëtare*, Tirane 2014, s. 66.

²⁹ Elshaj Rexhaj, 'Concept on Albania and Albanian regions in the beginning of 19th and 20th century', *The Macrotheme Review, A multidisciplinary journal of global macro trends, Special Issue IV*, 2014, (<http://macrotheme.com/home/the/macrotheme/review/35>), s. 42.

³⁰ Mullai, s. 45.

³¹ Zhelyazkova, s. 25.

Bununla birlikte, XIX.Yüzyılın Arnavut vilâyet haritalarında en derin değişiklikler yaşandı. Merkezi Prizren'den Priştine'ye taşınan Kosova vilayeti, neredeyse her yıl, bazı durumlarda yılda iki kez, vilayet sınırlarının belirlenmesinde önemli değişiklikler geçirdi. Bu değişikliklere örnek olarak, 1875 yılında toprak sınırları yalnızca Kosova'ya uzanırken iki yıl sonra Dibra'dan Niş'e daha geniş bir bölge bu sınırlara eklenmiştir. 1875'te toprak bütünlüğünün bozulması ile 1877'de vilayet olarak değil, eyalet olarak dört yıl öncesine göre neredeyse iki kat daha küçük olan İşkodra da vilayet oldu. Aynı zamanda, 1875'te ilk kurulan Manastır vilâyeti, iki yıl sonra Selanik Vilâyeti'nin yetkisine girerek kısıtlandı.³²

Çoğu Arnavut halkı, ister Müslüman olsun ister Hristiyan olsun, ekmeğini tarım ve hayvancılık yoluyla kazanmaktaydı. Bu sebeple evleri ve mülkleri üzerinde mülkiyet hak etmekteydiler, fakat köy topluluğu, toprak sahibi ve devlet tarafından belirlenen kurallara uymak zorunda kaldılar. Köylülerin yaşamı ağırdı çünkü vergi ödemek zorundaydılar ve güvenlikten yoksunlardı. Mahkemelere gitmekte özgür olsalar da, çoğu köylü yaşanan çatışmaları yaşlılar ve köy rahiplerinin yardımıyla çözmeyi tercih ettiler.³³

Osmanlı İmparatorluğu'nun neredeyse çöktüğü ve vakıflarına sahip çıkamadığı zamanlarda Arnavutların kendi kültürünü yaratma arzusu gerçek oldu, ve 1912 yılında Arnavutluk özerkliği kuruldu.³⁴

XIX. Yüzyıl Arnavut milliyetçiliği tarihindeki en önemli dönüm noktalarından birisidir. Bütün bu isyanlar, çok sayıda savaş, Arnavut Prizren Birliği, devleti ve ortak bir alfabeyi birleştirme girişimi, Arnavut Devletinin oluşturulmasının bir parçasıydı. Arnavutların ulusal uyanmasının kültürel olmayan gelişim ve okuma yazma bilmeme sonucu geldiğini bilmeliyiz. Pek çok kongrede verilen kararlar Arnavut Devletinin kurulmasıyla çelişmektedir.

Balkan ülkelerinde gerçekleştirilmesi beklenen ancak bir türlü gerçekleşmeyen reformlarla Osmanlı İmparatorluğu Balkan toplumunu daha da sinirlendirdi. Ekonomik

³² Bataković, s. 321.

³³ Valeri Kolev, Kristina Koulouri, 'Mësimdhënia e Historisë Moderne të Europës Juglindore. Materiale mësimore plotësuese, Teaching Modern Southeast European History, Alternative Educational Materials', **The Balkan Wars-Luftërat Ballkanike**, (çev:Danjela Shkalla, Lumnis Çela, Sonila Danaj), Selanik, 2005, s. 124.

³⁴ Nathalie Clayer, **Në fillimet e nacionalizmit shqiptar-Lindja e një kombi me shumicë myslimane në Evropë**, Perpjekja Yayınları, (çev.Arben Puto), Tirane 2012, s. 632.

ve sosyal durumlar kötü vaziyette olduğu için protestolar başladı. Ardından bu protestolar imparatorluğa karşı başlayan ayaklanmalar ve savaflara sebep oldu. Ulusal uyanış gecikmiş olmasına rağmen, yoksulluktan bıkmış insanlarla anlaşmaya varılamamıştı. Çünkü, önerilen çözümlerin imparatorluğun bir planı olduğu ve reformların uygulanması için üretildiği düşünülmekteydi. Ulusal Rönesans döneminde yapılan çoğu hareket, eşsiz ve eksiksiz bir süreç oluşturdu. Bu süreç Arnavut tarihçiler tarafından birkaç dönem veya evreye ayrılmıştır.

İlk evre XIX. Yüzyılın 1830'lu yıllarında başlar. 1876-1877'de Doğu Krizinin başladığı yıllara kadar devam eder. Bu, ülkenin sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel yaşamındaki önemli değişikliklerle Arnavutları ulus olarak tanımlama sürecini ortaya çıkarıp pekiştiren dönemdir. Bu aşamada, milliyetçi hareketlerin politik düşüncesi, ideolojisi ve programı ise ilk ulusal bağımsızlık dönemi ideologları tarafından detaylandırılmıştır. Ülkenin sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel yaşamındaki önemli değişikliklerle Arnavutları ulus olarak tanımlama sürecini pekiştirecek gelişmeler olduğu dönemdir. Mevcut koşullar altında Arnavut nevi özerkliğinin kurulmasından sonra kültür ve eğitim alanlarında büyük gelişmeler kaydedilmiştir. Bu aşamada milli kültür gelişimi ile Arnavut ulusunun kimliğini bulması, korunması ve buna sahip çıkması söz konusudur. Ulusal hareket bu aşamada Arnavut topraklarının özerk örgütlenmesi talebi ile tam olarak olmasa da formüle edilmişti. Bu dönem aynı zamanda ayaklanmaların 30-40 yıl patlak verdiği ve 1876-1877 Doğu Krizinin başlangıcına kadar aralıksız devam etmiştir. Kırsal bölgede yaşayan nüfusta bir şekilde bu reforma dahil edilmiştir. Gerçekleşen olaylar ile ortaya çıkan yeni tarihsel dönem, Arnavut halkına kendine has yeni yetenekler ve özellikler kazandırmıştır. Prizren Kongresi - Doğu Krizi koşulları ile, Arnavut bağımsızlık hareketi'nin önemli bir unsuru olan ve gelişiminde önemli bir dönüm noktası olarak bilinen halk birliklerinin kurulması kararı alındı.³⁵

İkinci aşama, 1878-1881 yılları arası olarak kabul edilir. Prizen Ligi ulusal özerk bir statüde olmak şartı ile tüm Arnavut topraklarını birleştirmek için, komşu monarşiler tarafından tehdit edilmiştir. Arnavutluk'un toprak bütünlüğün korunması için ulusal hareketin tam olarak programının çıkarılması gerekmekteydi. Bu aşamada, Prizren

³⁵ Shkëlzen Gashi, 'The History of Kosovo in the history textbooks of Kosovo, Albania, Serbia, Montenegro and Macedonia', *Research and publication supported by: The Embassy of the Netherlands, the Embassy of Switzerland, Kosovo Foundation for Open Society (KFOS)*, and Institute "Georg Eckert", Prishtinë 2016, s. 62-64.

Kongresi ve aile liderleri önderliğinde, Ulusal Hareket'in (Lëvizja Kombëtare) Arnavut milli devletini kurmak için silahlı mücadele programını inşa etmeye yönelik ilk girişimler başlamıştır. Bu aşamadan itibaren, Arnavut meselesi, Balkanlar ve Balkanlar'daki diplomatik kombinasyonların ayrılmaz bir unsuru olan Büyük Güçlerin ittifakı ile Balkan politikasında objektif bir realite haline gelmiştir. Ulusal hareketin üçüncü aşaması, genç (jön-türkler) Türklerin devrimi ile 1881'lerden başlayarak, 1908'de sona ermektedir. Bu dönemde Arnavut 'Ulusal Hareketi', organizasyon yeteneğinin yanı sıra, siyasi düşünce ve kültürel dokularından da örnekler alarak daha gelişmiş bir yapıya dönüşmeye başlamıştır.³⁶

İlk yıllarda isyanların bastırılması sonrasında milli eğitim ve kültürel anlamda kapalı bir hal alan savaş, ulusal okulun temelini atılması, Arnavut edebiyatının gelişmesi, Arnavut gazetecilik faaliyetlerinin artmasına, düşünürler ve yazarların gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu gün Arnavut edebiyatının ve kültürünün temellerini atan eserler bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, Arnavutluk sürgün kolonilerinin vatansever faaliyetleri, ulusal harekete değerli bir katkı sağlamıştır. Bu dönemin son yıllarında, ilk olarak, eserlerini bir bir ortaya çıkaran Arnavut edebiyatı, anayasanın organizasyonu ve ulusal devletin oluşumu için ulusal bağımsızlığın siyasi programını daha da zenginleştirmiştir. İkinci olarak ise, Arnavut halkı yeni bir pan-organizasyonun kurulması ile (İpek Lig, 1899-1900), yeni koşullarda, tarihsel misyonunu devam ettirmiştir. Arnavut özgürlüğü üzerine komitelerin kurulması ve faaliyetleri (1905-1908), ulusal hareketin bu aşamada örgütlenme derecesinin daha ileri düzeyde oluşturulduğunun kanıtıdır. Arnavut ulusal hareketi, özel çıkarları ile bağımsız olarak gelişmeye devam etmesine rağmen genç Türklerin hareketiyle birleşmiştir ve hatta 1908 Japonya Devrimi'nin zaferi için bile önemli bir faktör haline gelmiştir. Dördüncü aşamada (1908-1912) zafere giden yol Jön-Türk Devrimi ile başlar ve 28 Kasım 1912 tarihinde Arnavut Bildirgesi ile biter. Bu dönemde ortaya çıkan örgütler (1908-1910 yılları içinde) artan siyasi ve kültürel hareketin süresine bağlı olarak büyük Arnavut ayaklanmalarına karşı bir süreç olsa da 1910-1912 yıllarında Osmanlı Devleti himayesinde faaliyetlerini gösterdikleri iddia edilmektedir. En üst düzey örgütlenme derecesi ile faaliyet göstermişler ve oluşturdukları özerk siyasi program ile ayırt edildikleri ileri sürülmüştür. 1910-1912 yılları arasında gerçekleşen Arnavut

³⁶ a.g.e.

ayaklanması ile Balkanlar'daki Osmanlı Devleti'nin etkisi zayıflamış ve 1912-1913 Balkan savaşlarının ardından nihai yıkıma yol açmıştır. Bu süreçte ise 'Ulusal Hareketin', uluslararası rolü en önemli nokta olmuştur.³⁷

İlk adımlar Jeronim de Rada yönetiminde, Arbereşler 'Kalabria' ve İtalyan lehçesinde, hazırlanan bildiriler ile başlamıştır, 1883-1887 yılında 'Kalabria' yayınlanmıştır. Aylık basılan "Flamuri Arbërit" in serbest bırakılması ile Arnavut basını gücünü arttırmıştır. Ülkenin siyasi ve kültürel hayatında büyük önemi olan Şemsedin Sami ve Naim Frashëri, aylık dergi "Drita" ve daha sonra "Dituria" (1884-1885) yapılan girişimler sonucunda İstanbul'da basılmıştır. XIX. Yüzyılın sonlarında ulusal fikirleri yayılmış ve Arnavut halkının haklarının korunmasında önemli rol oynayan yeni Arnavut basın organları yayınlanmıştır. Sultan II. Abdülhamit'in mutlakiyetçi rejiminin kurallarından dolayı Arnavut gazete ve dergiler Arnavutluk'ta yayınlanamazdı. Bu sebeple sürgün Arnavut kolonileri devreye girmiştir. Çoğu bireye Arnavutça öğretilmişti, bazıları ise iki dil biliyordu. Bunların arasında en önemlileri: "Shqiptarët" (Bükreş, 1888-1903), Nikola Naço başkanlığında; Toplum "bilgi" organı olarak Visar Dodani ve Jorgji Meksi yönetimi altında, "Shqipëria"; Faik Konica tarafından "Shqipëria"; İlk Kristo Luarasi, Kosta Trebicka'nın ve daha sonra Mithat Frashëri yönetiminde "Arzu" toplumun bir organı olarak yayınlanan "Takvim kombiar" ; "Drita", Shahin Kolonja yönetiminde; Mila Duçi'nin "Besa-Besa" (Kahire, 1900-1904); Jashar Erebara'nın "Shqipëria", Nikolle Ivanaj yönetiminde "Shakespeare'in Giderler"; Sotir Peci'nin "Populli" ; "Shqipëria" , "Pellazgu", ve "Skocezët" dir. Farklı araçlarla bir yolunu bulmuşlar ve Arnavut topraklarında yayınlanmamalarına rağmen elden ele geçerek yayılmışlardır. Sofya'nın "Hafif" gazetesi, 1904'te 670 kopya tirajına sahip olan özel bir popülerliğe sahipti. Basında güçlenme ilk olarak bu gazetede yayınlanan makalelerin vatansever içeriği ile gerçekleşmiştir. Ardından "Shkopi" gazetesi, 1907-1908 yılları arasında yayınlanmıştır.³⁸

Pashko Vassa (Vassa Efendi)'nin 1879 yılında yayımlandığı "Arnavutluk ve Arnavutlar hakkında Gerçekler" adlı kitap, Arnavut milliyetçi hareketinin temellerini oluşturmaktadır. Doğuştan Katolik olup Roma ve Venedik okullarında eğitim görmüş olan Vassa Efendi, yıllardır Osmanlı Devletinin hizmetinde çalışmıştır. Kaleme aldığı

³⁷ a.g.e.

³⁸ Bartl, s. 110-112.

kitabında ise tarih boyunca Arnavutlar tarafından ikamet edilen toprakların etnik sınırlarının tam ve eksiksiz haritasını vermiş ve farklı dinlere mensup Arnavutların birleşmesine de çağrı yapmıştır.³⁹

Arnavutlar, aynı dine mensup olmasalar da diğer balkan devletleri ile hemfikir olmakla birlikte, ülkenin adaletsizlik ve kurtuluşuyla mücadelede ortak bir yaklaşım ortaya atmayı başarmışlardır. Bu dönemlerde, Arnavutların üç çeşit istekleri vardı; birincisi, Malsor geleneksel öz-yönetim haklarını korumak ya da genişletmek için verdikleri çabalardan kaynaklanan Osmanlı Devleti'nin reformlarının uygulanmaması. İkincisi Malësia'daki Katolik Arnavutların, Osmanlı İmparatorluk'tan ayrılma planının uygulanması ve bağımsız bir Katolik prensliğinin kurulması. Bu planlar kapsamında Prenk Bib Doda prens seçildi. Karadağ'ın kralı Nikolla'da bu plana destek verdi, çünkü gelecekte bu ülkeleri kolayca fethedebilirdi. Üçüncüsü ise Osmanlı İmparatorluğu tarafından istenmese de Arnavut topraklarının bağımsızlığını ilan etmesiydi.⁴⁰

1878 yılda Milano'da 'İtalyan-Arnavut Kurtuluş Komisyonu'⁴¹ kuruldu, Bulgaristan'da ve Romanya'da da aynı komisyonlar kurulmuştur. Arnavutların en büyük topluluğu Arnavut topraklarıyla kalıcı bağlantılar kuran İstanbul'daydı. 1877 yılında, Abdyl Frasheri, Yanya'da "Arnavut Komisyonu"nu gizli bir şekilde kurdu. Ayastefanos Antlaşması (3 mart 1878) ile Arnavut toprakları Yunanistan'a, Sırbistan'a ve Karadağ'a verilecekti. Bu duruma karşı çıkmak isteyen Arnavutlar, Yanya'daki bir mecliste yeniden bir araya getirildi. Ali Paşa Gucia, Ayastefanos antlaşmasının kararlarını tanımadı ve Karadağ'a dahil edilmeyi reddetti.⁴²

Belirli bir yönetim biriminde vergi toplamanıza yardımcı olmak için yarı resmi hükümet görevine getirilen zenginler bu görevi üstlenmişlerdi. çoğunluğu Müslüman idi; uzun süre veya hayatlarının geri kalan kısmında dahi olsa devletin vergilerini devraldılar ve daha sonra vatandaşların borçlarını tamamen onları kontrol altında tutmak için kullandılar. Bu şahıslar XVIII. Yüzyılda ticaret yoluyla devasa servetler toplar, özel ordu oluşturur ve illerde siyasi itibar kazanırlar.⁴³

³⁹ Dritan Egro, 'Arnavut Milliyetçi Doktrininde Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Avrupa'nın Algılanışı, Perception of the Ottoman Empire and Europe in the Albanian Nationalist Doctrine', Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OSAM), 2013, s. 34.

⁴⁰ Malcolm, s. 288-289.

⁴¹ Komiteti italo-shqiptar i çlirimit të shqiptarëve në Lindje.

⁴² a.g.e

⁴³ Valeri Kolev, Kristina Koulouri, s. 101.

Osmanlı Devleti yönetim sistemi Arnavutlara nevi özerk yönetimi tam anlamıyla bırakmıştı, savaflara katılan binlerce Arnavut için de bir gelir kaynağı idi ve imparatorluğa da büyük kazançlar sağladılar. Ama Tanzimat reformlarıyla bu sona erdi ve Arnavutlara itaatkar vatandaşlar olarak bakıldı, çoğu verilen imkan geri alındı. Arnavutların bu reforma karşı çıkmaları normaldi ve bu tür uygulamaların kendi ülkelerinde gerçekleşmesine karşı durmaya başladılar. Osmanlı- Arnavut ilişkilerini çıkmaza sokan bu uygulamalar, uygulanması sırasında Osmanlı makamlarına karşı kesintisiz yerel savaşı da tetiklemekteydi.⁴⁴

XIX. Yüzyıl Balkan ulusal lider ve düşünürleri kökleri batı Avrupa’da olan iki siyasi doktrinden derinden etkilemiştir. Bunlar kökleri XVIII. Yüzyılında aydınlanma düşüncesinde olan liberalizm ve temeli XIX. Yüzyıl tarihselciliği ve romantizm bulunan milliyetçiliktir. Bütün milliyetçi hareketlerde, dil milliyeti en önemli hususi idi. Ortak bir dil, hangi insanların bir devlet kurmasının gerektiği hususunda ana belirleyici faktör olarak görülürken, onların geçmişteki tarihi, işgal etmeleri gereken toprak parçasını belirlemede de ana etken olarak değerlendirilmektir. Bağımsızlık için kurulan örgütlerin hepsinde bu benzerlikler mevcuttur. Hepsi terör yöntemlerini kullanmış ve başarılı olmuştur, Hristiyan asilerin ilk eylemleri Müslümanları katletmektir.⁴⁵

Berlin Kongresi sonrasında da Arnavutların büyük bir kısmının Osmanlı’dan ayrılmak istemediği belirtilmiştir. Arnavut halkının bütünlüğünün korunması için yaşadıkları bölgelerin tek bir vilayete bağlanması ve bunun başına yetenekli bir valinin atanması ile mümkün olacağı ifade edilmiştir. Berlin Kongresi dolayısıyla ortaya çıkan yeni durum karşısında bir tutum belirlemek ve Arnavutların menfaatlerini korumak üzere 2 Ekim 1879 tarihinde Prizren Bayraklı Camii’nde toplanan “Prizren Birliği”nin sonuç bildirgesinde de yer alan talepleri dile getirilmiştir. Berlin Antlaşması çerçevesinde ortaya atılan ıslahatların uygulanması durumunda Müslüman Arnavutların aleyhine bir durum oluşacağı ve yaşadıkları bölgelerde azınlık vaziyetine düşecekleri ön

⁴⁴ Eqrem Bej Vlora, **Kujtime 1885-1912**, 1.Baskı, IDK Yayınları, Münih 1973, s .152.

⁴⁵ Tayfun Nasuhbeyoğlu, ‘Balkan Tarihine Genel Bir Bakış’, **Pusula Eğitim Kültür Sanat ve Yardımlaşma Derneği**, İstanbul 2008, s. 19.

görülmüştür. Hatta Osmanlı Devleti'nden ayrılmak Arnavutlar için “ölümden beter” bir durum olarak ifade edilmiştir.⁴⁶

XIX. Yüzyılın sonuna doğru Arnavut aydınları artık sadece kültürel faaliyetlerle yetinmek niyetinde olmadıklarını göstermeye başlamışlardır. Kurdukları gizli-açık komiteler ve cemiyetler aracılığı ile Arnavut toprakları için özerklik, hatta bağımsızlık elde etme çabasına girmişlerdir. Yurt dışında da Arnavut ulusal varlığını tanıtmaya çalışmışlardır. Kültürel amaçlı görülen birçok faaliyetin içeriği aynı zamanda siyasi niteliklerde taşımaktadır.⁴⁷

Şemsedin Sami Frashëri, Osmanlı Devleti'ni kurulacak Arnavut Devletinin komşuları arasında yerleştirmiş; ayrıca, Osmanlı'yı Arnavutluk'un geleceği için bir tehlike olarak görmüştür. Çünkü ona göre, Osmanlı Devleti milliyetçilik çağında Arnavutlar arasında hala kendi nüfuzunu korumak adına takip ettiği politikalarıyla, istemeden de olsa, Arnavut menfaatlerinin aleyhine Yunan ve Sırp komşularıyla güçlerini birleştirmişti. Sonuç olarak, Sami Frashëri Osmanlı'nın Balkanlar'dan kovulması ve bölgenin yeniden yapılandırılmasını hedefleyen zamanın büyük siyasi projelerinin farkındaydı.⁴⁸

Arnavut halkının karakteristik unsurları; fiziksel yapısı ve psikolojik özellikleri eserlerde yer alan bir diğer husustur. Arnavut halkının kendine has özelliklerinden yola çıkan yazarlar, psikolojik ve sosyolojik çıkarımlarda bulunarak coğrafya ile insan arasında ilişkiler kurmuştur. Osmanlı Devleti'nin birçok konuda ve özellikle askeri ve siyasi alandaki zaafı sebebiyle sıkıntılardan kurtulmak yerine şartların daha da ağırlaştığı görülmüştür. Bu yüzden beklemek yerine kendileri bir şey yapma gereğini hissetmişlerdir. Arnavutlar, Berlin Antlaşması'ndan evvel kendi haklarını korumak adına toplanıp bir takım kararlar almışlardır. Bu toplantıya katılanlar toplam 43 kişi olup, 38'i Müslüman, 5'i Hristiyan idi. Alınan kararların özeti şöyledir;⁴⁹

1. Merkezi Manastır olmak üzere (Tevhîd-i Vilâyet) adı altında bir mümtaz idare istemek,

⁴⁶ Rahman Ademi, 'Bağımsızlığa giden yolda Arnavutlar ,Albanians on the war to the Independence', *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research*, 2013, s. 11.

⁴⁷ Selda Kılıç, 'Bir Osmanlı Aydınının Arnavutluk'a Dair Görüş ve Düşünceleri', *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Cilt 19, 2006, s. 259-260.

⁴⁸ Zhelyazkova, s. 24

⁴⁹ Ademi, s. 40.

2. Geçici bir süre için Gazi Ahmet Muhtar Paşa'yı söz konusu vilayetlerin valisi olarak tayin ettirmek,
3. Manastır, Priştine, Üsküp gibi büyük merkezlerde istiklal amellerini yayabilmek için İttihat Meclisi adında bir teşekkül bulundurmak.

1.2. Osmanlı-Arnavut İlişkileri

Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlı aleyhindeki iki savaşı (1876, 1877-1878), Osmanlı yanlısı Müslüman Arnavut askerlerinin yenilgisi ile özerk topraklardan en az 30 bin Müslüman Arnavut (muhacir) göç etmek zorunda kaldı. Günümüzde güneydoğu Sırbistan, Niş'in eski sanjakısı bu göçlerin gerçekleştiği yerlerdir. Ayrıca binlerce Sırp çeşitli bölgelerinden, çoğunlukla Kosova'dan (Lab ve doğu ve kuzey Kosova'nın diğer bölgelerinden) kaçmıştır ve boşalan bu bölgelere yerleşmiştir. Tarih kitaplarında bile, Arnavut-Osmanlı ilişkilerini etkileyen, her zaman iyi olmadığını ve düşman olarak düşünülebileceği durumların olduğu söylenmiştir.

Doğu Krizi (1875-1878) öncesinde, Müslüman Arnavutlar, Osmanlı İmparatorluğu'na olan sadakatlerinden, Osmanlı yönetimine karşı kurulan nifak birliklerinin etraflarını sararak tehlike saçmasına rağmen, yerel çıkarlarını savunmak ve canlarını korumak ile Osmanlı hükümeti'ni desteklemek arasında kalmışlardır. Eski ayrıcalıklarını özlemle arayan ve o günleri geri getirmek isteyen Müslüman Arnavutların, tıpkı Bosna'daki Müslüman Slavlar gibi, yıkılma döneminde olan Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşmesinde oldukça önemli etkileri olmuştur.⁵⁰

XIX. Yüzyılın sonunda Balkanlar'da birçok modern öncesi kültürel model mevcuttu. Balkanlar'daki köylülerin sayıları az ve mertebeleri düşüktü. Dağlık bölgelerdeki köylüler küçük bir klanda yaşardı ve akrabalarına sadıklardı. Devrim dönemi, daha önce Balkanlar'da olmayan bir durumu ortaya çıkardı. Bu da akrabasına sadık kalmamak ve etnik geleneklere sadık olmamaktı. XIX. Yüzyılın başlarında, Sırp ve Yunan Devleti ortaya çıktı. 1831-1832'de Yunanlılar bağımsızlığını kazandı. 1830'lu yıllarda Osmanlı

⁵⁰ Bataković, s. 322.

İmparatorluğu himayesinde olan Sırbistan ve Yunanistan, Hristiyan köylülerin direnişleri ile bağımsızlıklarını kazandı.⁵¹

Katolik Arnavutlar bir anda en büyük düşman olacağını düşünmeden Slav ve Yunan Katoliklerini savunuyorlardı, böylece kendi toprakları dışından da destek alan Slav ve Yunan kuvvetleri Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaş açtılar. Bu süreçte de Arnavut topraklarında yaşayan Müslümanlar, Sırp, Yunan, Karadağ ve Bulgar işgal güçleri tarafından inanç olarak da düşman görülerek can ve mal güvenlikleri şiddetli bir şekilde tehdit altında kalmıştır. Kuşkusuz, Balkanlar'da Türklerin varlığı, devlet, kilise teşkilatı, kültür ve edebiyat alanlarında bölgede yaşayan Sırlar, Yunanlılar, Bulgarlar ve diğer Balkan milletleri üzerinde oldukça büyük etkiler bıraktı. Türklerin bu bölgedeki hakimiyeti, bir çok Balkan milletin iddiasına göre gelişim süreçlerini ve ulusal uyanışlarını yavaşlattı. Ancak Arnavut halkı için de aynı şey söylenemez, çünkü Türkler geldiğinde Arnavutlar yabancılar tarafından yönetilmekteydi. Bu yabancı kültürlerinin etkisi altında kalmışlardı. Etnik ve kültürel açıdan asimile olmuşlardı. Osmanlıların Balkanlar'ı fethi tamamlanıncaya dek, Arnavutluk batı ülkelerce işgal edilmişti.⁵²

Arnavut halkının bağımsızlık elde etmek için ayaklanması Arnavut-Osmanlı ilişkilerini hiçbir zaman durma noktasına getirmese de, bilimsel yayınlarda Arnavut bilim adamları hala Arnavutların ekonomik ve kültürel açıdan el altından desteklendiğini söylemektedirler. Arnavutlar, İslam dinini kendi ulusal kimliklerini zayıflatacak bir darbe olarak görmemişlerdi, ancak ilerleyen süreçte misyonerlerin faaliyetleri ile Arnavut topraklarında bir çok yabancı organizasyonun kurulmasıyla bu düşünce çok değişti.

Venedik, Arnavutluk'taki topraklarını Osmanlı Devleti'ne kaybetmesinin ardından ilk fırsatta Avusturya-Macaristan üzerinden tekrar bölgeyi ele geçirdi. Arnavut bölgelerinde çok sayıda Osmanlılara karşı faaliyetleri gerçekleştirdi. Bu tür faaliyetler ağırlıklı olarak İşkodra kiliseleri ve başka yerlerde de yapılmıştır. Müslüman Arnavutlar Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşmak istemiyorlardı. Katoliklerin Arnavutluk'u bağımsızlığa ulaştırması halinde bunun bir 'Katolik Devleti' olacağını bilmelerinden dolayı da geri çekilemezlerdi. Arnavutlar da verilen söz ve inanç her zaman kutsaldır.

⁵¹ Slobodan G. Markovich, 'Patterns of National Identity Development among the Balkan Orthodox Christians during the Nineteenth Century', *Balkanica XLIV, Annual of the Institute for Balkan Studies*, Belgrade 2013, s. 211.

⁵² **Media Koha**, 'Turqit ndërpre në asimilimin e shqiptarëve', internet ulaşımı-<http://archive.koha.net/?id=&l=65997>, 2015.

Onlar için antlaşma sözü uygar halkların büyük vaatlerinden daha kutsaldır ve mülklerinden ayrılana kadar konukseverlikleri devam eder. Ayrıca Arnavutlar, verilen sözleşmeyi yerine getirmek için hayatını da verir. Arnavut kadınları hiç ihanete uğramamış ve ahlaka aykırı davranışta bulunmamıştı. Çünkü öyle bir şey olursa ölecek veya toplumdan dışlanacaklardı. Bu adetleri Osmanlı Devleti'nin gelenekleri ile de örtüşmekteydi. Dolayısıyla Arnavut ve Türkleri yaklaşık 500 yıldır birlikte oldukları imparatorluktan ayırmak zordu.⁵³

Arnavutların bağımsız bir devlet arzusu, Arnavut-Osmanlı ilişkilerini çıkmaza sokmuştur. Çünkü Balkanlar'daki dikkatini kaybetmemek için Osmanlı İmparatorluğu Arnavutların kendi tarafında olmayabileceğini düşünememiştir. Tıkanan Arnavut-Türk ilişkilerini devam ettirmenin ise tek yolu Müslümanlardı. Arnavut-Türk ilişkilerini bozmak için Türk ve Arnavut kitaplarında Arnavut Sadrazamların Arnavut olmadıkları bile yazılmıştır. Örneğin Sami Frashëri, Köprülü Mehmed Paşayı Arnavut yapmıştır diye bahsedilir. Rıza Nur kendi kitaplarında der ki; Onlarda Türkiye'nin büyük devlet adamları ve bilginlerini Arnavut yapmak modası hüküm sürüyordu.⁵⁴

XVIII. Yüzyılın sonunda ve XIX. Yüzyılın başında Arnavut ve Osmanlı ilişkileri iyice gerildi, çünkü İşkodralı Kara Mahmud Paşa ve Yanya Tepedelenli Ali Paşa Osmanlı İmparatorluğu'na karşı çıkmışlar, Kara Mahmud Paşa Ruslarla ve Avusturyalılarla görüşmelere başlamıştı. Rusların deniz filosunun rahatça Adryatik denize girebileceğine söz verilmiş, İstanbul'a geçmek için bir yol bulmak isteyen Ruslar ise Selanik'e kadar gitmişlerdir. Kara Mahmud Paşa Arnavut topraklarını Ruslar tarafından işgal edilebileceğini gördüğünde yeniden Osmanlı İmparatorluğu'ndan yardım istemiştir.⁵⁵

XIX Yüzyılın sonuna doğru Arnavut aydınları artık sadece kültürel faaliyetlerle yetinmek niyetinde olmadıklarını göstermeye başlamışlardır. Kurdukları gizli-açık komiteler ve cemiyetler aracılığı ile Arnavutluk için özerklik, hatta bağımsızlık elde etme çabasına girmişlerdir. Yurt dışında da Arnavut ulusal varlığını tanıtmaya çalışmışlardır. Kültürel amaçlı görülen birçok faaliyetin içeriği aynı zamanda siyasi niteliklerde taşımaktadır.⁵⁶

Arnavutlar kendi devletini kurmak için Osmanlı döneminde istediklerini söylemektedir, ama Arnavutlar Osmanlı İmparatorluğu'na karşı hiçbir zaman ayaklanmamışlardır.

⁵³ Williams, s. 14-15.

⁵⁴ Rıza Nur, **Türk Tarihi**, Baskı:1, Toker Yayınları, İstanbul 1994, s. 442.

⁵⁵ Bartl, s. 74.

⁵⁶ Kılıç, s. 259-260.

Onlar sadece reformlara karşı çıkmışlardır, Osmanlı-Rus savaşları yüzünden Balkan milletleri, Osmanlıları zayıf olduğunu düşündükleri için ayaklanmışlar ve savaşımaya başlamışlar.⁵⁷

1.3. XIX.Yüzyılda Arnavut Ayaklanmaları

XIX.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda 4 tane kriz öne çıkmaktadır. Fransız ve İngilizlerin tahriği ile gelişen gerçekleşen bu olayların birincisi 1830-1840 yılları arasında Mısır'da çıkan ayaklanmalarla Osmanlı Devleti'ne karşı çıkılmış ve Mısır halkı kendi devletini kurmayı istemiştir. İkincisi ise Kırım Savaşı'dır (1853-1856), bu savaş Rusların Balkanlarda söz sahibi olma amacı ile çıkarılmıştır. Üçüncüsü Berlin Anlaşması'yla (1875-1878) Balkanlar'da yeni bir harita kurmak amaçlanmıştır. Dördüncüsü ise 1912-1918 yılları arasında Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı ile Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne sebep olmasıdır.⁵⁸

Batı Devletlerin planları dahilinde, huzur içinde yaşayan Balkanlara milliyetçilik fitnesi girmiştir. Ardından görünür akrabalara sadık olmaktan çok birinin devlet ve ulus gibi görünmez soyutlamalara sadık kalması fikri ortaya çıkmıştır. XIX. Yüzyılın ilk üç yılında, iki etnik devlet olan Sırp ve Yunan Devletleri ortaya çıkmıştır. Yunan Devleti, 1831-1832 gibi erken bir tarihte bağımsızlığını kazanmış ve Sırp Devleti 1815'te fiili özerkliğe kavuşmuş, 1830'da da özerkliği resmen kabul edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu içinde farklı alt sistemler, 1830'larda Sırbistan ve Yunanistan'daki Hristiyan köylüler birleşerek yeni kurulan bu devletin himayesi altına girmiştir.⁵⁹

Osmanlı İmparatorluğu XIX.Yüzyılda 1839'da Tanzimat reformları ya da Gülhane Hatt-ı Şerif'ini hayata geçirerek çağa ayak uydurmaya çalışmıştır. Bu reformlar Osmanlı Devleti'ni daha da kötü bir vaziyete sokmuştur ve 1922 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması devam etmiştir. Arnavut coğrafyasında gerçekleşen ayaklanmalar yurt dışından misyonerlik faaliyetlerini yürüten güçler tarafından organize edilmiştir. Hristiyanları korumak ve bir Hristiyan devleti kurmak için Avusturya-Macaristan ve İtalya bu bölgede gerekli her şeyi yapmışlardır. Arnavutluk ve oradaki bütün vilayetler modernleşme adına yapılan Tanzimat reformlarına karşı çıktılar. Çünkü

⁵⁷ Bartl, s. 75.

⁵⁸ Castellan, s. 289.

⁵⁹ Slobodan G. Markovich, 'Patterns of National Identity Development among the Balkan Orthodox Christians during the Nineteenth Century', *Balkanica XLIV –Annual of the Institute for Balkan studies*, Belgrat 2013, s. 209

bu reformlar Arnavut liderlerine Osmanlı Devleti'nde hizmet verme imkanı kazandırmıyordu. İlk başta Mısır'daki Mehmet Ali ve yandaşları bu reformlara karşı çıkarak ayaklanmış, ardından da Yanya'daki Tepedelenli Ali Paşa kendisini Mehmet Ali'ye benzetmek için girişimlerde bulunmuştur ve Osmanlı Devleti'nden ayrılarak kendi bağımsızlıklarını ilan etmek için çalışmaya başlamışlardır. Yunanistan ise bu olayları ve ayaklanmaları fırsat bilmiş ve Osmanlı Devleti'ne karşı çıkan Tepedelenli Ali Paşa'ya destekçi olmuştur.⁶⁰

XIX. Yüzyılın başında Avrupa'nın güneydoğu bölgesi Müslüman ve yeniçeri liderlerin yönetimindeydi (bazı Arnavutlardı), hatta bu bölünme çatışmalara yol açıyordu, mesela Sırbistan'da millet ve bazı devlet yetkilileri 1804'te bu liderlere karşı çıkarak yönetimi ele geçirmek istediler. Ama isyancıların planı Osmanlı Devleti'nden özerklik ya da bağımsızlık elde etmektir. Sırpların gerçek düşmanı Arnavutlardı ve Arnavut Müslümanları Türk'tür, düşüncesi olayların daha da büyümesine sebep oldu. Bu isyandan sonra 1815 yılında Osmanlı Devleti'nin çerçevesinde Sırp özerklik ilan ettiler.⁶¹

Arnavut coğrafyasında XIX.Yüzyılda ilk isyan olarak Yanya isyanı bilinmektedir. Yanya Vilayeti, Tepedelenli Ali Paşa (1744 Yanya'da doğmuştu ve 1822 yılına kadar Yanya Vilayetini yönetmişti) tarafından 1790 yılından beri yönetilmiştir. Ali Paşa'nın etrafında ilk başta 7000 asker mevcuttu, zaman geçtikçe askerlerin sayısı 30.000-40.000'ler civarına çıktı. Ali Paşa bu bölgede kendi gücünü genişletti, Yanya'daki bütün kasabaları, köyleri, şehirleri ele geçirdi. Sultan II. Mahmud'un özel temsilcileri, bu durumdan haberdar olduklarında Tepedelenli Ali Paşa, Sultan'ın emirleri tanımıyordu ve kendi devletini kurmaya hazırlanmıştı.⁶²

Tepedelenli Ali Paşa yaptığı hizmetleri ile de nam salmıştı, hatta 1802 yılında Katoliklerin İsyanı'nı bastırdı. Balkanlar üzerine Batı Devletler tarafından hazırlanan planlar ve isyanlar, II. Mahmud'un tahttan indirilmesi üzerine kurgulanmıştı. Osmanlı Devleti'de bu durumu bir İngiliz elçisi vasıtasıyla öğrenmişti. Bu plan üzerine yapılan

⁶⁰ Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet- Osmanlı Tarihi**, Vol.6, Çevik Matbaacılık, İstanbul 1994, s. 2675.

⁶¹ Oliver Jens Schmitt, **Kosova- Histori e shkurter e nje treve qendrore ballkanike**, (çev. Enver Robelli), Koha Yayinevi, Prishtine 2012, s. 114.

⁶² Enver Ziya Karal, **Osmanli Tarihi- Nizman-I Cedid ve Tanzimat Devirleri**, 4. Baskı, Türk Tarihi Kurumu Yayinevi, XIII.Dizi – World History , Ankara 1983, s. 109-111.

değerlendirmelerde ilk sanık Ali Paşa'ydı ve sonucunda Ali Paşa'dan bütün rütbeler alınmıştır. Ardından Ali Paşa kendi devletini kurmak adına Avlonyayı ele geçirmiş, olaylar devam edince Sultan II. Mahmud, Tepedelenli Ali Paşa'nın tutuklanmasını buyurmuştur. Ali Paşa, Sultan'ın buyurduklarını reddederek, emirlerini hiçbir zaman kabul etmeyeceğini bir ferman ile açıklamıştır.⁶³

Tepedelenli Ali Paşa bu toprakları ele geçirdiğinde kendi oğullarıyla beraber yönetmek isteği ile isyan etmeye başladı. Bu isteklerinden dolayı Sultan'ın emirlerini kabul etmeyince de Osmanlı İmparatorluğu ihanete uğradığını düşündü. Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa vilayetin liderliğini aldığı zaman Sultan'a sadık kalmak için yemin etmişti. Bu yemini yok sayarak başkaldıran Tepedelenli Ali Paşa, Arnavut ve Türk tarihinde "Yanya Aslanı" diye tanınmaktadır.⁶⁴

20 Ağustos 1820 Yanya ve bütün Yunanistan coğrafyasında ayaklanmalar başladı. Yanya'daki isyanı zorlukla bastırıldı, hatta Tepedelenli Ali Paşa kendi kalesinde sıkıştırıldı. Osmanlı ordusu geldiğinde Ali Paşa kendisini orduya teslim etti. Ali Paşa'ya gemiyle İstanbul'a gideceği söylendi, ancak gemiye binmeden öldürüldü ve kafası İstanbul'a gönderildi. Vücudu ise Yanya toprağına defnedilmiştir. Tepedelenli Ali Paşa Yunanistan'daki örgütlere destek vermekteydi. Destek verdiği gruplardan birisi olan Filike Eterya'nın Yunanistan Devletini kurmak başlıca amacıydı. Osmanlı Devleti ve Rusya arasında başlayan savaşlarda Balkanlarda ayaklanan gruplar kârlı oldu. Çünkü iki cephede savaşamayacak olan Osmanlı Devleti'ne karşı savaş böylece kolayca kazanılabilirdi. Yanya isyanı bastırıldıktan sonra 24 Nisan 1830'da Yunanistan Osmanlı Devleti'nden koparak bağımsızlığını ilan etti.⁶⁵

İngiltere'nin de Osmanlı Devleti'ne karşı Arnavut ayaklanmalarında haberdar olduğu ve Arnavutluk'taki Prizren'de yaşanan isyanlara destek verdiği bilinmektedir.⁶⁶ XIX.Yüzyılda Arnavutluk'tan Kosova'ya kadar başlayan ayaklanmalardan dolayı Ortodoks olan kesim göç etmeye başladı.

⁶³ Ziya Karal, s. 109-111.

⁶⁴ Kemal H. Karpat, **Osmanlı Modernleşmesi- Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus**, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 88-89.

⁶⁵ Mullai, s. 20-23.

⁶⁶ **Pall Mall Gazette**, Reuters Telegram, Turkey, İstanbul 23 Ekim 1876, s. 5.

Göç eden kesimin bazıları da Avusturya-Macaristan tarafından kabul edildiler ve daha sonra da asker olarak kullanılmaları düşünüldü. Balkanlarda devam eden şiddet Arnavutlar ve Sırlar arasında büyük çatışmalara sebep oluyordu. Slavlara göre Osmanlı İmparatorluğu XIX.Yüzyıldan beri Ortodokslara kötü davranıyordu. Bu sebeplerden dolayı dinler arası nefret, aşırı şiddet, soykırım, göç vb şeyler Balkanlarda tetiklemiş ve en kanlı şekilleri ile vücut bulmuştur.⁶⁷

CampoFormio Antlaşması, 18 Ekim 1797'de Napoleon Bonaparte ve Count Philipp von Cobenzl tarafından Fransa Cumhuriyeti ve Avusturya İmparatorluğu temsilcileri tarafından imzalandı. Bu antlaşmadan Venedik Cumhuriyeti'nin toprakları Avusturya İmparatorluğu'na verildi. Hatta Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Katolik kilisenin koruması olmaya hak kazanmıştı. XIX.Yüzyılda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Arnavut coğrafyasına kendi konsoloslarını yerleştirmişti. Avlonya, Preveza, Yanya gibi şehirlerde Avusturya İmparatorluğu'nun etkisi giderek artmıştı. Konsolosları yerleştirdikten sonra İtalyan Katolik okulları tamamen kapatılmıştı. Bundan sonra da Prizren'de, Üsküp'te ve Manastır'da konsoloslukları açmışlar ve kendi otoritesini dört vilayete dağıtmışlardı. Ancak Arnavut halkına bir bağımsızlık vermek yerine çoğunluğu Müslüman olan bu bölgeyi kontrol altına almışlardır.⁶⁸

Petar II Petrović-Njegoš 1782 yılda Karadağ kilisesinde piskopos olmuştur. 1787 yılında Avusturya, Karadağ ve Rusya arasında Müslüman karşıtı planlar kurulmuştur. Bu plan Rusya adına II. Katerina ve Avusturya adına II. Josef tarafından imzalanmıştır. Plan Osmanlı Devleti'nden topraklarının alınması, Ulah, Sırbistan, Bosna ve İstria'nın (Hırvatistan) Avusturya'ya verilmesi, Mora, Kırım ve Kıbrıs'ın Rusya'ya verilmesi, Arnavutluk, Bulgaristan ve Makedonya'nın ise Yunan İmparatorluğu'na verilmesi şeklindeydi. Bu plan imzalandıktan sonra Bushatliu ailesi İşkodra'da Karadağlılara karşı büyük bir savaşa hazırlanıyordu ve intikam almak istiyordu. Kara Mahmud Paşa (İşkodra valisi) çok sayıda askerle Venedik topraklarına kadar gitmiş ve saraydan "Ohri'nin Valisi" adını alarak ödüllendirilmişti. Kara Mahmud Paşanın sayısız başarısı Osmanlı Devleti için büyük bir problemdi. Erzak bitmek üzeriyken 25 Kasım 1787'de Mahmud Paşa emirleri kabul etti ve Osmanlı Devleti ile barıştı. İşkodra'da 1796 yıldan

⁶⁷ Schmitt, s. 115.

⁶⁸ Ugo Ojetti, *Shqiperia- Udhetim ne Shqiperine e vitit 1902*, (org: L'Albania- Casa Editrice Nazionale Roux e Viarengo), (çev.Virgil Muçi), İDK Yayınları, Torino 1902, s. 131-134.

1840 yılına kadar ayaklanmalar tüm şiddeti ile devam etmişti. 1796'da İşkodra valisi Kara Mahmut Paşa Mirdita'dan gelen askerler ve halkla beraber Osmanlı Devleti'ne karşı çıkması için emir almıştır. Arnavut coğrafyasında iç çatışmalar da yaşanmaktaydı. Arnavutluk'ta diğer valilerin Ahmet Kurt Paşa (Berat Valisi) ile sorunları vardı. Hatta Kara Mahmud Paşa iç çatışmalarla ilgilenmek yerine, asıl problemi olan Karadağlılar'a karşı hareket etmiştir.⁶⁹

Kara Mahmut Paşa'dan sonra ise yerine İşkodra Paşası olarak 1797 yılında Mustafa Paşa geldi. Mustafa Paşa kendi düşmanlarını ortadan kaldırmak için karşısında kim duruyorsa tutukladı ve hapishaneye kilitledi. Osmanlı Devleti'ne karşı çıktığı zaman kendi kalesine kilitlendi. Daha sonra Osmanlı ordu tarafından yakalanarak İstanbul'a götürülüyor ve ondan sonra Diyarbakır'da vali olarak görevlendirildi.⁷⁰

Arnavut ulusal kimliğinin oluşumu XIX.Yüzyılda başlamıştı. Burada önemli grup Arnavutluk'ta yaşayan Ortodoks hristiyan topluluğu oldu. Arnavut milliyetçiler bu topluluğu kendi ulusunun bir parçası olarak ilan ettiler. Anlaşmazlık, 1912'de bağımsız bir Arnavut Devletinin kurulmasından sonra başladı ve çoğunlukla büyük güçler düzeyinde gerçekleşti.⁷¹

XIX. Yüzyıl Balkan tarihinde yangın Yüzyılı olarak yazılmaktadır. Avusturya-Macaristan'ın Balkan politikasında Arnavut meselesi XIX. Yüzyılın başında halledilmesi gereken en önemli durumdu. Yarımadanın batı kısmı, Avusturya-Macarista ilgi alanına (ve doğu kısmı Rusya'ya) girmişti. Osmanlı hâkimiyetinin zayıflamasından sonra, Avusturya-Macaristan Arnavut toprakları ele geçirmek isteyen bir başka iktidara izin vermeyecekti. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu için Arnavut alanları stratejik öneme sahipti. Arnavut meseleleri ile de ilgilenen İtalya'nın Adriyatik kıyısı boyunca yükselebileceği ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun Akdeniz'e olan serbest girişini engelleyeceği ise bölge adına bir başka tehditti.⁷²

⁶⁹ Jazexhi, s. 5.

⁷⁰ Kolec Çefa, 'Gjush Sheldja, Kryepeshkvia Metropolitane e Shkodrës dhe Dioqezat Sufragane', (http://shkoder.net/gjush_sheldja, internet ulaşımı), Shkodër 2014, s. 6.

⁷¹ Stark Draper, 'The conceptualization of an Albanian Nation', *Ethnic and Racial Studies*, Volume 20, No; 1, Department of History, Stanford University, USA 1997, s. 4.

⁷² Tibor Balla, 'The military participation of the Austro-Hungarian Monarchy in the settlement of the Scutari-crisis', *Institute and Museum of Military History*, Budapest 2005, s. 94.

Arnavut sorunu Avrupa birliğinde hiçbir zaman önemli olmamıştı. İngiltere ve Fransa'nın politikalarını belirleyerek, Slav ve Yunan ilerlenmesine karşı çıkmaması Arnavutlar için kötü bir durum yarattı. Hatta 28 Nisan 1880'de İstanbul'da uluslararası delegeler toplanmışlar ve o toplantı da Edmond Fitzmaurice (İngiliz) tarafından ilk defa Arnavut sorunundan bahsedilmiştir. Ona göre Arnavutluk'ta ve etrafında, Arnavutluk'un özerkliği gerekliydi. Ayrıca Arnavutluk'ta bağımsız idare kurulmalı ve bunları sadece bir vilayette toplamak gerekliydi, ayrıca bu vilayet Osmanlı İmparatorluğun emirlerinde olacaktı. Bu öneriye karşı çok muhalefet vardı. Fitzmaurice Arnavutların (bayrak kullanmak, okul açmak, okul'a gitmek) gibi hakları kazandırmak istemiş olabilirdi ama Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan ettireceğini hiçbir zaman dile getirmemiştir.⁷³

Kosova'da XIX.Yüzyılda isyanlar çok yaşanmadı, İşkodra'nın Bushatli ailesi, İpek, Prizren ve Jakova'yı ele geçirdi. Diğer bölgeler farklı vezirler tarafından kontrol ediliyordu. Rüstem Paşa Rrotlla Prizren'de 1809-1836 yıllar arasında hizmet vermişti, onun cömertliği bölgede herkes tarafından bilinmekteydi. Hristiyan ve diğer din mensuplarına karşı çok hoşgörülü oldu, hatta Prizren'deki bir imamın ve rahibin tartışmalarını talep etti, bu emirleri kabul edilmeyince kavga ettirdi. Kosova'daki en büyük olayların birisi 1822 yılında gerçekleşen protestolar olarak bilinmektedir. Bu prototesto ile Kosova'daki Arnavutlar Maliç Gjinoll Paşaya karşı çıkmışlardır. Protestoya 3 bin kişi civarında katılmış ve İstanbul'a gideceklerini söylemiştir. Maliç Gjinoll Paşa zalim adam diye bilinmekteydi. Osmanlı İmparatorluğu'nun reformları Kosova'ya geç uygulanmıştır, uygulandıktan sonra da etkisini kaybetmiştir. Protestolar sadece ulusal bir olay olarak değil, hükümete karşı bir şikâyet olarak algılanmaktaydı.⁷⁴

Slav Devletlerin birliği ile Osmanlı İmparatorluğu için büyük bir kayıp anlamına geliyordu, bu birliğin amacı Osmanlı İmparatorluğu'nu Balkanlar'dan çıkartmaktı. Tüm güçlerini toplayarak ayaklanma başlatan bu birliği bastırmak Osmanlı İmparatorluğu için oldukça zordu. Birlik batı Avrupa ülkelerinden çok destek aldı. Ancak Batılıların asıl amacı Katolik ve Ortodoks birliğinin genişlemesiydi.⁷⁵

⁷³ Demaj, s. 13.

⁷⁴ Noel Malcolm, **Kosova një Histori e Shkurtër**, 3.Baskı, Koha Yayınları, Prishtinë 1998, s.245-246.

⁷⁵ Drago Roksandic, 'Yugoslavism before the creation of Yugoslavia', **Helsinki Committee for Human Rights in Serbia, Yugoslavia from a Historical Perspective**, Belgrat 2017, s. 40.

Arnavut halkının önde gelen bazı aileleri, kendilerini paşa olarak (Priştina bölgesinde Gjinolli , İpek bölgesinde Begolli veya Mahmutbegolli, veya Prizren'de Rotulli gibi) ilan ettiler ve bunu başardılar. Avrupa ve Osmanlı'daki ayrıcalıklarını güvence altına alan statükoyu korumak isteyen kiliseler, Arnavut paşalar tarafından yönetilen Kosova'daki Sırları yerel kaçak ilan etti. Osmanlı Devleti merkez otoritelerinin Avrupalılaşıma girişimleri ve ayaklanmalar bu asimetrik koşullarda, bölgede yağma ve şiddetin hakim olmasına sebep oldu.⁷⁶

Balkanlar'daki ayaklanmalarda, örneğin Sırbistan, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya vs. gibi, Arnavutların rolü çok büyüktü. Yunan bağımsızlık savaşı Marko Boçari, Bubulina Laskarina ve Georgi Kariaskaçi gibi sayamadığımız bir çok Arnavut direnişçi tarafından önemli bölgelerde organize edilmiştir. Bunlar Yunan tarihinde Yunan olarak aktarılmış, hatta Yunan bağımsızlık savaşında komutan olarak bilinmektedirler. Ama bu tespitler Yunan tarihçiler tarafından hiçbir zaman kabul edilmemektedir.⁷⁷

Arnavutların ruhu onur ve asilik arasında bir karışımdır, kendi devletlerini bir yana bırakarak, başka devletlere yardımcı olarak hayatları kaybettiler. Arnavut milleti yardımsever bir millettir, o yüzden kendi devletini çok sonradan kurdular. Başka isyanlara katılan vatandaşlarını ise 'uccelli migratori' (göçmen kuşlar) adıyla çağırırmaktadırlar.⁷⁸

1.4. Arnavut Devletinin Oluşumuna İlk Adımlar

Arnavut Devletinin kurulması için büyük fedakarlıklar yapılmıştır. Balkanlar'daki diğer ülkeler sadece kendi devletlerini kurmakla kalmamışlar, aynı zamanda topraklarını da genişletmişlerdir. Bu nedenle Arnavutlar kendi devletlerini kurabilmek için aynı zamanda topraklarını da korumak zorunda kalmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu Arnavut Devletini kurulmasına rağmen tanımak istememiştir, çünkü bu durumu kabul etmeleri ile devlet toprak kaybedecekti ve Arnavutlar Balkanlar'daki toprakların korunması adına Osmanlı İmparatorluğu'n son şansıydı.

⁷⁶ Dušan T. Bataković, 'Serbia, the Serbo-Albanian Conflict and the First Balkan War', Serbian Academy of Sciences and Arts Belgrade Institute for Balkan Studies, *Balkanica XLV-Annual of the institute for Balkan studies*, Belgrat 2014, s. 317.

⁷⁷ Arben P. Llalla, *Gjurmë të letërsisë së vjetër të shqiptarëve të Greqisë 1860-1889*, Tringa Design Yayınları, Tetovë 2006, s. 19.

⁷⁸ Vlora, s. 66.

Osmanlı İmparatorluğu'nda XIX.Yüzyılda oluşturulan, modern eğitim almış, aydın burjuva sınıfı, çoğunlukla kendi ulusal amaçları için çalışan gayrimüslim vatandaşlardan oluşmaktaydı. Örneğin Yıldız Sarayı'ndaki Muhafız Kıtası Arnavutlardan oluşmaktaydı ve saraydaki padişaha yakın önemli pozisyonlara yine Arnavutlar atanmıştı. Bunu anlamı ise Osmanlı Devleti'nde Arnavutların önemli bir rolünün olmasıdır.⁷⁹

Reform politikası, komşu Balkan ülkelerindeki Avrupa'lı büyük güçlerin ve toprak kavgalarının gittikçe artan şiddeti ve Hristiyan mezheplerin kamusal alanlarda artan varlığı ile daha da kötüye gitmiştir. Özellikle, 1875-1878 yılları arasında Doğu Krizi sırasında şiddet olaylarının yaşandığı Sırp ve Arnavut, 1877-1878 Sırp-Osmanlı Savaşı ve 1912-1913 ilk Balkan Savaşı ile ayrı dünyalara götüren farklı şiddet deneyimleri olmuşlardı. Aynı zamanda bu savaşlar sınırların belirlenmesinde de en baskın süreçler olmuştur.⁸⁰

Ulusların milli şuurları zamana bağlı değildir ve dolayısıyla 'Milliyetçilik Çağı' başında yalnızca 'uyanık olmak' için, milliyetçi hareketlerin arkasında bir itici güç bulunması gerekmektedir. Ulusal bir topluluk olarak Arnavutların da cevaplandırılması gereken bir ihtiyacı bu olmuştur. Arnavut milliyetçiliği söz konusu olduğunda, Katolikler ile Kosova Müslümanları ve günümüzde Arnavutluk'un kuzeyindeki Ortodoks (ve dolayısıyla Slav kökenli) topluluklarla olan ayrımı, bu düşüncüyü motive etmiştir. Güney Ortodoks toplulukları, milliyetçilerin Arnavut ulusunun tanımlarına dahil edilmiştir, çoğu zaman önceden var olan ulusal bilincin kanıtı olarak bu tanım kullanılmıştır. Ayrıca Arnavut milliyetçiliğinin belirleyici özelliklerinden birine, yani dinin bir kimlik işareti olarak kullanılmamasına işaret etmektedir.⁸¹

Rus-Osmanlı Savaşı sonrasında imzalanan Ayastefanos Antlaşması, Bulgaristan, Karadağ ve Sırbistan'a Arnavut toprakları vaat etmiştir. Ancak Avusturya-Macaristan ve İngiltere, antlaşmanın uygulanmasını engellemiştir. Arnavut liderler Kosova'da Prizren'de bir araya gelerek Prizren Kongresi'ni kurdular. Başlangıçta birleşik bir

⁷⁹ Hakan Özdemir, **Abdülhamid'i Deviren Kurşun, İsyan, Suikast, İhtilal**, Tımas Yayınları, İstanbul 2014, s. 75.

⁸⁰ Eva Anne Frantz, 'Between Violence and Coexistence – Muslims and Christians in Late Ottoman Kosovo, 1870–1913', *Social and Economic Transitions at Different Scales in Modern Central- and Southeast-Europe*, **Hungarian Academy of Sciences, Research Centre for Humanities**, Hungary, 2015, s. 6-7.

⁸¹ Draper, s. 2.

Arnavut Devleti'ni, Osmanlı Devleti hâkimiyetine tabi tuttular. Berlin Kongresi, Ayastefanos Antlaşmasını bozdu, ancak bazı Arnavut topraklarını Karadağ ve Sırp yönetimi altında kalmasını engellemedi. Prizren Kongresi, Arnavutları etkileyen Berlin Antlaşması hükümlerine karşı direniş düzenlemeye başladı.⁸² Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesinde yer alan devletlerden hiçbiri bu reformları desteklememişti. Balkan ülkelerinden gelen tepkiler bu reformların uygulanmasını engelleyemedi. Balkan ülkelerinde devlet kurmak için, büyük bir savaş ile gerçekleşeceği düşüncesi yayılmaya başlamıştı ve bu reformlar bu savaşa temel hazırladı. Bu dönemde ise Arnavutlar, Avusturya-Macaristan'dan, İşkodra ve Mirdita'daki Katolikleri korumak için de ayrıca destek almışlardır.

Abdyl Frashëri bu süreçte Arnavut halkını savaşıma ikna etmek için şu sözleri söylemiştir:

"... Arnavut halkı, 'Türk işgalcilere' karşı uzun süredir direnmekte olan tek ülke. Bu kahramanca direniş bugüne kadar devam etti. Arnavutlar gururlu ve yüksek savaş yeteneklerine güvenerek yumuşak davranmayı bırakmalıdırlar... Yabancı güçlerin ağırlığını hissedenler ve bağımsızlığını kazanmak için gelişmek zorunda kalan sürekli ayaklanmaların içinde en çok acı çeken kişiler Arnavutlardır... Bundan dolayı Arnavutluk, herhangi bir Balkan ulusunun ötesinde bağımsızlığı hak ediyor ... "

'Birleşmemiz gerekiyor, ulusal birlik için herkesin kanı bu mücadeleye dahil edilmelidir. Dinler, bölünmüş uluslar ve Arnavutlar birbirlerini sevmeli, kardeşliğin gereklilikleri yerine getirilmeli ... Birlik imkansız şeyleri mümkün kılıyor, ayrışma ise olası şeyleri imkansız hale getiriyor'.

Abdyl Frashëri, günümüze kadar bağımsızlık ve devlet kurabilmeleri adına ve Arnavutluk'a destek olmuştur. Başka hiçbir ülkeye benzemeyen farklı meslek mensubu eğitimli insanlar bu bağımsızlık ve devlet kurma fikrinin gerçekleşmesi için öncü oldular. Devletin kurulmasında ve savunmasını, gelişimini yönettiler. Arnavutluk ve diğer ülkelerdeki 4 politikacı, milletvekili, bakan ve başbakan, 4 barış gücü olan, 4 akademisyen, 15 profesör, 35 seçkin bilim doktoru, öğretmen, mühendis, doktor, subay, sanatçı ve sporcu Frashëri'dir. Frashëri adını taşırlar, dünyanın neresinde olursa olsun onlara bu unvan verilir.⁸³

⁸² Zickel & Iwaskiw, s. 18

⁸³ Albert Frashëri, Alfred Frashëri, s. 17.

Frashëri Kardeşleri (Sami, Naim, Abdyl ve Mit'hat) ve birçok isim Arnavut tarih kitaplarında karamanlar olarak hatırlanır. Devlet oluşumundaki destekleri ve mücadeleleri Arnavut halkı için büyük bir başarıdır. Bu süreçte Osmanlı İmparatorluğu Arnavut Devletini tanımamıştır ve bu durum sadece İstanbul yönetimi tarafından değil, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğuna olan bağlılığı bilinen komşu devletlerde de aynı şekilde gerçekleşmiştir.

Balkan Birliği, tüm İttifak ortaklarının bir araya getirdiği bir ittifak değildi. İlgili Balkan ülkelerinin arasında olan kapsamlı bir sözleşmeydi. Bulgaristan ve Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan'ın yanı sıra Sırbistan ve Karadağ resmi olarak kendi ittifaklarını kurdular. Bulgaristan ve Karadağ ayrıca aralarında sözlü bir anlaşma da yaptılar.⁸⁴

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kazandığı zaferlerle, güneydoğu Avrupa'da on sekizinci Yüzyıldan beri hegemonik bir güç olmuştu. Osmanlıların Güney-Doğu Avrupa ve Doğu-Orta Avrupa bölgelerinden çekilmesi ile birlikte, Avusturya-Macaristan topraklarında bulunan Macaristan ve Hırvatistan'da Osmanlı İmparatorluğu ile bir sınır oluşturdu. Avusturya-Macaristan, Slav toprakları ve Osmanlı İmparatorluğu arasında bir kordon oluşturdu. Avusturya Macaristan, Balkanlar'ın batı kesiminde hakimiyet istedi.⁸⁵

XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Arnavut etnik kökeni araştırmalarına Avrupalı bilim adamlarının ilgisi artmaktaydı, bu bilim adamlarını gönderen ülkelerin başında Almanya ve Avusturya yer almaktaydı. Arnavutluk ve Balkan çalışmaları üzerine artan bu ilgi, Avrupa'daki diğer etnik gruplar ve bölgelerle karşılaştırıldığında çok sonralarda gerçekleşti. Bunun nedeni, XIX. Yüzyılın sonu ve XX. Yüzyılın başlarındaki Avrupa ülkelerinin, Balkanları ve Balkan uluslarını, belirsiz kimliğin toprakları ve halkları olarak tanımlamasıydı. "Gerçek Avrupa" ya kıyasla, Balkanlar Avrupa'nın bir parçası değil "Doğu"su idi ve her şeyden önce dünyanın "medenileşmemiş" parçası olarak

⁸⁴ Ursachen und Folgen des Berliner Kongresses von 1878 unter besonderer Berücksichtigung der Balkankriege , Geschichte, Zeitgeschichte und Politik, internet ulaşımı (<https://www.bundestag.de/s>), Germany 2005, s. 22

⁸⁵ a.g.e, s. 11

düşünüldü.⁸⁶ Arnavut milliyetçiliğinin liderlerinin de önceliği, Arnavut Devletinin hem Balkan hem de Avrupa devletleri tarafından tanınmasıydı. Büyük devletler için bu durum büyük bir açılımdı ancak Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Arnavut ayaklanmalarını destekleyen devletler Arnavut bir devlet olarak tanımak için herhangi bir adım atmadı. Bunun sebebi Arnavutluk'un Osmanlı Devleti'nden ayrılması durumunda kolay bir şekilde fethedebilecek bir toprak parçası olarak görülmesiydi.

Balkanlarda bölünmüş olan milletler birleşerek müttefik oldular ve Osmanlı Devleti'ne karşı saldırıya geçtiklerinde ise bölgede herkes tehlike altında kaldı. Ancak asıl soru bu ayaklanma ve savaşların ardından Balkan milletleri bağımsızlık hayallerini gerçekleştirebilirdi. Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Arnavut Devletinin kurulmasına geç de olsa destek olacaktı. Çünkü her iki devletinde asıl niyetleri kendi sömürgelerini oluşturmak ve Balkanlarda söz sahibi olabilmektir. Balkanlarda söz sahibi olabilmek için ise Arnavut Halkı çok önemli bir pozisyondaydı.

Arnavut ulusal kimliğinin analizine en uygun kuramsal düşünce olarak, milliyetçilik akımı, bireyin “insan” olarak siyasetteki önemi ile karmaşık bir ilişki içerisindedir düşüncesine ulaşılır. Son siyasi yapılar olarak görülen modernist öğretilerde bu kabulü yapar. Bu bakış açısı, ulusların sağlam ve güçlü oluşumlar olarak tarihte uzun süreler ayakta kalmalarındaki temel dayanaklardan biridir. Modernist görüşün temel prensibi, ulusal kimliklerin statik ve sürekli varlıklar olarak değil, dinamik ve gelişmekte olan fikirler olarak kavranmasıdır. Bununla birlikte, milliyetçiliğe modernist bir perspektiften yaklaşıldığında tam olarak anlaşılması için daha fazla önem göstermek gerekir (milliyetçilik esas olarak popüler bir ideoloji olarak kabul görür). Ulusların zamanla ayrılmamak için benimsediği, varlıklarını devam ettirmek adına en başarılı uyguladıkları düşünce budur ve bu nedenle geçmişte de önemini korumaktadır. Modernist görüş açısından bir sonuç, geçmişte var olan, hatta aynı adı taşıyan “ulusal” hareketlerin, bugünkülerden temelde farklı bir karaktere sahip olabileceğidir. Bu görüş, milliyetçiliği sürekli olarak geliştiren bir kimlik duygusu olarak kabul etse de, ulusal bilincin farklı aşamalarını ayırt etmeye yardımcı olmaktadır. Arnavut söz konusu olduğunda, özellikle Arnavut vatandaşları arasında bağımsızlık fikrini popülerleştirmek

⁸⁶ Vladislav B. Sotirović. National identity: who are the Albanians? The Illyrian Anthroponomy and the Ethno genesis of the Albanians. **History Research**, (<http://www.sciencepublishinggroup.com/j/history>), Vol. 1, No. 2, Vilnius 2013, s. 6.

için uyumlu ve başarılı bir yapının kurulduğu ve komünist dönemde bu düşünce yapısına sahip olduğu için bu safhalar bahsedilen bu özelliklere tam anlamıyla sahiptir.⁸⁷

İşkodra ve Mirdita'nın tamamen Katolik olmasına rağmen Avrupa ülkeleri Osmanlı Devleti himayesinde olan bir cumhuriyetçi devleti desteklememekle birlikte, Müslümanların bu bölgede çoğunluk olmasından dolayı bu düşünceye sahip oldukları ise açıkça anlaşılmaktadır. Müslümanlar ve Katolikler aynı düşüncelere sahip değillerdi ve bu Arnavutluk'un bağımsızlığına karşı büyük bir engeldi. Sırbistan, Bulgaristan, Karadağ ve Yunanistan ise tamamen Katolik'lerdi, Avrupa ve diğer ülkeler için bağımsızlıklarını tanımak daha kolaydı. Ne Katolikler ne de köylü Müslümanlar başkalarına karşı hiçbir düşmanlık beslememekteydi, ancak bu durum liderler tarafından göz ardı edilmekteydi.⁸⁸

Uygulanan politikaların ana kurbanı olan Arnavutluk yorgundu, kana bulanmıştı ve direnme gücü kalmamıştı. Çünkü diğer Balkan ülkelerinin baskısından kurtulduktan sonra bile hâlâ Osmanlı Devleti'ne sadıklardı. Makedonya, Arnavutluk'la birlikte bu şiddet ve kan dolu kirli siyasi oyunların ortasındaydı. Avrupa belirlediği politikalarda Yüzyıllar boyu süren günah çıkarma psikolojisine bürünmüş olsa da bu kararlarının içinde birazcık insan sempatisi kalmış olsaydı, Arnavutlara bir hükümet kurma ve kendi statüsünü uygulamaya koyma hususunda tam anlamıyla destek olurlardı. Ayrıca cesur bir halkın ve böyle bir savaşçı ulusun ilk etapta yeni bir boyunduruk zaafını kabul etmeyeceğini de bilmeliydiler.⁸⁹

XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Balkanlar'a yönelik dış politikasında Avusturya-Macaristan, ikili bir tavır sergiledi ve çoğunlukla diğer büyük güçlerin tavrına bağlı kaldı. Uzun vadeli planlar dahilinde 1897 Monza Anlaşması ile Balkanlar üzerindeki bu girişimleri, Avusturya-Macaristan, Arnavut Devletinin savunucuları ile beraber Ruslarla birlik olarak Osmanlı Devleti'ne karşı bir ittifak sağladılar. İtalya ve Avusturya-Macaristan Arnavut topraklarının bağımsızlığını tanıma formülünün yazarları olduklarından, İtalyan yetkili Yüzbaşı Castoldi, diplomatik misyonlar için Dışişleri Bakanlığı'nda görevlendirildi. Çoğu durumda, savaşlar bir devletin veya ortak çıkar

⁸⁷ Draper, s. 2-3.

⁸⁸ Kılıç, s. 261.

⁸⁹ Williams, s. 27.

grubundaki devletlerin politikalarının bir sonucudur. Balkan Savaşları da bu kuralın istisnası değildir. Temmuz 1878'de Berlin Antlaşmasını takiben, Güneydoğu Avrupa'daki ülkeler için asıl sorun ulusal birlik veya daha sonra adı verilen "ulusal mesele"dir. Tüm bölgelere yayılan homojen nüfusa sahip tek ulus devlette yaşama fikri, tarihsel nedenlerden ya da demografik sebeplerden, bir millete ait olduğu düşünülen bağımsızlık düşünceleri de gün geçtikçe büyüyerek bu şekilde düşünen bireyler çoğalmaya başlamıştır. Arnavutluk'un farklı antlaşmalarla sınırlarının tanımlanmasının istenmemesi ve geçici olarak kabul edilmesinin nedeni de budur. Yarımada'nın büyük bölümü Osmanlı egemenliğinde kalmıştır ve bu bölge komşu devletler tarafından toprak kullanımı için bir alan olarak belirlenmiştir. Bu rakip devletler arasındaki politikalar, Büyük güçlerin bölgeye yönelik politikaları tarafından yönlendirilmiştir. Büyük güçler, diplomatik veya askeri çatışmalarda yarımada'daki etkilerini güçlendirmeye çalışmıştır.⁹⁰

XVIII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Arnavut topraklarında bozulan idare eski güçlü yapısını yeniden kazanamadı. XVIII. Yüzyılda, bu toprakları yönetimi altına alan Osmanlı Devleti, İşkodra ve Yanya paşalarının bölgede uzun süre hakim olması ile tekrar kontrolü sağlayamadı. Yönetimi merkezci prensipler üzerine inşa edilmiş Paşalıklar devrıldı. İl valilerinin kendilerini siyasi ve ekonomik olarak güçlendirememeleri için, yeni idari birimler eski birimlere göre çok daha küçüktü. Paşaların en üstünde, Avrupa sistemine göre rütbe ile donatılmış, askeri kariyeri olan yöneticiler vali olarak atandı.⁹¹

İdari reform çerçevesinde, Arnavut nüfusa sahip bölgeler, Manastır toprakları, İşkodra, Prizren, İpek, Priştine, Üsküp, İvranya ve idare altındaki 9 paşalık arasından Leskovça ilk dönüşüm geçiren bölgelerdir. Manastır vilayetinde ise göreve gelen valinin idareyi eline almasından kısa bir süre sonra ayaklanmalar patlak verdi. Yüksek Kapı (Bab-ı Ali) bu idari reformun başarılı olması için, 1836 yılında idari birimleri yeniden oluşturmak adına baskılarına başladı ve Arnavut nüfusu üç eyalet arasında ayrıldı. "Rumeli Valisi" adı altında Manastır, İşkodra ve Prizren, İpek yönetimine, Priştine, Üsküp, Vranje,

⁹⁰ Valeri Kolevi, Christina Koulouri, **Balkan Wars**, Center for Democracy and Reconciliation in Southeastern Europe (CDRSEE), 2. Baskı, Thessaloniki 2009, s. 38-40.

⁹¹ Ali Fuat Örenç, Albanian Soldiers in the Ottoman Army during the Greek Revolt at 1821, **Istanbul University Scientific Research Projects Office (BAP). Project number: 27763**, IBAC 2012, vol.2, s. 502-503.

Leskovça ve Niş köylülerinin bağılı olduğı eyalet, bir mareşal başkanlığındaki Sofya yönetimine bağlandı. Yanya kentinde bu sınırlar büyük bir sessizlikle güney Arnavutluk toprakları ile beraber Selanik yönetimi içine girdi. 1846 yılında İşkodra ve Prizren Paşalıkları Rumeli (Manastır Eyaleti) Valisine bağlandı ve İstanbul'dan direkt adında ayrı bir idari birim ile yönetilmeye başlandı.⁹²

Arnavut dilinin çoğalması Arnavut kitaplarının yayınlanmasının önündeki birçok engel olmasına rağmen Arnavut Devletinin konsolidasyonu için büyük bir adım atmıştı, bu sayede çok sayıda Ulusal Rönesans adamları arnavutça dilinde yazmayı hiç bırakmadılar. Arnavut topraklarının diğerkomşu ülkeleri bağımsızlıklarını ilan ettikleri için bağımsızlık ilan etme sırası Arnavutlardı, ancak komşuların pek çok planı buna çok kolay izin vermeyecekti.

Doğukrizi, Arnavut Devletinin yaratılmasına büyük bir destek verdi, Osmanlı askeri Rus savaşlardan sonra , Balkanlar'daki duruma çok fazla önem vermediler. Arnavut davasında çok sayıda kongrede verilen kararları devirmeye çalışan çok sayıda örgüt, Arnavut sorununun çözümünde yeterince çelişki yarattı. Frashëri kardeşleri ve diğerbirçok tanınmış isimler, Arnavut sorunlarına dünyada ilk olanlara büyük katkıda bulundu.

⁹² Zickel & Iwaskiw, s. 17.

BÖLÜM 2: AVUSTURYA-MACARİSTAN KAYNAKLI MİSYONERLİK ÇALIŞMALARI

Avusturya-Macaristan'ın Balkanları eline geçme çabaları halkın dini inançlarını kullanarak başarılı olmuş gibi görünüyordu. İnsanlara Osmanlı İmparatorluğu'nun bittiğini ve bölgedeki tek gücün Avusturya-Macaristan olduğunu yaymaya başladı.

Özellikle Avusturya-Macaristan'ın emel amacı doğu ve batı limanlarını (Dıraç ve Avlonya) almaktı. Eğer bu iki liman alınırsa Arnavut toprakları ele geçirecekti. Avusturyalı-Macarlar'ın bu politikalarını daha önce İtalya başka ülkeler üzerinde kullanmıştı ve bu politikayı onlardan kopyalanmıştır. Viyana Kongresi'nde Avusturya-Macaristan, Yanya, Avlonya ve Preveze gibi çeşitli bölgelere sahip olduğu iddia edilmiştir. Yanı sıra sadece Arnavutların değil, aynı zamanda 1908 yılında Bosna-Hersek'i ilhak edileceği de ortaya çıkmıştır ve bu durum kısa bir sürede gerçekleşmiştir. Bu durum Balkanlar'da temsil edilme hakkını da oluşturdu. Viyana Kongresinden sonra Avusturya-Macaristan İmparatorluğu konsolosluklarının sayısını artırmış, Üsküp'te, Prizren'de, Manastır'da ve bütün Balkanlar'da da bu politikayı uygulamıştır.⁹³

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, ilk olarak Sırları ve Karadağlıları ele geçirmek istedi. Hırvatistan'ın bir parçası, İmparatorluğun bir tür özerkliği idi ve bu plan Hırvat-Avusturya-Macaristan Antlaşması'nın 1868'de anlaşmasıyla gerçekleşti. Anlaşma bölgede devlet birliği kurmak üzere tasarlanmıştı. Hırvatlar üzerinde uygulanan bu politika Arnavutlar üzerinde de uygulanarak bölgenin rahatlaması sağlanacaktı. Bu şekilde plana devam ederek hamleler yapmak daha kolaydı. İmparatorluk'ta kurumlarda zorunluluk olmadan herhangi bir dil kullanabiliyordu. Arnavutça ya da Sırpça vs. gibi örneklerde olduğu gibi Balkan'daki bağımsızlığı ilan edilen devletlere Avusturya-Macaristan tarafından engeller koyulmamıştır, serbest bırakılmıştır.⁹⁴

Avusturya İmparatorluğu Balkan politikasında Arnavut meselesi XVIII. Yüzyılın başında yüksek önceliğe sahipti. Yarımada'nın batı kısmı, monarşinin yönetimi altındaydı (ve doğu kısmı Rusya yönetimindeydi). Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflaması sonrasında Avusturya, Arnavut topraklarını ele geçirmek için bölgede başka

⁹³ Ojetti, s. 132-133.

⁹⁴ Mullai, s. 206-207.

bir güce izin verecek durumda değildi. Arnavutluk ile ilgilenen Avusturya İmparatorluğu, İtalya'nın dört bir yanındaki Adriyatik kıyısındaki ayağını kaldırması ile monarşinin Akdeniz'e olan serbest girişini engellemek açısından oldukça önemliydi. Bununla birlikte, büyük güçlerin çatışan çıkarları için de oldukça önemli bir konumdaydı. Ancak monarşi, en azından Scutari ve bölgesinin yeni Arnavut Devletine ait olması için gerekliydi. Bu, Rusya'nın desteklediği Sırbistan'ın çıkarlarıyla çelişiyordu çünkü Sırbistan, yalnızca Kuzey Arnavutluk'ta mümkün olan bir deniz çıkışına ihtiyaç duyuyordu. Bütün bunlar, monarşinin yoğun baskıya maruz kaldığını göstermektedir ve bunun ardından İşkodra için bir savaş patlak vermiştir. Büyük Güçlerin bölgeyi yalnız bırakmayacağını bilincinde olan Avusturya-Macaristan, krizi çözmeyi amaçlayan yeni politikalar belirlemek zorunda kalmıştır.⁹⁵

XIX.Yüzyılda Arnavut ayaklanmaları, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından gizli bir şekilde düzenlenmiştir. Bağımsız ama Katolik bir devlet oluşturacağını iddia ederek ayaklanmada birliği sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeden çıkarılması ile birlikte, Arnavut halkı Slav-Rus birliğine karşı yalnız kaldığında, Rusya ilk konsolosluklarını açmaya hazırlanmaktaydı. Rus ve Sırp birliği Rus konsolosluğunu Prizren'de 1860 yılında açtı ve bu şekilde Sırbistan, Kosova'yı ele geçirmeye hazırdı. 1887'de Üsküp'te ilk Sırp konsolosluğu açıldı. Ancak, kafası karıştırılan Arnavutlara, bir yandan Avusturyalı-Macarlar öte yandan Rus ve Sırlar baskı kurmaktaydılar ve bağımsızlığı ilan etmek iyice zorlaşmaktaydı, ayrıca 1890 yılında Slav-Makedon hareketi oluştu, bunlar bütün Balkan topraklarını ele geçirecekti.⁹⁶

Balkanlar'daki güçlü devletlerin politikaları Kosova ve Arnavutluk'un aleyhine gelişti. İkinci dünya devletleri olarak kabul edildiler ve Osmanlı İmparatorluğu ile iş birliği yaptılar. 1889 yılda Sırbistan, Priştine'de kendi konsolosluğunu açtı ve bu yıldan itibaren Kosova üzerindeki etkisi daha da artacaktı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bunu kötü niyetli bir girişim olarak düşünmedi ve diğer devletlerin de bölgede konsolosluklarını açmalarına izin verdi.⁹⁷

Arnavutlar da yeni Jön-Türk hareketinin bir parçasıydı, devletin kurulması aşamasında büyük problemler yaşamadılar, fakat problemleri hangi gücün yanında yer alacaklarıydı.

⁹⁵ Balla, s. 94.

⁹⁶ Malcolm, s. 303.

⁹⁷ Jens Schmitt, s. 126.

İbrahim Temo ile beraber İttihat ve Terakki grubu kurmuşlar ve bu grup Sultan II. Abdülhamid'i tahtan indirmek için toplanan bir birlikteliğin parçası oldu. Bunun aynısı İtalya ve Yunanistan'da da kurulmuştur, İtalya'daki Tempo Carbonari ve Yunanistan'daki Filiki Eteria'dır. Bu gruba Dervish Hima, Nexhip Draga, Shahin Kolonja gibi politikacılar da katılmıştır.⁹⁸

1876'da, Avusturya -Macaristan, Bulgaristan'ın Balkanlar'da kurguladığı dehşet planlarının ortaya çıkması ile bir insanlık felaketini engellemeye çalıştı. Bu planlara karşı durarak gerekirse Slavlarla savaşa hazırıldılar. Arnavutluk bu konularda yalnızca seyirci kaldı, çaresizliği yüzünden durumu değiştirebilecek herhangi bir girişimde bulunamadı. Rus destekli Slav güçleri, doğru fırsatı yakalamak için, Arnavutlara karşı olduğu kadar Osmanlı İmparatorluğuna karşı da savaşa girmek adına her yere dağılmış durumdaydı. Ilija Garašanin (Sırbistan'ın Bakanı XIX.yy) Adriyatik Denizi'ndeki ilerlemesi de bu durumu daha da vahimleştirdi.⁹⁹

XIX.Yüzyılda Arnavut topraklarının ana hatları günümüzdeki haline benzemekle birlikte, çekirdeğini kurmuştur. XIX. Yüzyılın sonunda ve XX. Yüzyılın başında bir yazar durumu şöyle tanımlıyor: "Arnavutluk kuzeyde Karadağ ve Avusturya ile sınırlanır, doğuda Sırbistan ve güneyde Yunanistan'ın Epirus ile sınırdır. Adriyatik'in doğu suları Arnavut sahilleri 200 mil'den (381.8688 km) fazladır. Bununla birlikte, güney ve kuzey kesimlerinde, Arnavutluk'un iç suları vardır: 'Gjiri i Korfezit ve İşkodra Gölü'. Arnavut topraklarında bulunan yabancı gezginler, XIX. ve XX. Yüzyıl boyunca coğrafik büyümesi hakkında çeşitli tanımlar yapmışlar, Arnavutluk ve Arnavutluk'un bahsedilen alanlarını Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası ya da bölgesi olarak ifade etmişlerdir. Arnavutluk'un Osmanlı İmparatorluğu içindeki coğrafi konumundan dolayı, Hristiyan Avrupa'ya daha yakın bir alan olarak tanımlanmıştı ve bu İmparatorluğun diğer illerinden daha istisnai bir yer edindi.¹⁰⁰

1878'den sonraki Avusturya-Macaristan politikası, bir Arnavut Devletinin kurulması ve Sırbistan'ın Adriyatik sahiline kadar genişlemesini engelledi. Avusturya-Macaristan, Üçlü İttifak'ı (Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan) tanıyan saldırgan bir diplomasi ile

⁹⁸ Bartl, s. 106.

⁹⁹ Stanford J. Shaw, Ezel Kural Shaw, **History of the Ottoman Empire and Modern Turkey- Reform- Revolution and Republic, The rise of modern Turkey**, Volume 2, Cambridge Univeristy Press 1976, s. 176.

¹⁰⁰ Rexhaj, s. 38.

hareket etmekteydi. İntente'e, bu sorunu hallederek asla teslim olmayacaklarını ve Sırbistan'ın Arnavut limanlarını işgal etmesini engellemek için her türlü yola başvuracaklarını söyledi. Diplomatik çatışma, askeri bir çatışmayla karşı karşıya kalınmasına sebep oldu, çünkü 1912 yılının Kasım ayında Avusturya-Macaristan ordusu seferber etti, Sırbistan ve Rusya sınırlarına dayandı. Askeri seferberlik, bir Avrupa ve Dünya çatışmasının patlak vermesinden korkan Büyük Güçler arasındaki gerilimi körükledi. Bu nedenle büyük güçler, Sırbistan'ı ve Arnavut limanını işgal etmesini engellemeye çalışan Avusturya-Macaristan'ın arzusunu yerine getirdi.¹⁰¹

Balkan savaşı mücadelesi karşısında bulunan bu büyük güçlerin elinde Arnavut halkı bir oyuncak gibiydi. Arnavutlar birçok savaşın yanı sıra kötü ekonomik durumdan bıkmışlardı. Bu yüzden isyanların bir parçası olmakla birlikte başka ülkelerden gelen her türlü yardımı da kabul ettiler. Ancak yine de Arnavut halkının asıl amacı kendi devletine sahip olup insan haklarının gereklerini yerine getirmektir.

Eski Sırbistan Milan kralı'nın 1897'den Temmuz 1900'e kadar Sırbistan'da kalması, Rusya'nın davranışlarından, Balkanlar'ın Rusya ve Avusturya-Macaristan arasındaki nüfuz alanları arasında bir anlaşmaya varılmamış olduğu sonucuna varılabilir. Rusya, iki büyük güç arasında sürtüşmenin nedeni olmuştu, çünkü Rusya Arnavutluk'un Avusturya-Macaristan bir ajan olduğuna inanmaktaydı. Dış politika, hem büyük güçlerin hem de 1897'de Balkanlar'da ortak faaliyet üzerinde anlaşmaya dayandığından, Kralın dış ilişkileri yürütmesi de son derece zordu.¹⁰²

Arnavut topraklarının bölünmesi, XIX. Yüzyılın sadece bir parçası değil politikasıydı. Balkanlarda oynanan kirli oyunların en başından beri Sırp ve Rus planlarının bir parçasıydı. Sırbistan, Arnavutluk'u fethettikten sonra Arnavutlara devlet kurmalarında destek olacağı ve ardından yönetime karışmayacakları konusunda ikna etmekte başarısız oldu. Birçok Arnavut bu konularda Avusturya'ya güveniyordu. Ancak Avusturya insanları dini inançları aracılığıyla destekledi ve sonra da İslam dinini zayıflatmak için çabaladı. Arnavutluk'taki yerel Avusturya büroları, Arnavutluk'un bağımsızlık sürecinde halkla temasa geçme çabasında her zaman vardı.

¹⁰¹ Elena Kocaqi, 'The Austrian-Hungarian veto against a Serbian port in Albanian seaside November 1912', *Interdisciplinary Journal of Research and Development*, Vol 1, Arnavutluk 2014, s. 26.

¹⁰² Suzana Rajić, 'The Russian Secret Service and King Alexander Obrenović of Serbia (1900–1903)', *Balkanica XLIII, Annual of the Institute for Balkan Studies*, Belgrad 2012, s. 144.

Din, Arnavut ulusal ideallerinin belirlenmesinde çok az yapıcı bir rol oynamaya devam ederken, bazı dini cemaatlerin korkusu, Arnavutların erken dönem ulusal hareketlerinin arkasındaki başlıca katalizör güç olmuştur. Bununla birlikte, 1912'de kurulan Arnavut devletinin toplumu ve hükümeti, ulusal görüşlerin ve devletin öznelerinin belirlenmesinde, sadakat ve biçimlerden biri olabilmesi için, Arnavut ulusunun gerçekten varlığını devam ettirdiği söylenebilir.¹⁰³

Arnavutlar için de aynı politika kullanılmıştır, Arnavut Müslümanlar Osmanlı İmparatorluğu'nda dost olarak tanınmıştı. Ancak daha önce hiç olmadığı kadar erken tarihte, iki emperyal güç birleşti ve kendi bağımsız devletlerinin oluşması için bir birlik kurdular. Prizren Birliği 10 Haziran 1878'de kurulmuştu, Ayastefanos anlaşmasının maddelerine karşı çıkmak Arnavutların temel amacıydı. Ancak yapılacak Berlin Kongresi kararlarını kabul etmeyi reddederek Arnavutlar dikkatleri üstüne çekti. Rusya-Osmanlı Devleti savaşı sonrasında imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile Bulgaristan, Karadağ ve Sırbistan'a Arnavut nüfuslu topraklar atandı. Ancak Avusturya, Macaristan ve İngiltere sözleşmenin uygulanmasını engelledi. Arnavut liderler Kosova'da ve Prizren'de bir araya gelerek Prizren Kongresi'ni kurdular, Prizren Birliği, Arnavutları etkileyen Berlin Kongresinin hükümlerine direnerek durumu düzenlemek için kuruldu, başlangıçta birleşik bir Arnavutluk'u Osmanlı Devleti hâkimiyetine tabi tuttular.¹⁰⁴

2.1. İlk Arnavut Okulları

Arnavut tarihi boyunca, Arnavut okullarının açılması mümkün olmadı. Açılacak okullar bu topraklara gelen her yöneticiye karşı bir tehdit olarak görüldü. XIX.Yüzyılda bir halkın kimliğini okullar ve kültürü oluşturmaktaydı ve Arnavut topraklarındaki okuma yazma bilmeyenler yaklaşık 80% idi. Arnavutlar bu sebeplerden dolayı Osmanlı İmparatorluğu'ndan diğer Balkan halklarından yaptığı gibi haklarını daha fazla aramak için hiç uğraşmamıştır.

XIX Yüzyılın sonunda ve XX. Yüzyılın başında yaşanan bu değişimler Arnavut devlet adamları tarafından politik, dilsel ve kültürel bir sorun olarak görülüyordu. Çünkü Arnavut dilinin gelişimi ve kültürün gelişmesi için uygun koşullar yaratarak, doğrudan ulusal birliğin güçlendirilmesi ve Arnavut halkının siyasi birliği sağlanması adına büyük

¹⁰³ Draper, s. 3.

¹⁰⁴ Zickel, R. Iwaskiw, s. 17.

bir öneme sahipti. Bilindiği gibi Arnavutların kültürel gelişimine olumlu katkıda bulunan en etkili dış faktör Avusturya-Macaristan'dı ve bu da ulusal bilinci güçlendirmek ve pekiştirmek için bir araç olarak görülüyordu. Özellikle XIX. Yüzyılın ortalarında Avusturya-Macaristan, Katolik kilisesinin ve okulunun sadece Arnavutluk'un Kuzey bölgesinde değil, aynı zamanda diğer bölgelerinde de ulusal bazda toparlanmada çok önemli rolü vardı. Viyana'da, Arnavut Alfabesinin çözümü ile ilgili olaylarda, başka şeylerin yanı sıra önemli bir diğer husus olarak kültürel koruma hakkı masaya yatırıldı.¹⁰⁵

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu idaresi altındaki Arnavutlara tüm hakları vermeyi garanti etmek amaçlamış olsa da, bu siyaset Arnavutları Osmanlı İmparatorluğu ile olan ilişkilerde oyalamak için kullanılıyordu ve Arnavut topraklarını kendi topraklarına eklemeyi kolaylaştıracak bir yöntem olarak uygulanıyordu. Bu politikalar en sonunda Arnavutları ve Osmanlı Devleti'ni düşmanlaştırmayı başardı, ancak amaçladıkları gibi Arnavut topraklarını ele geçirmeyi ise asla gerçekleştiremediler. Hristiyanların ve Müslümanların yeniden örgütlenmesine dayanan Tanzimat reformunun yankıları, Balkanlar'da Ortodoks devletlerin oluşturulması için atılan adımların üstesinden gelmek için Ortodoks liderlerine daha fazla fırsat verdi. Birçok Arnavut Ortodoks olmasına rağmen Ortodoks Patrikhanesi ile aynı haklara sahip değildi. Katolik kiliselerinin yanı sıra, Ortodoks kiliseleri de Arnavutlarla ilgili ulusal meselelerle hiç ilgilenmiyordu. Çoğunlukla kiliseler için finansman sağlamak daha önemliydi. Ayrıca bu kiliselere katkıda bulunan insanlar İtalyan veya başka milletlerdendi ve yerli Arnavut Halkı ile hiçbir bağlantıları yoktu. Kiliseler uzun zaman sonra Arnavutları önemseyerek Hristiyanlığı kullanmaya başladılar.¹⁰⁶ Ortodoks Arnavutlar bazı başarısız denemeler hariç ne bir ulusal okul sistemi, ne de kendi ulusal kiliselerini kurabilmişlerdi. Bu durumun yaşanmasında, Ortodoks Arnavutlar arasında Rumlar veya Bulgarlarla karşılaştırılabilir büyüklükte bir iktisadi gelişmenin olmamasının ve bir kilise ya da eğitim mücadelesini finanse edecek çapta bir orta sınıfın ortaya çıkmamasının payı büyüktür. Diğer taraftan bağımsız bir Ortodoks kilisesi'nin kurulmasına karşı muhalefet de fazlasıyla büyüktü. Ortodoks Arnavutlar arasında Rum okullarının yaygınlık kazanması 1850'den sonra olmuştur. Çoğu Arnavut başka alternatifleri olmadığı için bu

¹⁰⁵ Sala, Shaplo, s. 140.

¹⁰⁶ Clayer, s. 49.

okullara devam etmek zorundaydı. Bu tür okullara devam eden Ortodoks Arnavutlar içinde tamamen Helenleşenlerin sayısı az olmamakla beraber diğer taraftan bu okulların Ortodoks Arnavutlar arasında beklenmedik bir etkisi de ortaya çıkmış ve okullar Arnavut ulusal bilincinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.¹⁰⁷

Güney Arnavutluk'ta yer alan Elbassan'da çıkan ayaklanmalar Manastır'dan alınan talimatlardan dolayı ortaya çıkmıştır. Arnavutların okullarda Arnavutça dil kullanımını talebiyle ve vergilerin aşırı artırılmasına karşı yerel makamlara karşı bu protestoları gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Bu olaylar o kadar büyümüştür ki yönetim bir çatışmayı önlemek için birliklerini geri çekmek zorunda kalmıştır.¹⁰⁸

Üsküp'te yaşananların ardından, Noel arifesinde orada bulunan Mgr Ambrosius (Yunan Piskoposu) tarafından ilahi hizmet kutlamasıyla bağlantılı olarak ciddi çatışmalar yaşanmıştır. Yetkililer, hizmetin hem Sırp dilinde hem de Yunan dillerinde düzenlenmesine izin vermek için İstanbul'dan emirler almışlardır. Ancak yine de yalnızca Yunanca hazırlanmış olan bu çalışmalara karşı, Sırp askerlerin bölgede konuşlanması ise bölgede görevli olan jandarma tarafından engellenmiştir. Bu olaydan sonra öfkelenen çok sayıda Sırp jandarmaya saldırmıştır ve askerler tüfeklerinin süngülerle kalabalığa karşı koymuştur. Bu yaşananların sonucunda Kilise yetkililer tarafından tekrar kapatılmış ve o günden beri hiçbir hizmet vermemiştir.¹⁰⁹

Katolik veya Ortodoks kiliseler Arnavut topraklarında bulunmuş olsa da, kayıtlar Yunanca veya Sırpça tutuluyordu. Arnavut dili yokluğunda bunların da Latince tutulması gerekiyordu, ancak yine de bu kiliselerde Arnavut dillerinin oluşmasıyla kayıtlar aynı dilde tutuldu. Devletler arasında herhangi bir dini çatışma tehlikesi büyüktü; bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu, çatışma tehlikesinin bulunduğu yerlerde kiliselerin geçici olarak kapatılacağını bildirdi. Osmanlı İmparatorluğu'nun kapalı kiliseleri ve bu kiliselerde görev yapmış olan başbakanlar yani Avusturya-Macaristan, Yunan ya da Sırp olmasına bakılmaksızın, kiliselerde Arnavutça okumak için Arnavut

¹⁰⁷ Çelik, s. 135.

¹⁰⁸ **The Daily Star Newspaper**, Guernsey, Tuesday January 12, 1897, the Disturbances in Albania-Constantinople January 8 1897, s. 5.

¹⁰⁹ **The Daily Star**, Guernsey, Tuesday, January 12, 1897, *the Uskub Church Disturbances*, Vol: LXXXV, No. 5.

bir rahip tarafından eğitim alınamıyordu. Bu sebeplerden herhangi bir dini savaşın patlak vermesinin tehlikesi Balkanlar'da büyüktü.¹¹⁰

XIX.Yüzyılda Arnavutlar ulusal haklarını arayan tek ülke değildi. Balkan halkları da ulusal dili kullanmalarına izin verilmiş olsa da bu durum hala imparatorluğun yasalarına aykırıydı. Bu, Berlin konferanstaki birçok Balkan ülkesinin bağımsızlığını tanıdıktan sonra bile değişmedi.

Korça İlkokulu Arnavut dili konusunda ilk okuldu, bu okul 7 Mart 1887'de açıldı. Bu bina bugün ulusal eğitim müzesidir, ilk öğretmeni ve müdürü Pandeli Sotiri'ydi. Başlangıçta 35 öğrenciyle Arnavutça öğretmeye başladı. Bu okul demokratik özelliklere sahipti, zira hepsi aynı sınıf ve okulda aynı eğitimden eşit yararlanacaktı. Bu okulun hazırlık sınıfının yanı sıra dört düzenli kursu vardı. Konuları yazarken, şarkı söylerken, Arnavutça dilin grameri, tarihi, coğrafyası, aritmetik, doğal bilgelik ve beden eğitimi konularını içeriyordu. Okulun açılışı, tüm ulusal hareket için bir olay ve büyük bir zaferdi. Korça öğretmen merkezi, halk arasında kültürel oluşum, vicdan ve ahlakın yükseltilmesi için önemli bir merkezdi. Genç kuşağın ve kitlelerin vatansever eğitimini teşvik etti.¹¹¹

Pandeli Sotiri, Petro Nini Luarasi, Nuçi Naçi, Thoma Avrami ve diğerleri tanınmış Arnavut devrimi figürleri idi. Bu ünlü vatanseverlerin ve eylemcilerin ulusa verdikleri büyük katkı, halk arasında bilgiyi yaymak zorunda kaldıkları ateşli isteğin kanıtıdır. Bu imkânlarla belgelendirilen ilk ders kitaplarının yaratılmasına önayak olmuşlardı. Onları daha da geliştirmek ve öğrencilerine dağıtmak için onlara doğru öğretim araçlarını kullandırmaya büyük önem verdiler. Eğitimli ve yüksek yurtseverlik ruhuyla bu öğrenciler gelecekte olacakları, özgürlük ve bağımsızlık mücadelesi için öğretmenlerin ve dindar savaşçıların ideolojisine layık görülüyorlardı.¹¹²

İlk Arnavut okullarının dini kurumlara bütünsel ve doğrudan bağlantılı olduğunu kabul etmemiz gerekir. Ağırlıklı olarak Avrupa kriterleri temel engellerden dolayı hikaye çizmeyi ve Arnavutça dilinde eğitimin başlangıcında tarih yazma v.b. ifadelerde Katolik kiliselerinin öğretileri kullanıldı. Ancak bu öğretileri uygulamayan istisna okullar olarak

¹¹⁰ a.g.e.

¹¹¹ Clayer, s. 282.

¹¹² a.g.e.

piskoposluk rahiplerinin yerel pastörlerine, misyonerlerin piskoposluklarında veya yerel mahallelerde ana büroları açıldı ve ağırlıklı olarak kuzeydeki Katolik din adamlarının desteklediği basit dini okullar ve sahil köy alanını onlar açtı. Rahipler tarafından düzenlenen Roma'da Fide Propaganda Cemaati, (*Sacred Congregation for the Propagation of the Faith, Sacra Congregatio de Propaganda Fide*), himayesi Arbereş'ler üstleri ve altındaydı ve Sicilya'da yetişen rahipler bu gurubu oluşturmaktaydı.¹¹³

Arnavut liderlerinin; Arnavut Devletinin kurulması ve halkın Arnavutça dil kullanılmasına yönelik büyük arzusu, Arnavutluk'un kurulmasındaki ilk dönemlerde sadece bir hayaldi. Böyle Arnavut bir bağımsızlık, dil, özgürlük ya da özerklik hakkında defalarca oturumlar gerçekleştirildi. Dış güçlerin etkisi altında kalanlar ise hayal kırıklığına rağmen uğradıkları bu mağlubiyet ile hala başkasının emirleri altında daha iyi bir yaşam için kendi ideallerini gerçekleştirilmelerine rağmen, daha iyi bir hayat kurma hayali tükenmemekteydi. Berlin Antlaşması'ndan sonra birçok Arnavut toprağından sürgün edildiğinde, bir ulus ve bir dilde birleşmeleri bakımından zayıf zayıftılar. Osmanlı İmparatorluğu topraklara karşı bir tavır takınmadı ve Arnavutların, sahip olduğu topraklardaki kayıplardan uzak durdu. Birçok kişi sınır dışı edildi ve çeşitli Anadolu hapishanelerine gönderildi.¹¹⁴

Ortodoks okullar genellikle XIX.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kullanıldığında Ortodoks Arnavutları savaşmak için Bulgaristan'da toplandılar. Osmanlı İmparatorluğu'nun ana sorunu Arnavut okulları değil, okullar genelde kiliselerini veya diğer dini manastırları veya katedralleri öğreten eğitimcilerdi. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından Arnavutluk coğrafyasında tam olarak Kosova'da 1912 yılına kadar hiçbir okul açılmamıştır. 1912 yılından sonra Kosova'da toplam 6 okul açılmıştır. Mitrovica, Jakova ve İpek'te okullar 1916 yılında açılmıştır ve bunlardan biri de Podgorica'da açılmıştır. Birinci Dünya Savaşından sonra bu okullar Sırp hükümeti tarafından kapatılmıştır.¹¹⁵

¹¹³ Terence H. Qualter, 'Propaganda Teorisi ve Propaganda'nın Gelişimi', (çev. Ünsal Oskay), Waterloo Üniversitesi, **Propaganda and Psychological Warfare** (Propaganda ve Psikolojik Savaş) kitabının birinci ve ikinci bölümleridir, www.politics.ankara.edu.tr/dergi/, s. 256.

¹¹⁴ Ojetti, s. 113.

¹¹⁵ Elsie, s.143.

Yabancı okullar, programların kısıtlamaları ve dezavantajlarına rağmen çocuklara bilgi sağlama konusunda yardımcı olmuşlardır. Ancak kesinlikle Arnavutların asimilasyonu için yabancı propaganda tesisleri olarak görev yaptıklarından bir arpa boyu ilerleyememişlerdir. Uygulanan bazı politikalar Arnavutların ulusal kültürünü değil, siyasi ve ulusal kurtuluşunu da yasaklamıştır. Bu nedenle, isyancılar onları Arnavut halkının ulusal kurtuluş hareketinin önünde bir engel olarak görmüşlerdir ve Arnavut okullarına geri dönmeye çabalamışlardır. Değişimin öncüleri de, ülkenin okullarında anadilini kullanma, Arnavutça kitapları yayınlama, onları Arnavut topraklarına dağıtma ve tamamen kültürel içeriğe sahip olmakla birlikte periyodik bir Arnavutluk üretme iznini Yüksek Kapıdan çıkarmaya çok gayret göstermiştir.

2.2. Arnavut Alfabetesi

Arnavutça, Hint-Avrupa dilinin en eski dillerinden birisidir. Arnavutlar, Osmanlı İmparatorluğu himayesinde iken kendi dillerini kullanmadılar çünkü kurumlarda Osmanlıca kullanılmaktaydı. Ancak Arnavut liderleri Arnavut dilini kullanmaya kararlıydılar. Kurumlarda dili kullanamazlardı, ancak dil çoğunlukla insanlar aracılığıyla ve kilise veya camilerde konuşuluyordu. Arnavutça dilinin ne kadar eski bir lisan olduğu, taş veya mezarlık taşlarına yazılmış ya da çeşitli dünya müzelerinde karşımıza çıkmaktadır.

Arnavut tarihinde Marin Barleti tarafından İskenderbey'in Osmanlılara karşı yaptığı savaşları anlatılmaktadır. Bu hikayeler XV. Yüzyılda yazılmıştır. XVI. Yüzyılda Arnavut tarihinde Gjon Buzuku 1555 yılında 'Meshari' adlı ilk Arnavutça kitabını yazmıştır.¹¹⁶

Bu alandaki yerli yazarlara bakıldığında şüphesiz Arnavut kültürünün en meşhur yazarları, Faik Konica, Lumo Skendo ve aynı zamanda Benedikt Dema'dır. Özellikle yazarların faaliyetleri İşkodra'da yoğunlaşmaktaydı. Nitelik olarak bibliyografik olan bu çalışmaların etkinlikleri uzun bir süre boyunca devam etti. Özellikle 'Hylli i Dritës' ve 'Leka' gibi önemli dergilerdeki özel bölümleri ve eserleri bu biçimde hazırlanmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin karşısında durmak için karşılaşılan engellerden dolayı, birkaç mütevazi kitap üretilmiştir. Bu kitaplar Arnavut tarihi ve kültürü için oldukça değerlidir.

¹¹⁶ Robert Elsie, **Histori e Letërsisë Shqiptare**, (çev. Abdurrahim Myftiu), Dukagjini Yayınları, Tirana & Peja 1997, s. 29.

Farklı ülkelerde basılmış yayınlarda oldukça fazlaydı. Ancak bu yayınlara ulaşmak ise dağıtım yerlerinin bilinmemesi dolayısıyla oldukça zordur. Bu çalışma da bölgede bugünkü Arnavut Devletine kadar Arnavutluk topraklarında gerçekleşen olayları incelerken o zorlu dönemde yayınlanan kitapları içerdiği için bu alanda yapılan ilk kapsamlı bibliyografyadır. İçeriğinde yalnızca kitaplar değil aynı zamanda az sayıdaki sayfa, bağlantı, sayfa numarası çıkarımı bulunan broşürler veya kitapçıklar da yer almaktadır.¹¹⁷

Arnavutça yazılan ilk belgeleri hatırlamak için:

1. “Formula e Pagëzimit”, (Vaftiz formülü) - Pal Engjëlli 1462
2. “Psallmet e Biblës”, (İncilin Perikülleri) XV -XVI yy.
3. “Fjalori i Arnold von Harfit”, (Arnold von Harf Sözlüğü) 1496.¹¹⁸

şeklinde bir sıralama yapılabilir.

Eqrem Çabej, Arnavut edebiyatında, ulusal öncesi döneme (başlangıçtan XIX. Yüzyıla kadar) ve ulusal Rönesans'la birlikte XIX.Yüzyılda başlayan ulusal döneme yani Arnavut tarihindeki iki ana döneme damgasını vurmuştur. İlk başta Arnavut ulusunu din ve din olmaksızın Müslümanlar ve hristiyanlara karşı temsil etmiştir. Evrak işlerinde gerçekleşen değişiklikler ise sadece Arnavutlar tarafından başlatılan ilk bağımsızlık hareketi olan lisan üzerinedir. Sahip olduğu aksan ile tüm kültür seviyelerinde tartışmasız geçerli olan Tosk aksanının, gerçekleşecek ikinci bir devrim ile Arnavut toprakların birleşmesiyle birlikte Katolik papazlar, Tosk aksanının ana dil olacağına inanırlardı. Her dilde geçmişi ve şu anda o dili konuşan insanların tarihiyle yakından alakalı kendi hikayeleri mevcuttur. Arnavutça dili tarihi, oldukça eski bir dilin hikayesidir. Bu dil asırlarca ayakta kalmış ve bu şekilde Yüzyıllar boyunca nesilden nesile aktararak kendini korumuştur. Arnavut dili gelişiminin yolu, Arnavut halkının geçmişinde olduğu gibi, çok zor ve birçok engeli aşarak çizilmiştir. Arnavutça'nın Hint-Avrupa jeolojik ailesine ait Hint-Avrupa karakteri içeren alfabesi, karşılaştırmalı

¹¹⁷ Ramazan Vozga, *Libri Shqip 1555-1912*, në fondet e Bibliotekës Kombëtare Bibliografi (Bibliografi), Onufri Yayınları, Tirane 2010, s. 24.

¹¹⁸ Elsie, s. 22-23.

tarihsel dilbilim çalışmaları sayesinde XIX. Yüzyılın ortalarından itibaren bilimsel olarak ortaya çıkarılmış ve ispatlanmıştır.¹¹⁹

Franz Boppi, XIX. Yüzyılın ortalarında tüm ispatları listelemiştir. Hint-Avrupa dilleri arasında Arnavutçanın oldukça önemli bir yerinin olduğu fark edilmişti. Arnavut kökeni ve yeri hakkında tartışmalı olan konulara farklı bir bakış açısı kazandırmıştı. Bopp ve ardından Pedersen, Meyer, Jokl ve Hamp (Albanolog) tarafından karşılaştırmalı dil bilimsel yöntemler kullanarak bu önem, geçmişi ortaya çıkarılan Arnavutça da sözlerin etimolojisi ve Arnavutça eski belgeler sayesinde tarihe açıklık kazandırılmıştır.¹²⁰

Arnavutça dilbilgisi sistemi, bir dizi deyim ile günümüzde konuşulan Arnavutluk lehçesinin maruz kaldığı düzenli ses bilgisi sözcüklerin ortak bir oluşumunu da göz önüne alarak zaten Hint-Avrupa kökenli bir dil olduğunu ispatladı. Çelişiklere rağmen Arnavutça ile ilgili olarak, Arnavutça yazılı geçmiş eserler de bunu kanıtlamaktadır.

Avusturya-Macaristan, yalnızca Rus ve İtalyan düşmanlarının etkisine karşı mücadele etmekle kalmadı aynı zamanda uzunca bir süre Osmanlı Devleti yönetiminde yaşayan Hristiyanların koruyucusu olarak da görülmekteydi. Böylece, XIX.Yüzyılda Arnavut Katoliklere dini koruma sağlandı. Avusturya hükümeti, 1850'lerden sonra papazların eğitimi, manastırlar ve okullar için para ödedi. Adriyatik kıyısındaki yabancı dilde Fransızca eğitimi olan Arnavutlara Avusturya-Macaristan okullarda öğretilen diğer bir dil ise ana dilleri haricinde İtalyanca idi. Venedik İmparatorluğu 1871'de İtalya'nın hakimiyeti ile Avrupa haritasından kaybolmuş olmasına rağmen, İtalyan kültürünün Arnavutluk'ta günlük yaşamın bir parçası olduğunu ve birçok İtalya'nın, Avusturya Macaristan ile Adriyatik kıyısında yaşadığını belirtmektedir. Bu nedenle, İtalyanca coğrafi terimler standart kalmış ve ebeveynler çocuklarına İtalyan adları vermeye devam etmiştir. Avusturya-Macaristan ve İtalya Krallığı müttefik olduğu müddetçe, Conrad'ın İtalyan tehdidine karşı devam eden söylemleri dışında bu olaya az sayıda siyasi dikkat gösterildi. İtalyan ulusal etkisinin artması ve sadece İtalyanların yaşadığı bölgelerin yeni oluşturulmuş İtalyan ulus devletine değil, aynı zamanda İtalyan kültürüne sahip bölgelerine dahil edilmesine yönelik artan bir irredantizm ile

¹¹⁹ Rrahman Paçarizi, 'Gjuha Shqipe', **Thesis Kosova**, nr. 1, 2008 , AAB Universitesi , Prishtine 1998, s. 99.

¹²⁰ a.g.e, s. 94.

Avusturya-Macaristan 1890'lı yıllardan sonra "Arnavutluk Arnavutlar için" sloganını yaymaya başlamıştır.¹²¹

Ulusal Rönesans döneminde, yeni bir ruhla, Arnavut halkı ilk Rönesans ideolojisini Naum Veqilharxhi'sinin Arnavut alfabesi sorununu çözmesi ile gerçekleştirmiştir. O zamana kadar kullanılan alfabelerden tamamen farklı özel bir alfabe ortaya çıkmıştır. Amacı bu alfabeyi tüm Arnavutluk'ta yaymak için Naum Veqilharxhi, XIX. Yüzyılın 60' yıllarında Arnavutça için genel bir alfabe belirleme çabasını da hızlandırdı. Bu çabalar daha sonra Kostandin Kristoforidhi, Pashko Vasa, Hasan Tahsini, Jani Vreto, Sami Frasheri ve diğerleri gibi belli başlı vatanseverler tarafından ödüllendirilmiştir.

Bu çabaların en yüksek başarısı Arnavut Prizren Kongresi döneminde geldi. 1879'un başında alfabe Sami Frashëri tarafından sunuldu ve desteklendi. Bu alfabe "bir ses bir mektup ve bir ses mektubu" ilkesine dayanıyordu ve "İstanbul alfabesi" olarak biliniyordu. Bu alfabe, birkaç Yunan mektubu ve diğer özel kaydırmalarla desteklenen Latin alfabesi üzerine kurgulanmıştı. Çok geniş bir yayılıma sahip ve Arnavutluk ulusal Rönesans'ının ana alfabesi haline gelmiştir. Avusturya Macaristan Üsküp'te büyük konsolosundan gelen bir mektupta: "Bunlar Latince harflerle yeni bir dil istemiyorlar, ayrıca okullarımızı da terk etmişler. Arnavut liderleri Arapça yazılı bir Arnavutça dil tercih ettiler. İpek ve Prizren şehirlerdeki Arnavutça dili Arab harflerini tercih etmeye başladılar. Bundan dolayı Avusturya-Macaristan büyük elçileri bunların Osmanlı Devleti'nin propagandalarını yapmak istediklerin şüphelendi. Ulusal ve dilsel programda zaten Arnavutlar dil için karar vermeleri gereken narin bir noktaya ulaşmıştı ve ulus nasıl istediklerini belirlemişti" ifadeleri yer almaktadır.¹²²

XIX. Yüzyıla doğrusal bir perspektiften bakıldığında, her aşamada, Arnavut dili adına gelişim ve çalışma düzeyi grafiğindeki yapışkan çizgiyi geride bırakıp deforme edebilecek hiçbir şey içermediği görülmektedir. Manastır Kongresi, İşkodra Edebiyat Komisyonu, Lushnja Eğitim Kongresi, Arnavut alfabenin (1908) birleşimini, yazıda iki edebi türevin yaklaşımını (1916-1917) gösteren olaylarla ve ders kitaplarındaki dilin (1920) değişimi ile Arnavutluk'un çok karmaşık durumlarda da bu değişimi

¹²¹ Tamara Scheer, 'The Perfect Opportunity to Share National Symbols? Austro-Hungarian Occupation Regimes During the First World War in the Adriatic and the Balkans', *Ludwig Boltzmann-Institute for Social Science History*, Vienna, Austria 2013, s. 680.

¹²² Kosova Merkez Arşivleri, 16 Nisan 1918, Avusturya Arşiv Belgeleri (Avusturya Fonları), s. 103.

gerçekleştirdiğini göstermektedir. Arnavutça dil, Balkan dilleri tarihinin en erken safhalarını içermekle beraber, Adriyatik dilleri ve özellikle antik zamanlardan beri uygarlık kültürü ve unsurlarının değiştirildiği, bu coğrafyanın güney kesimi ile ilgili olan herhangi bir çalışmada dikkate alınması gereken bir faktördür.¹²³

Sırp prensi Mihailo Obrenović ve başbakanı İlija Garašanin'in 1860'ların sonlarında Avrupa'daki ve Osmanlı Devleti'ndeki tüm Hristiyanların ayaklanması için yürüttükleri iddialı planları ile, kuzey Arnavutluk'tan gelen güçlü Müslüman ve Roma Katolik klanlarıyla gelecekteki işbirliğinin yolunu açmıştır. Bununla birlikte, Belgrat hükümetinin Arnavutluk'un kuzeyindeki klanlarla dostane ilişkileri bulunmaması, zulüm gören Hristiyan Sırp nüfusunun zor durumunun iyileştirilmesi açısından Kosova'nın dağcı paşaları ve kanunsuz klanları üzerinde somut bir etkiye sebep olmamıştır. 1860'lı yıllarda, İngiliz yolcular Margaret McKenzie ve Adeline Paulina Irby, Sırp köylerinin Arnavut yasadışı akıncıların tek hedefi olmadığını belirtmişlerdir. Bir Sırp rahibenin, Vuçitrna'ya yaptıkları ziyarette, bir Osmanlı yetkilisinin (mudir) huzurunda, kent Hristiyanlarının konumunu açıklamıştır.¹²⁴

XIX.Yüzyılda, bir Arnavut Devletinin varlığının ana hatlarının belirginleştiği Balkanlar'da Slav ülkeleri tarafından ağır propaganda planları hayata geçirildi ve bu durum Arnavut halkına destek veren diğer güçlerce pek önemsenmedi. Arnavut direniş güçlerinin Sırp asillerle ilişkileri olduğu ise yazılı kaynaklarca doğrulanmaktadır, çünkü hem Sırp'lar hem Arnavutlar bağımsız bir devlet kurma inancı ile savaşmışlar.

Arnavutlar arasında İslam'ın yaygınlaştırılmasını ve uyarlanmasını kolaylaştıran önemli faktörler ise yerel dini özellikler ve yerli halkın dini kimliğindeki özelliklerdir. Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çıkarılmasından önce, güney Arnavutlar İstanbul Patriliği'nin yetkisi altındaki Ortodokslardan oluşmaktaydı. Kuzeyde Arnavutlar -Gegler, kutsal kitap'ın manevi yargısı altında Katolik'ti. Güney ve kuzey Arnavutlar arasındaki aşiret ve klanla ilgili kültürel-tarihsel farklılıklar, aktif Katolik propagandasından kaynaklanan bozulma ile güçlendirilmiştir. İki kilise arasındaki rekabet Arnavutların ruhani kimliğinde derin izler bırakmıştır. Ancak şu anda Patrikhane'ye Arnavutların boyun eğdirmesi, iki kilise arasındaki hakimiyet için aralıksız süren çekişme, Arnavutları

¹²³ Paçarizi, s. 94-95.

¹²⁴ Bataković, s. 320.

ideolojik şüphelere, hatta bir hristiyan bakış açısının oluşumunun engellenmesine neden olan dini kayıtsızlığa itti.¹²⁵

İlk Arnavut alfabe toplantılarının başlangıcının, Osmanlı başkentinde 1867'lerin başlarında olduğu söylenmektedir. O dönemdeki baskılar, Arnavutça veya Türkçe olarak İşkodra'da eserlerin yayınlanmaları için bir problem oluştuyordu. Arnavutluk'taki protestanlar, İstanbul'daki özel elçisini göndermişti ve bazı şahsiyetlerin eserleri Türkçede yayınlanmak isteğine tepki gösterdiler. 'İncil toplumu', Arnavutça dili sorununa çok tepki gösteren Arnavutluk'taki ilk protestan örgüttü ve böylece tüm bu tepkiler Arnavut alfabesinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Arnavutça yayınlanan gazete, Arnavutlar arasındaki anlaşmazlıklar sonrasında hiçbir zaman yayınlanmadı. Bu nedenle Osmanlı Devlet makamları Arnavutça meselesini çözmek için bir komisyon düzenleyerek bu duruma müdahil oldu. 1867-1871 yılların arasında yapılan toplantılarda, Mustafa Pashë Pojani, Sulejman Pasha, Seid Bey Toptani, Rustem Pasha, İsmail Bej Vlora, Kristaç Zografi, Pashko Vasa ve Hasan Tahsini gibi isimler dil konusunun nihayet kararlaştırıldığı bir birliğe öncülük edeceklerdi.¹²⁶

1878'de Arnavut İstanbul Komitesi bu iki alfabeyi birleştirmeye ve Arnavutça ve Arnavut harflerle alfabede tek bir alfabe yaratmaya çalışmışlardır. 1908'de, Manastır'da Arnavut alfabesinin oluşturulması için ilk toplantı düzenlendi, birçok insan Arnavut alfabesini oluşturmak için din ayrımı yapılmaksızın birçok yerel ve edebi siyasi figürleri değerlendirdi.¹²⁷ Arnavut dili ile ilgili birçok toplantı yapılsa da devlet ve dini liderler, Osmanlı İmparatorluğu'nun yardımını ve bu son derece uzun sorunu çözmeye hazır oldukları ilk Arnavut alfabesinin hayata geçmesini engellediler. 7 Mart 1887'de Korça'da açılan ilk Arnavut okulu Osmanlı ve Slav saldırılarına karşı savunmasızdı. Osmanlılar açık bir şekilde okulda birleşik bir alfabenin olmasına karşı çıkıyorlardı, bu durumdan dolayı yurtdışından müdahaleler olduğundan şüpheleniyorlardı.¹²⁸

Osmanlı döneminde Arnavut topraklarında latin alfabesi yaygındı, ancak bu alfabeden ağırlıklı olarak Katolik rahipleri ve Katolik kilisesinin statüsü hakkında bilgiler yayınlanırken faydalanıldı. XIX. Yüzyılın ikinci yarısında, Yunan alfabesine karşı

¹²⁵ Zhelyazkova, s. 17.

¹²⁶ Clayer, s. 200.

¹²⁷ a.g.e.

¹²⁸ Fedhon Meksi, *Labova e madhe dhe Labovitet*, Migjeni Yayınları, Tiranë, 2010, s. 126.

Arnavut alfabesi ve Ortodoks din adamlarının kilisesine yönelik yayınlar vardı. Arnavut kimliğinin kaderini önce sorguladığından alfabenin harfleri bir araya getirilmedi, bu nedenle Arnavut alfabesinde latince harfler yer almıştır.¹²⁹

Avusturya belgelerine göre Arnavut alfabesine Türk ya da Arap harfleri yerleştirmek isteyen Arnavut milletvekilleri şunlardı:¹³⁰

<i>Haxhi Ali Efendi- Üsküp</i>	<i>Seid Jahja Paşa- Prizren</i>
<i>Seid Efendi Paşa- Priştine</i>	<i>Mürteza Efendi- İşkodra</i>
<i>Shaban Efendi Paşa- Priştine</i>	<i>Mehmed Vazif Efendi- Manastır</i>
<i>Fuad Paşa- Priştine</i>	<i>Mehmet Emin - Prizren</i>
<i>Ali Vasfi Paşa-Taslice</i>	<i>Riza Efendi- İşkod</i>
<i>Mahmud Bedri, İpek</i>	<i>Ahmed Hamdi- İpek</i>
<i>Mehmed Vazif Efendi- Manastır</i>	<i>Hassan Basri Efendi- Debre</i>
<i>Hassan Mudin Efendi- Sancak (Sırbistan)</i>	

Arnavut alfabesine Türk ya da Arap harfleri yerleştirmek istemeyen Arnavut milletvekilleri şunlardı:

<i>Necip Bej Draga- Kosova</i>	<i>Hamdi Bey- Preşeva</i>
<i>Essat Paşa- İşkodra</i>	<i>Shahin Bey- Kolonje</i>
<i>Hassan Bey- Priştine</i>	<i>Riza Bey'nin Oğlu- Jakova</i>
<i>Müfit Bej-Bilinmiyor</i>	
<i>Hafız Efendi Paşa- Kosova</i>	
<i>Sherif Efendi- Prizren</i>	
<i>İsmail Bey Qemali- Avlonya</i>	

Arnavut tarihi hakkında ilk erimler, latin dilinde Yüzyıllar öncesine dayanıyor. Arnavutça'nın XIX. ve hatta XX. Yüzyılda ilk Arnavut eserleri ortaya çıktı. ancak Arnavutluk'taki yazılar Arnavut topraklarının dışında yayınlanıyordu. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Balkanlar'daki Katolikleri Avusturya- Macaristan'ın koruma hakkını tanıdılar ve aynı zamanda diğer dini mensupları Avusturya-Macaristan karşıtı siyasetin bir parçasıydı. Avusturya-Macaristan, bu nüfusu kullanarak Osmanlı İmparatorluğu'na

¹²⁹ Bej Vlora, s. 245.

¹³⁰ Kosova Merkez Arşivi, Avusturya Arşiv Belgeleri (Avusturya Fonları), s. 1.

karşı çıktılar. Ayrıca, XIX. ve XX. Yüzyıllarda Arnavutluk topraklarında, için pek çok devletin konsolosluğunun açıldığını vurgulamalıyız, .her biri Balkanlar'daki Katolik ya da Ortodoks haklarını korumak için açılmışlardır.

Arnavut coğrafyasında Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Arnavut Ortodoks ve Katolikler kiliseleri ya Sırp lar ya da Yunanlılar tarafından yönlendirildi, fakat kitleler Yunanca, Sırpça ya da Latince tutulmasını ifade edebiliriz.

Arnavutların ve Osmanlı Devleti'nin asıl problemi, Arnavutların her zaman Osmanlı Devleti ile birlikte olacaklarının düşünüldüğü ve idareye katılmasıyla asla kimlik haklarını elde etmek için ayaklanacaklarının veya devlete sahip çıkmak için yükselmeyeceklerinin düşünülmesiydi. Arnavutlar kendi okullarını açmak için bir alfabe henüz oluşturmamışlardı, Ancak Slavlar'ın Kiril ve Yunan alfabesi Yüzyıllar önce kurulmuştur

Bu koşullar altında, Arnavut okullarının açılması ve Arnavutça öğrenme ve okuma yazma bilmenin yaygınlaştırılması, daha önce olduğu gibi Arnavut milli hareketi, özellikle de Arnavut vatansever kulüpleri ve toplumlarının özniteliği olarak kaldı. Kulüplerin oluşumunun ilk günlerinden itibaren, tüzük ve programlarına uygun olarak, Arnavut vatanseverlerin kültürel faaliyet merkezleri, okul açma çabaları ve Arnavut dili sunma çabaları haline geldi. İnisiyatifleri üzerine ve birkaç ay içinde halkın aktif desteğiyle okullar sadece şehirlerde değil, köylerde de açıldı. Okulların kurulması ve Arnavutça dil öğretimi yurtsever bir hareket haline geldi. Okullara yalnızca çocuklar tarafından değil aynı zamanda yazma öğrenmek isteyenler ve zanaatkarlar, tüccarlar, çobanlar, katipler ve çiftçiler için özel hazırlanmış akşam sınıflarına yetişkinler de katıldı. Manastır'daki "Bashkimi" kulübü sadece bu şehirde bazı gece dersleri çıkardı. Elbasan kulübünde her gece 60-70 genç, Müslüman ve Hristiyan karışık olarak, eğitim aldılar ve bir gece kulübü kuruldu. Bu tür kurslar, Korça, Ergirikasrı, Yanya, Avlonya, Tirana, Dıraç, İşkodra, Prizren, Üsküp diğer okullarda da kurulmuştur.¹³¹

1737'de Avusturyalı komutan Zekendorf (Feldmarşal), Balkanlar'da faaliyete geçmiş ve yeni bir Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaya başlamış, tüm Ortodoks ve Katolik liderleri bir araya getirmiş ve bazı basılı yayınlarda Sırpça propagandalar yer almıştı.

¹³¹ Meksi, s. 178.

Zekendorf'un Niş ve çevresi Avusturya-Macaristan'ın bir parçası olacaktır düşüncesi, Avusturya- Macaristan İmparatorluğu tarafından eğer başarılı olursa devlet ve dil haklarının da yasayla garanti edileceği vaadini almıştır.¹³²

Ulusal rönesans, Arnavut hayatının tüm alanlarına yayılmış, ulusun yeniden doğuşu ve diğer uluslar gibi ilerleme yoluna girmesi ile karakterize edilen büyük bir vatansever, zihinsel, kültürel, eğitimsel vb. bir harekettir. Ulusal eğitimi ve Arnavut dili öğretiminde güçlü bir yansıma bulan bu akım manevi, ahlaki, askeri, materyal vb. alanların hepsini kapsıyordu. Arnavutluk, ana dilinde okulların açılmasına izin vermeyen Osmanlı yönetimi bu sonuçları hesaba katmamıştı. Böylece, bu durumun tüm çözümlerini analiz eden isyancılar, özgür ve bağımsız bir Arnavutluk isteklerinin ancak birbirlerinin etkisinde olan iki yolla gerçek olabileceği sonucuna varmışlardır.

Ortodoks cemaatlerin bu istekleri gerçekleştirmek için bu plana dahil edilmesinin arkasında somut siyasi nedenler vardı. Birincisi, Müslüman ve Ortodoks cemaatlerin güneyde, coğrafi olarak ve evlilik yoluyla birbirine karışması, kademeli olarak Müslüman nüfusun artmaya başlaması ile Müslümanları ve Ortodoks Hristiyanları birbirinden ayıran herhangi bir bölünme, bugün Bosna'da olduğu gibi tahribata neden olabilirdi. İkincisi, işbirliği içinde olan Katolik ve Müslüman liderler arasında Arnavutların belirleyici bir özelliği olarak tek bir dini seçemedikleri için Ortodoks cemaatlerin de Arnavut olabileceğinin farkına varılmasıydı.¹³³

XIX.Yüzyılda Balkan ülkelerinin kültürü, sanatı, büyük toplumsal değişimleri ve Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan'ın Balkan halklarının bağımsızlık hareketlerine karşı politikaları, ulusal bilincin uyanışını ve dirilişini işaret etmekteydi. Bu dönemde, ulusal dengenin kurulması adına, dini özgürlüğün yanı sıra Balkan halklarının kültürel ve politik yaklaşımları mevcuttu. Yeni bilimsel keşiflerin faydalarından da Balkan yarımadası yeteri kadar yararlandı. XIX.Yüzyılda, Osmanlı yönetiminde olan Balkan ülkelerinde, birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi yollar, demiryolları, telefon hatları ve telgraflar vb. yapılar inşa edildi. Teknik keşiflerin uygulanması sayesinde, Balkan ülkelerinde savaş sanayii, metalürji uzmanları, makine teknikleri vb. materyal ve kalifiye elemanlar yetişmeye başladı. Geriye kalan Avrupa

¹³² Malcolm, s. 230.

¹³³ Draper, s. 2.

lkelerinde modernleşme olsa da, Osmanlı İmparatorluğu'nun sahip olduğu imkanlara rağmen teknolojik olarak büyük bir etkiye sahip olmadığı Balkanlar'da bile fark edildi.¹³⁴

Ortodoks Arnavutlar arasında Rumlar veya Bulgarlarla karşılaştırılabilecek büyüklükte bir iktisadi gelişmenin olmamasının, bir kilise ve eğitim mücadelesini finanse edecek çapta bir orta sınıfın ortaya çıkmamasının payı büyüktür. Ortodoks Arnavutların Arnavutça eğitim ve Arnavut alfabesi oluşturma çabaları, Patrikhaneden ayrılmak istediklerinin ve dinsel kimlik yerine ulusal kimliği ön plana çıkardıklarının en önemli göstergesidir. Diğer taraftan bağımsız bir Ortodoks Kilisesi'nin kurulmasına karşı muhalefet fazlasıyla büyüktü. Yalnız Patrikhane değil, Osmanlı Devleti de buna karşıydı.¹³⁵

Arnavut topraklarla ilgili Avusturya-Macaristan'ın politikası, Arnavut halkının geleceğiyle ilgili en önemli olaylarda hayati bir rol oynayan çok önemli bir faktördü. Arnavutça meselesinde Avusturya-Macaristan politikası tarafından benimsenen yaklaşım, Arnavut Ulusal Hareketi'nin başarılı ve belirli gelişimini sürekli olarak destekleyen ana faktör olarak etkisini göz önüne alarak onu yeni, daha adil bir bakış açısından değerlendirmeyi amaçlamaktaydı. Yukarıda bahsedilenlerin yanı sıra, Avusturya-Macaristan politikası, Arnavut alfabesinin XIX. Yüzyılın sonundaki ve XX. Yüzyılın başındaki süreçte bütün Arnavutlar için bir başka önemli tarihsel an olması sebebi ile çok önemli bir rol üstlenmiştir.¹³⁶

1882'de 32.000 kişiden oluşan Ortodoks topluluğu 665 Yunan okulunda toplam 23.368 öğrenciye sahip çıkmıştır, 104.239 nüfuslu Müslüman nüfusunda erkek ve kızlar arasından ise sadece 559 öğrenci vardı. Berlin kongresi ve Jön-Türklerin faaliyetleri döneminde de, Arnavutluk'ta Korça ve çevresindeki bazı Arnavut okulları açıldı, ancak bir müddet kapalı kaldılar. Bu döneme ait Arnavut meselesiyle ilgili mutabakat, İtalyan entelektüellerinin Avusturya'nın siyasi etkinliklerini nasıl gördüklerini göstermektedir. 8 kez Arnavutluk'u ziyaret eden Bologna Üniversitesi'ndeki botanik profesörü Visconti

¹³⁴ Vesna Gjuravska, Lidia Kovaçeva, **Trashëgimia kulturore-historike**, (çev.Refadije Zeneli), Graficki Centar Dooel Yayınevi, Shkup 2013, s. 77-78.

¹³⁵ Bilgin Çelik, 'Arnavut Ulusal Hareketi İçinde İlginç Bir Döneme, Ortodoks Arnavutların Patrikhane'den Ayrılma Çabaları': **OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)** Sayı:16, 2004, s. 134.

¹³⁶ Sala, Shaplo, s. 140.

Venosta'ya göre, Arnavutluk'taki muhtıra, Bosna'nın Körfezi'nden daha uzakta fakat daha doğrudan doğruya Avlonya'ya kadar aktifti. O, bu durumu Adriyatik'in altına savunmasız bir kapı olarak yorumlamaktaydı.¹³⁷

Teodor Ippen, Arnavutluk'ta oldukça aktif çalışan bir başka Avusturyalı diplomat ve alim idi. Oryental Akademisi'nden mezun olmuş olan İpen, Büyükelçiler Konferansı üyesi olarak Londra'da ve daha sonra 1900 yılında İşkodra Başkonsolosu olarak görevlendirildi. Avusturya-Macaristan konsolosluğu birkaç yıldır hizmet veriyordu. Özellikle ortaçağ odaklı antik tarihin ve kuzey Arnavutluk'un etnografyası üzerine çeşitli inceleme çalışmaları gerçekleştirmiştir. 1912 yılında İpen Osmanlı Devleti himayesi altındaki Arnavut topraklarının bir etnografik haritasını çıkartmıştır. Bu harita daha sonraki dönemde Arnavut topraklarının bağımsızlığı konusundaki kararlar ile ilgili olarak Londra büyükelçiler konferansında Avusturya-Macaristan heyeti tarafından kullanılacaktır. İpen'in etnografik ve arkeolojik durumu karakterize ederken eserlerinde oldukça titiz çalışması sebebi ile bu çalışmalar bugün bile önemini korumaktadır.¹³⁸

Alfred Rappaport Ritter von Arbengau Viyana'da Doğu Akademisi'nde eğitim görmüştür ve böylece Dışişleri Bakanlığında görev için gerekli eğitim almıştır. Bölgeyi en iyi bilenlerden biri olarak kabul edilir. Özellikle Doğu Arnavutluk üzerine uzmanlaşmıştı, 1893 yılında Mart ayı itibari ile konsoloslukta görevli olarak çalışmaya başlamış ve ardından 1895 yılı Ekim ayında konsolusun yardımcısı olarak İşkodra'ya atanmıştır. Teodor Ippen'in yanına atanan Alfred Rappaport Ritter von Arbengau burada Arnavutça dilini öğrenmeye başlamıştır ve Arnavutluk konularında önde gelen uzmanlarından birisi haline gelmiştir. Dışişleri Bakanı olarak görevli olan, Leopold Berthold Kont da Balkan olayları üzerine önemli danışmanlardan birisidir. 15 Mart 1916 tarihinde, İmparator Franz Joseph tarafından anavatana hizmetlerinden dolayı cesaret madalyası ile onurlandırıldı. Ardından Berthold'a bir görev yeri seçme hakkı verilmiştir ve üst Arnavutluk bölgesi olarak adlandırılan bölgeyi seçmiştir.¹³⁹

Arnavut halkı, Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkim sınıfı içinde çok belirgin bir yere sahipti. Aralarında Gedik Ahmed, Koca Dâvud, Dukakinzâde Ahmed, Lutfi, Kara Ahmed, Koca Sinan, Nasuh, Kara Murad ve Tarhuncu Ahmed paşaların da bulunduğu

¹³⁷ Stavro Skendi, **The Albanian National Awakening- 1878-1912**, MPublishing, University of Michigan Library Ann Arbor, Michigan 1967, s. 245.

¹³⁸ Sala, Shaplo, s. 141.

¹³⁹ İnternet Ulaşımı, <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/Rappaport.htm>.

en az otuz iki sadrazamın Arnavut asıllı olduğu bilinmektedir. Kapıkulu askerleri arasında da Arnavutlar daima ekseriyeti teşkil etmiştir. Bunun başlıca sebebi, Bosna gibi Arnavutluk'ta da devşirme sisteminin uygulanmış olmasıdır. Arnavutluk Krallığı'nın kuruluşunda önemli rol oynayan cemiyetler ise Yanya, İşkodra, Manastır ve Kosova vilayetlerini elde tutabilmek için önceleri Osmanlı merkezi idaresinin desteğiyle Karadağlılara ve Yunanlılar'a karşı mücadele etmişlerdir. Fakat 1881'de elde edilen özerk bir Arnavutluk fikrini geliştirmeye çalışması üzerine Osmanlı İmparatorluğu tarafından gönderilen bir ordu ile dağıtıldılar. Avusturya-Macaristan ve İtalya gibi güçlü Avrupa devletleri Arnavutluk üzerinde tesirlerini arttırmak gayesiyle bu özerklik hareketlerini teşvik etmişlerdir. Rusya da Karadağlıların toprak iddialarını desteklemiştir. Öte yandan Paris'te ve diğer Avrupa şehirlerinde bulunan Jön Türkler'le temas halindeki Arnavut aydınları da özerk bir Arnavutluk'un özlemini dile getiriyorlardı. Arnavutlar'a karşı özel bir siyaset takip eden Sultan II. Abdülhamid ise muhafızlarını da onlardan seçerek gönüllerini kazanmaya çalışıyordu.¹⁴⁰

Birçok Arnavut, Osmanlı Devlet kurumlarında görevli olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olsa da, Arnavutların eğitim veya kültürel gelişim hakları konusunda hiç bir itirazda bulunmadılar. Pozisyonlarını kutsal sayıyorlardı ve bu pozisyonlardan ayrılmaları halinde Arnavut meselenin çözülmesi daha da zor olacaktı. XIX.Yüzyılda birçok Arnavut milletvekili, Arnavutluk'ta 1909-1911 yıllarında patlayan bir dizi ayaklanmanın bir sonucu olarak, Arnavut-Jön Türkler ilişkilerinin yıkılması ile İsmail Kemal Bey Osmanlı Parlamentosu'nun bir parçası oldu ve bu konuda her iki tarafta da bir güvensizlik ortamı hakimdi.¹⁴¹

Ancak Arnavutlar, Osmanlı İmparatorluğunda hükümet ve askeri şahsiyetlerle birlikte yönetim, adalet, eğitim, kültür, mimarlık, sanat gibi alanlarda da etkin bir şekilde faaliyetliydi. Bu kişilerin başında, özellikle de Osmanlı İmparatorluğu'nun kültürü için büyük bir öneme sahip bir bilim adamı olarak Arnavut Devleti'nin bağımsızlığında yer alan önemli figürler arasında yer almaktadır. Sami Frashëri'de o tarihte Arnavutluk da dahil olmak üzere çeşitli ülkelerde hala kullanılan sözlükler ve ansiklopediler derlemiştir. Hatta Osmanlı Devleti adına Fransızca-Türkçe sözlüğü hazırlamıştır.¹⁴²

¹⁴⁰ Mustafa L. Bilge, 'Arnavutluk', (TDV)- İslam Anseklapedisi, cilt: 3, İstanbul 1991, s. 386.

¹⁴¹ İhsan Burak Birecikli, 'Avlonyalı İsmail Kemal Bey'in Siyasi Faaliyetleri (1870-1908) The Political Activities of Ismail Kemal Bej Vlora (1870-1908)', *Akademik Bakış*, Cilt 3, Sayı 5, 2009, s. 106.

¹⁴² Zickel & Iwaskiw, s. 19.

Arnavut anlayışında din algısı diğer toplumlardan bazen farklılık arz eder. Din farklılığı toplum hayatında büyük bir farklılık yaratmaz. XIX. Yüzyılın ikinci yarısında tanınmış Arnavut milliyetçisi Pashko Vasa'nın "Papazlar ve hocalar sizi parçalamak ve zayıf tutmak için aldattılar, kiliseye ve camiye bakmayın, Arnavutların dini Arnavutluktur" düşüncesi bugün de Arnavutlar arasındaki en önemli görüştür. İngiliz gezgin Edit Durham, 1900'lü yılların başında Elbasan yakınlarındaki Spata dağlarında Arnavutların din anlayışı hakkında ilginç bir gözlem aktarır. Gezgene göre bölgede kilise ve cami yoktur. Osmanlı cizye almak istediğinde Müslüman, asker almak istediğinde Hristiyan olduğunu şiddetle ileri sürer.¹⁴³

Arnavutlar aslında, XIX. Yüzyıla kadar kültürel ve siyasi amaçlı örgütlenme çabası içine girmemişlerdir. XIX. Yüzyılın sonuna doğru Arnavut aydınları artık sadece kültürel faaliyetlerle yetinmek niyetinde olmadıklarını göstermeye başlamışlardır. Kurdukları gizli ve açık komiteler ve cemiyetler aracılığıyla Arnavutluk için özerklik, hatta bağımsızlık elde etme çabasına girmişlerdir. Kültürel amaçlı görülen birçok faaliyetin içeriği aynı zamanda siyasi niteliklerde taşımaktadır.¹⁴⁴

Bürokrasiyi ve yerleşik değerleri altüst eden İttihatçılar kendi adamlarını liyakat ve yeterliliklerine bakmadan sağa sola yüksek görevlerle atıyorlardı. Arnavut Devletinin kurulması adına karşılaşılan birçok engel gün geçtikçe artmış olsa da, Arnavutlar için Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılarak egemen ve bağımsız bir devlet haline getirme arzusu asla durdurulamazdı. Bu sebeple Arnavut isyanları ayrılıkçılar için iyi bir prova olmuştur ve bağımsızlığı ilan etmek için yeni bir fırsat beklemeye başlamışlardır.¹⁴⁵

2.3. Dini Misyonlar

Arnavut topraklarında Osmanlı döneminde din, eğitimde olduğu kadar ekonomide de önemli bir rol oynamıştır. Sınır ötesi topraklarda yaşayan Müslümanlar asla göç ettirilmemiş olsa da, bazen kendilerini ve diğer Balkan ülkelerini onarmak için Osmanlı İmparatorluğu'nu yok etmeyi düşündüler.

¹⁴³ Hasip Saygılı, '20. Yüzyılın Başlangıcından Günümüze Arnavutlarda Osmanlı ve Türkiye Algısı', *Bilge Strateji*, Cilt 6, Sayı 10, 2014, s.3 9.

¹⁴⁴ Kılıç, s. 260.

¹⁴⁵ Mustafa Özden, *II. Meşrutiyetin İlanı- Öncesi ve Sonrası*, Türk Diyanet Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1.Baskı, İstanbul 2000, s. 120.

3 Kasım 1839'da Sultan I. Abdülmecid Osmanlı İmparatorluğu'nda Hatt-i Hümayun (Dorëshkresa e Kryezotit) reformu yaratmayı başardı. Osmanlı Devleti'nde din ne olursa olsun yasal, ekonomik, askeri eşitlik ön plandadır. Bu reform birçok Balkan ülkesinin ayaklanmasının ardından kuruldu ve Sultan'ın Balkanlar'ı tekrar kontrol edebilmesi amacını taşımaktaydı.¹⁴⁶

Yalnız Arnavutlar tüm Avrupa'yı dost olarak kabul etti. Avusturya, İtalya ve İngiltere Arnavut Devletini kurmaya destek oldular ve bu ülkeler arasındaki temaslar, davayı genişletirken nokta atışı hamlelerde gerçekleştirmiştir. Yapılan anlaşmalardan ve çıkan kararlar Arnavut topraklarını bölünmeye doğru sürüklemiştir. Avusturya-Macaristan'ın fethetmek istediği topraklar ellerinden alınıyordu, Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmesini ve sonunda destekleneceklerini garanti ederek bu duruma engel olmak için daha tutucu bölgelere dini cemaatler gönderdikleri tespit edildi. Dini cemaatler İşkodra ve Mirdita şehirlerinde yerleştirdiler. Birçok Arnavut Müslüman ve Ortodoks Hristiyan, hatta Arnavut Katolikleri, Osmanlı sandıkçılarını taciz ettiler. Aslında, dini veya milliyetçi bir şahsın yerel konumunda, çoklu ve birbiriyle örtüşen kimlikler fikri pek uyumlu değildi. Frashëri Kardeşlerin Osmanlı Devleti'nin hizmetinde uzun ve belirgin kariyerinin yanı sıra Osmanlı Devleti de Arnavutlar ve İslam dini adına güçlü bir dini birliğe sahip değildi. Din bir zamanlar kutsaldı, ancak hiç kimse imamı ve papazları kabul etmiyordu. Camiiler ve Kiliseler kutsal olmasına rağmen mülteci ve savaşçılar için sığınak olarak kullanıldılar.¹⁴⁷

Osmanlı ve Arnavutlar arasındaki tartışmanın özü diğer Balkan Devletleriydi. Bu iki halk arasındaki ilişkilerin önyargılı olması ve daha önce inşa ettikleri dini içeriğinin büyüklüğü dikkati çekti. Arnavutlar Katolik ve Ortodoks, Müslümanlar gibi doğudan batıya, bazıları Slavcılığa kadar üç farklı dine ayrılmıştı. Arnavut kültürünün gelişmesi ve dinler Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olduğunun göstergesiydi. Arnavut halkı, Arnavut okullarının açılmasını istiyordu, çünkü komşu ülkelerden gelen risk büyüktü, Arnavutlu'ğu yok etmeyi planlamaktaydılar.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Bartl, s. 79.

¹⁴⁷ Albert Doja, 'The politics of religious dualism: Naim Frashëri and his Elective Affinity to Religion in the Course of 19th-century Albanian activism', *Social Compass: International Review of Sociology of Religion*, 2013, 60 (1), pp.115-133. <10.1177/0037768612471770>. <halshs-00806371>, s.1 17.

¹⁴⁸ Vlora, s. 153.

Müslüman Arnavutlar bir okul olmamasına alışmışlar, Katolikler ve Ortodokslar ise okullarında nüfuslarını Sırp veya Yunan popülasyonu ile doldurmak için öğretmenler getirmişti. Osmanlı İmparatorluğu'na da bu durum kabul gördü, Arnavutlar kendi aralarında dini sorunlar yaşamamışlardı, komşu devletlerin papazların ve imamların ücretleri de Osmanlı İmparatorluğuna ait değildi, bunlar Avusturya-Macaristan ya da Slavlar tarafından ödenen ücretlerle hizmet vermişlerdi. Üç inançlı Arnavut halkı: Müslüman, Ortodoks ve Katolik, Balkan halklarının tarihinde dini bir uyum sembolü olmuştur. Kült nesnelerinin, camilerin, kiliselerin ve manastırların varlığı Arnavut halkının geçmişini sembolize eder. Tarih boyunca Arnavut topraklarında dini inançların uyumlu bir şekilde bir arada bulunması diğer ülkelere örnek olmuştur. Dinsel birliktelik ile milli düşüncenin diğer fikirlerde durduğu ve olması gerektiği bilincini miras olarak alan Arnavutlar için bu durum bir ulus olarak sahip olduğu en değerli armağandır.¹⁴⁹

Sami Frashëri, Müslüman, Katolik ve Ortodoks ayırmadan, tüm Arnavutları olduğu gibi kardeş ilan etti. Adalet çukurunda gerçek Arnavutlar arasında hiçbir bölünme, çatlak, değişim oluşmadı. Bütün kardeşler bir arada kaldı. Bu bir beden, bir zihin, bir amaç, bir ahittir. Dolayısıyla, Arnavut halkının Müslüman çoğunluk olmasının, Arnavut ulusunun tarihi hakkında ikinci önemli nokta olduğunu vurgulamalıyız. Birincisi, Arnavutların İslamileştirmelerinde herhangi bir dini şiddet bulunmamasıdır. İkincisi, Arnavutların bu dini hoşgörünün İslami inançtan çok ölüme dayanıyor olmasıdır; çünkü tarihteki hiçbir yerde, Müslümanların çoğunluk olarak yaşadığı bölgelerde diğer dinlere karşı şiddet olayı yaşanmaz.¹⁵⁰

Balkanlarda ve Avrupa'da ortaya çıkan bir başka sorun da XIX. ve XX. Yüzyılda yaşanan Rus istilaları ve yeni Balkan ulusal devletlerinin baskıcı hareketleridir. Ayrıca ırkçıların Müslümanları yok etme çabaları ve binlerce Müslümanın kurban edilmeleri ya da mülteci olarak göçe zorlanmalarıdır. Anadili Slavca, Arnavutça, Yunanca olan ve Türkçe konuşmayan toplulukların, İslamlaşmış yerli Hristiyan halktan oldukları yanlış tarihçiler tarafından iddia edilmektedir. Fakat o süreçte bu insanlar Müslüman diye cezalandırılmaktadır. Orta çağlardaki haçlı soykırımlarını hatırlatan çağdaş bir davranıştır. 1870'de Bosna-Hersek'te çoğunluk olan Osmanlılar böyle bir katliam asla yapmamışlardır. Bu olaylar Arnavut ulusal uyumunu daha da teşvik etmiş, yabancılar

¹⁴⁹ Zhelyazkova, s. 22.

¹⁵⁰ Albert Frashëri, Alfred Frashëri, s. 87.

tarafından bölünmeye ve yönetilmeye karşı çabalarında Arnavut halkını tarih boyunca harekete geçirmiştir.¹⁵¹

Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmesi ve sınırlarının kaldırılması, Balkanlar'daki ulusal devletlerin oluşturulması sürecine göre daha uzun zamanda gerçekleşmiştir. Çünkü bu önemli diplomatik olaylar sadece Arnavut nüfusu ve etnik kökenleri için değil, diğer Balkan nüfuslarının ve etnik kökenlerinin daha önce fark etmiş olduğu bir süreci hayata geçirmekle kalmamış, aynı zamanda bölgede uzunca bir süre diplomatik bir izleyiciye dönüşmüştü. Çoğunlukla iki büyük İmparatorluğun (Avusturya-Macaristan ve Rusya) ve İtalya gibi büyük hırslı bir gücün çıkarlarını korumak için oynadığı oyunlar buna sebep olmuştu. Gizli Hristiyanlık, Avusturya-Macaristan tarafından icat edilen, Müslümanları Katolik haline getiren her şeyi yapan bir doktrindir. Bunlar Müslüman olarak Katolik kilisesine karşı bir tutumdur, Katolik ve Müslüman karşıtı olarak sergilenmiştir. XIX. yy Arnavutluk'taki Ortodoks kilisesi birleşik bir Arnavutluk da istememiştir. Ortodoks kilisesi köylerde bir çeşit özerklik yönetimi oluşturmuştur ve Arnavutluk'un özgürce yönetilmesini imkânsız kılan bu kilisenin finanse edilmesinin arkasında ise Yunanistan kilisesi vardır.¹⁵² XIX. Yüzyıl da yalnızca ana plandan bahsedilebilir, çünkü Arnavut liderleri yalnızca Osmanlı Devleti'nde muhalefeti işgal ediyordu. Ayrıca Müslümanlar padişahın liderliğiyle ilgiliyen, imparatorluğun içinde onları etkileyecek bir çeşit özerkliğe ihtiyaç duyuyorlardı. Bu nedenle Osmanlı Devleti'ne Ortodoks ve Katolikler kıyaslandığında, Katoliklere daha çok imtiyaz verilmiştir. Bunun sebebi ise Katoliklerle Müslümanların isyan ve savaş riski taşımayacağıının düşünülmesidir.

Avusturya-Macaristan'da üç ortak bakanlıktan biri olan Dışişleri Bakanlığı (Gohuchowski) o dönemde bir ilk olarak faaliyete geçti ve önemi vurgulandı, çünkü hemen hemen doğrudan hükümdarın emri altındaydı. Bu plan Avusturya'nın Macaristan'daki faaliyetlerini Arnavutlar arasında organize etmeyi amaçlayan 1896 yılında yapılan gizli toplantıda yapıldı. Bu toplantıların ve Arnavut meselesinin genel olarak önemi, en seçkin iki yetkili, dışişleri bakanı Goluchowski ve Balkan meselelerinde önemli bir yere sahip olan Benjamin Kallay'nın (Maliye Bakanı) katılımıyla gösterildi. Avusturya-Macaristan, Arnavut sorununun analizine bu hamleleri

¹⁵¹ Halil Inalcık, *Türkler ve Balkanlar*, Eren Yayınevi, İstanbul 1993, s. 23.

¹⁵² Clayer, s. 47.

ile çok yaklaştı. Ancak Arnavut Mutabakat Muhtırası (Memorandum i Mirëkuptimit Shqiptar) 'nı netleştiren hiçbir şeye rastlanmamıştı. Bu belge, birtakım kişiler tarafından yapılan katkılardan oluşuyordu ve nihayet Baron Zweidineck tarafından derlendi. Mutabakat Osmanlı İmparatorluğu için uygun değildi. Zweidinck, parçalanmasını kaçınılmaz olarak gördü ve Avusturya-Macaristan sınırları dahilinde bir Arnavut Prenslığı kurulması, Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlı topraklarında bölünmesini önlemenin tek yolu olduğunu belirtti. Mutabakat Zaptında, kuzeyde Karadağ, Bosna ve Sırbistan, batıda Adriyatik denizi, güneyde Preveza, Yanya, ile doğuda Priştine ve Ohri bölgesi (İşkodra, Kosova, Manastir ve Yanya) olarak sınırlar belirlendi.¹⁵³

Bu bağlamda, Avusturya Macaristan İmparatorluğu Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Roma Katolikleri üzerinden koruma hakkı vermiş olan Yüsek Kapı (Bab-ı Ali) tarafından yapılan önceki barış antlaşmalarına atfen 1896'da yapılan gizli toplantıda bazı kararlar alındı. Özellikle Roma Katolik ülkelerinden gelen diğer diplomatların aksine, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Arnavut etnisitesi üzerine alınan kararlarda Roma Katoliklerine karşı tek başlarına kaldılar. Bu yaşananlar Sırp tarih kayıtlarında, Arnavutların hem Osmanlı İmparatorluğu'nu hem de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu istemediği ve Arnavut Devleti için verdikleri mücadelede yanıldıklarından söz edilmektedir.¹⁵⁴

Her Balkan devletinin bağımsızlığını elde etmek için kendi destekçileri vardı. Bu durum Balkan ülkelerinde bir dostluk cephesi açtı, her geçen gün artan destekler ile güç mücadelesine girildi ve savaşın şiddeti daha da arttı. Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan uzaklaşmasından sonra bölgede söz sahibi olmaya başlayan büyük devletler hem dini hem de siyasi farklı misyonlarla bu topraklarda prensler atayarak görevlendirdi. Balkanlar'da milliyetçilik doğrudan devletle ilişkili değil, büyük bir dini bağlantıya sahipti. Bu akımın özgürce milliyetçi bir akım değil dini bir milliyetçilik olarak ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Balkanlarda radikaller gruplar halinde yayılmış bir vaziyetteydiler, birçoğu devletlerinin 500 yıldır Osmanlı kontrolü altında kalmasının ardından bu şekilde devam etmek istediklerinden emin değillerdi ve Osmanlı İmparatorluğu himayesi altında olmaktan vazgeçmediler. Ancak Rusya konsoloslu

¹⁵³ Teodora Toleva, 'Vlijanieto na Avstro – Ungarija za sázda Vaneto na albanskata nacija (1896–1908), The Influence of Austria-Hungary on the Formation of the Albanian Nation, 1896–1908', *Balkanica XLV, Institute for Balkan Studies Serbian Academy of Sciences and Arts*, Belgrat 2012, s. 477.

¹⁵⁴ a.g.e

tarafından yapılan gizli bir anlaşmaya göre Bosna Hersek'in, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na verileceği de dilden dile dolaşmaktaydı.¹⁵⁵

XIX. Yüzyılın sonu ve XX. Yüzyılın başlarında, Arnavut Ortodokslar, çoğunlukla Ortodoks vatanseverler, Yunan helenistik politikasına ve uygulamasına karşı koymak için Arnavutluk'ta bir Arnavut Ortodoks kilisesi'nin kurulması gerektiğini fark ettiler. Bunu yapmak için ilk girişim Nikola Naco tarafından yapıldı. Bükreş'te yapılan bu girişim başarısız oldu. Kilise kurabilmek için gerekli olan yasal hak Arnavut Ortodoks kilisesine 28 Kasım 1912'de verildi. Arnavut Ortodoks kilisesi, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını ilan edilerek Osmanlı Devleti'nin yetkisi altındaki Patrikliğin idaresinden ayrıldı.

2.4. Avusturya-Macaristan Tarafından Finanse Edilen Katolik Rahipler

Avusturya-Macaristan doğu Adriyatik ve Balkanlar'da uzun vadeli politikalar oluşturmıştı. Yüzyıllarca rekabet bu bölgeyi karakterize etmekte oldukça yardımcı olmuştur. XIX.Yüzyılda İtalya, ardından yeni ortaya çıkan ulus devletler olan Sırbistan ve onun koruyucusu Rusya ve Karadağ'a karşı Avusturya-Macaristan Balkanlarda yer almaktaydı. Üstelik, yerli rekabet, çok ırklı Avusturya- Macaristan siyasetinde egemendi. Avusturya-Macaristan, yalnızca Rus ve İtalyan düşmanlarının etkisine karşı mücadele etmekle kalmadı aynı zamanda uzunca bir süre Osmanlı Devleti yönetiminde yaşayan Hristiyanların koruyucusu olarak da görüyordu. Böylece, XIX.Yüzyılda Arnavut Katoliklere dini koruma sağlandı (Kultusprotektorat Arnavut coğrafyasında kültürel, politik ve ekonomik koruma), Avusturya-Macaristan hükümeti, 1850'lerden sonra papazların eğitimi, manastırları ve okullar için de yardımlarda bulundu. Avusturya- Macaristan tarafından finanse edilen Katolik rahipler, Arnavutlar ve Balkanlar'da bulunan Katolik halkları arasındaki ilişkiyi düzenlemeyi amaçladı. Osmanlı İmparatorluğu bu problemi düzeltmeyi hiçbir zaman önemsemedi. Finanse edilen papazlar çoğunlukla kiliseler ve manastırlar üzerine hareket ederek farklı dil ve din dersleri düzenledi. Arnavutlar buna ihtiyaç duymadılar, ancak serbest dolaşım ve ulusal ve dil hakları için bir tür yardım olarak bunu kullandılar. Osmanlı İmparatorluğu idaresinde ise bu şekilde bir yaklaşımla hiç karşılaşmadılar.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Castellan, s. 342.

¹⁵⁶ Scheer, s. 680.

Johann Georg von Hahn (Alman), Arnavutluk çalışmalarına, özellikle tarih, dilbilim, folklor ve etnografya alanlarında değerli katkılar sağlamıştır. Başarıları Arnavutluk'ta uzun yıllar süren bilimsel araştırmalarının sonucudur. Hahn, Arnavut ğreti ve geleneklerine, dilin eskisine ve binlerce yıllık Arnavut kültürüne olan coşku, sempati, hayranlık ve özel saygı ile kendini adamıştır. Hahn bilimsel çalışmalarında Arnavutların kendi topraklarındaki otoktonluğunu savunmuştur. İki diyalektiğinde (Tosk ve Geg) Arnavutça ğrenen tek yabancı albanolog ve bilimin gerçek bir araştırmacısı olarak Arnavutların ikamet ettiği topraklarda her yere ulaşmıştır.¹⁵⁷

Arnavut anlayışında din algısı diğer toplumlardan bazen farklılık arz eder. Din farklılığı toplum hayatında büyük bir farklılık yaratmaz. XIX. Yüzyılın ikinci yarısında tanınmış Arnavut milliyetçisi Paşo Vasa'nın *"Papazlar ve hocalar sizi parçalamak ve zayıf tutmak için aldattılar- Kiliseye ve camiye bakmayınız, Arnavuların dini Arnavutluktur"*, düşüncesi bugün de Arnavutlar arasında önemli bir görüştür. İngiliz gezgin Edit Durham, 1900'l yılların başında Elbasan yakınlarındaki Spata dağlarındaki Arnavutların din anlayışı hakkında ilginç bir gözlem aktarır. Gezmine göre bölgede kilise ve cami yoktur. Herkesin bir Müslüman bir de Hristiyan ismi vardır. Aynı adam hem Süleyman hem Konstantino'dur, yani insanlar aynı zamanda farklı isimler kullanabiliyordu.¹⁵⁸

XIX. Yüzyılın sonu Arnavutlar için zorlu geçmiştir, çünkü pek çok ülke ve komşu devletlere toprak kaybedilmiş ve birçok okul da yurtdışından kitapların veya diğer okul malzemelerinin desteğinin yokluğu nedeniyle kapanmışlardır. Arnavutluk Avusturya Derneği ya da "Arnavutluk Komitesi" olarak adlandırılan birlik, 1913'te Dışışleri Bakanlığı'nın yardımıyla Viyana'da kurulmuştur. Üyeler, siyaset, ekonomi, finans ve bilim dünyasından tanınmış temsilcilerdir. Derneğin hedefleri, ticaret ilişkilerini genişletmek, Arnavutluk'taki satış pazarlarını ve ekonomik konsolidasyonu sağlamaktır. Derneğin ekonomik, edebi, bilimsel ve insancıl bir bölümü vardır ve Arnavutluk'ta çalışma gezileri düzenlemiştir. Arnavut ğrenci Yurdu 1908'de Viyana'da açılmıştır, Avusturya'nın İşkodra konsoloslarının inisiyatifiyle ve Dışışleri ve Ticaret Bakanlığı'nın yardımıyla kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle, spor salonları,

¹⁵⁷ Meksi, s. 21.

¹⁵⁸ Saygılı, s. 39.

okullar ve meslek yüksek okullarında serbestçe eğitim alabilecek 80 öğrenciyi ağırlamıştır.¹⁵⁹

Avusturya-Macaristan askeri istihbarat kaynaklarına göre Doğu Krizinden (1875-1878) önce 'eski' Sırbistan'ın demografik yapısı (Kosova, Novi Pazar'ın eski sancağı ve günümüzde kuzeybatı Makedonya) vardı. 318.000 Sırp, 161.000 Arnavut, 2.000 Osmanlı (etnik Türk), 10.000 Ulah, 9.000 Çerkes ve Romenler'den oluşmaktaydı. Bunların 250.000'i Hristiyan Ortodoks, 239.000'i Müslüman ve 11.000'i ise Katolik'ti. Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlılara karşı iki savaşı (1876, 1877-1878), Osmanlı yanlısı Müslüman Arnavut askerlerinin yenilgisi ve serbest dolaşımdaki topraklardan en az 30.000 Müslüman Arnavut'un (muhacir) zorla göçü ile sonuçlanmıştır. Sırbistan'ın bugünkü güneydoğusunda, Niş'in eski sancağından (Toplica) binlerce Sırp, çeşitli bölgelerinden, çoğunlukla Kosova'dan (Lab ve doğu ve kuzey Kosova'nın diğer bölgelerinden) gelerek boşalan bölgelere taşınmıştır.¹⁶⁰

Dahası, modern Arnavut milliyetçiliğinin temeli kabile köklerinden kaynaklanmaktadır, bu sadakati değil, kabileyi ön planda tutan bir zihniyettir. Etnik terimlerle tanımlanmasına rağmen, Arnavut ulusal hareketi halen Müslüman çoğunluk tarafından yönetiliyor ve muhafazakâr İslam gelenekleri, pan-İslam politikası ve Avrupa tarzı reformların korkuları ile güçlenerek yoluna devam ediyordu. Bu düşüncelerin etkisine örnek olarak, gizli Avusturya-Macaristan raporlarına göre Eski Sırbistan'dan gelen Müslüman Arnavut gönüllülerin, 1897 Yunan-Osmanlı Savaşı sırasında Osmanlılarla mutlak bir dayanışma gösterdiklerini, ancak Hristiyanlara yönelik vatanseverlikleri kolayca dini fanatizme dönüşmesini gösterebiliriz.¹⁶¹

Ayrıca yine bu düşünceleri kullanan Sırp, Arnavutların çoğu Müslüman olduğu için Avusturya-Macaristan'ın bazı açılardan Arnavutlarla ilişkilerinde yavaş davrandığını ve Arnavutların aslında Sırp halkına bir zulüm yaptığını ve bunun bir an önce biteceğini propaganda haline getirmişlerdi. Sırp, ayrıca Avusturya-Macaristan ile gizli bağlara sahipti ve Ortodoks olduklarını ileri sürüyorlardı. İleride Avusturya-Macaristan'dan Adriyatik'e daha kolay erişebilmek için bir destek de istemişlerdir. Balkan ülkelerinde tutarlı bir politika uygulamak istedilerse de bu planlarının gerçekleşmesi için Rus Ortodoks Kilisesi ile iyi ilişkiler kurmaları gerekmekteydi. Çünkü tüm Balkan Ortodoks

¹⁵⁹ Ojjet, s. 161-162.

¹⁶⁰ Bataković, s. 321

¹⁶¹ a.g.e, s. 323.

Devletleri Rus kilisesinden etkilenmiştir. Bu nedenle tüm devletlerle iyi ilişkiler kurabilseydiler işleri daha kolay olurdu ve gerekli şartları yerine getirmek zorunda kalmazlardı. Avusturya-Macaristan'ın güçlü bir Arnavut Devletinin kurulması için söz vermiş olmasına rağmen bu noktada Arnavutlar yalnız kalmışlardır. Bu nedenle Arnavut ulusunun en parlak liderleri bağımsızlık için büyük adımlar atmaya başladılar.¹⁶²

Ancak Arnavutlar için bir diğer sorun, tüm Osmanlı İmparatorluğu'nu mağlup etmek ve onları daha çağdaş bir imparatorluk haline getirmek üzere olan Jöntürkler'di. Avusturya-Macaristan, Bosna'yı 1908'de ilhak ettirerek, Balkanlar'ın tümünü korumaya hazır olduğu yönünde bir işaret vermişti. Bu nedenle Arnavutlar başlangıçta Bitola'daki alfabe ilan etmeyi ve daha sonra devlet kurma hedefini seçti. Bu hedeflerin gerçekleşmesi adına ilk olarak ülke çapındaki tüm Arnavut komiteleri Arnavut alfabesinin sorununu çözmek için Manastır'da bir araya geldiler. 14-22 Kasım tarihlerinde toplanan Hristiyan ve Müslümanlar, Arnavut alfabesinin 36 harf ve Latin harfleri olacağı kararını aldı. Kongrede, Arnavutluk'un her yanından ve Romanya, İtalya, Yunanistan, Türkiye, Mısır, Amerika'da yaşayan Arnavut topluluklarından gelen 160 delege mevcuttu. Kongre başkanı Gjergj Fishta seçildi, komisyonun sekreteri Korça'daki bir okul öğrencisi olan Parashqevi Qiriazi'yi seçti, başkan yardımcısı Korça ve 11 diğer üyeden Grigor Cilka'ya seçildi. Kongrede Arnavut Müslümanlar, Katolikler, Ortodokslar, Protestanlar, bilge insanlar bir araya geldi ve hepsi bir araya gelerek büyük bir ulusal hedef gerçekleştirdiler. Elbasan'daki olaylardan bir yıl sonra, Elbasan kongresi Arnavut okullarının açılışını gerçekleştirdi. Orta ve güney Arnavutluk'tan sadece delegeler vardı. Elbasan'da diğer okullara da öğretmenler yetiştirmek için bir okul açmaya karar verildi. Bu delegelerin arasında Sotir Peci ve Luigj Gurakuqi vardı. Avusturya-Macaristan ile iyi ilişkiler içinde olan ve bu kongre için güçlü bir destek almışlardı. Davet edilmeyen diğer delegeler Kosova, Makedonya ve Arnavutluk'tan geldi ve karmaşa yarattı, çünkü o bölgelerde yaşayanlar da kongre yapmak istiyorlardı. Bu kongrelerde tartışma konusu yalnızca okul değil, Arnavutluk'un bağımsızlığı nasıl ilan edileceği ve Arnavut Devletini diğer ülkelerin tanıyıp tanımamalarıydı.¹⁶³

XIX.Yüzyılda Arnavut okulların açılmasının büyük zorluklar yaşadığı, birçok insanın öldüğü ve diğerlerinin okulların açılmasına karşı olanların zulmedildiği belirtilmelidir. Okulların açılması farkındalık yaratırken, farkındalık Osmanlı İmparatorluğu'na karşı

¹⁶² Zickel & Iwaskiw, s. 17.

¹⁶³ Clayer, s. 558.

bir ayaklanma anlamına geliyordu. İlk okulların kiliseler tarafından gizlice açılmasından çok daha önce de bahsettik, bu tür Arnavut öğrenimi sonsuza dek sürmeyecek, Arnavut okulunun Korça'daki ilk açılışı Arnavut bölgelerinde diğer okulların açılmasının ek bir nedeniydi. Arnavutluk topraklarındaki ekonomik ve eğitimsel durumun bu bölgeleri ziyaret etmek için gelen pek çok gezginle konuşması nedeniyle, XIX.Yüzyılda Arnavutluk'taki durum hakkında görüşlerini dile getirdiler.

BÖLÜM 3. AVUSTURYA - MACARİSTAN'NIN SİYASİ FAALİYETLERİ

Sultan II. Abdülhamid'in Osmanlı İmparatorluğu dönemi kısa olacaktı; bu dönemde özellikle Arnavutluk, Kosova ve Balkanlar'da birçok sorun yaşanmaktadır. Bu sorunları ortaya çıkaran ve bu konuda büyük ilerleme kaydetmiş olan Jön Türkleri kontrol edememesi bu durumun sebebi idi.

1877 yılına gelindiğinde, yerini tutan muhafazakârlara karşı o kadar çok düşmanlık duyuldu ki, Rus askerleri İstanbul kapılarına kadar ilerlemişti. En az destek Kosova, İşkodra ve Manastır'daki onlarca bin mülteciye verildi. Geriye doğru yerli halkın bu açık suçlamasını en iyi şekilde ifade eden Abdyl Frashëri'di. 1878 yılında Osmanlı Parlamentosu'nda Osmanlı toplumunda modernist liberal ilerlemenin özünde yer alan düşmanın kırsal toplumun cehaleti olduğunu ilan etti.¹⁶⁴

Abdyl ve Sami Frashëri 1875-1881 kriz dönemindeki aktivizmi, Batı Balkanlar'da dolaşarak hızla değişen 'Osmanlı', 'Bektaşî', 'Tosk', 'Epirüs' ve 'Arnavutça' sorularını sormaya çalışan eski kardeşler gibi, dış temsilcilikleri gizlice lobi oluşturarak Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda bile yapıyorlardı. Sami Frashëri'nin '*Tercüman-ı Hakikat*' yayını, büyük Arnavutluk'u komşu Yunanistan, Karadağ ve Sırbistan'ın emiliminden korumak için büyük Osmanlı toplumuna edilen bir yemin metniydi. Osmanlı İmparatorluğu'ndan desteğini bulamayan Frashëri kardeşler, birçok Arnavut bölgesinde toplanmışlar ve İmparatorluğun özerkliğini istemişlerdi. 1878'de Kasım ve Aralık ayları geldiğinde Arnavuts bölgelerindeki birleşik komite oluşturulması çağrısında bulundular ve Toskalık '*Cemiyeti-ı İttihadiye*'yi (Shoqata Bashkimi) oluşturdular.¹⁶⁵

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu için Arnavutların stratejik önemi vardı, ancak asıl tehdit, Arnavutluk meseleleri ile de ilgilenen İtalya'nın dört bir yanındaki Adriyatik kıyısındaki ayağını kaldırması ve Avusturya-Macaristan'ın Akdeniz'e olan serbest girişini engellemesiydi. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun çıkarları adına, bir ulus-devlette birleşmiş olan bütün Arnavutluk'u kurmayı gerçekleştirmeyi hedefliyordu.

¹⁶⁴ İsa Blumi, **Reinstating the Ottomans, Alternative Balkan Modernities 1800-1912**, Palgrave-MacMillan Yayınları, 1. Baskı, New York 2011, s. 105.

¹⁶⁵ a.g.e, s. 107.

Bununla birlikte, büyük güçlerin çatışan çıkarlarından dolayı bu bir türlü gerçekleşmemekteydi. Ancak , en azından İşkodra ve çevresinin yeni Arnavut devlete ait olmasını diledi. Rusya'nın desteklediği Sırbistan'ın çıkarlarıyla çelişiyordu çünkü küçük devlet, yalnızca Kuzey Arnavutluk'ta mümkün olan bir deniz çıkışına ihtiyaç duyuyordu. Bütün bunlar, Avusturya-Macaristan maruz kaldıklarını açıklamaktadır ve bu sebeplerden dolayı İşkodra için savaşa bile girmeyi göze almışlardı. Büyük Güçleri bölgeyi yalnız bırakmayacağına ikna edemeyen Avusturya-Macaristan, krizi çözmeyi amaçlayan uluslararası faaliyete katılmak zorunda kaldı. 1913 ilkbaharında yapılan ilk Balkan Savaşı sırasında, diplomatların, askeri liderlerin, büyük güçlerin ve Arnavut halkının ilgisi, İşkodra kriziyle meşguldü. Balkan yarımadasının güneybatısındaki Scutari'nin gelecekte vaziyetinin ne olacağı ile alakalı soru, Karadağ ile müttefiki Sırbistan'ın yanı sıra kıtanın belirleyici güçleri arasındaki ittifakta karşıtlığa yol açtı. Kriz aynı zamanda Avusturya-Macaristan ve Karadağ arasında silahlı bir çatışmanın ortaya çıkmasına kadar ilerledi.¹⁶⁶

Arnavut milli devleti, Osmanlıların Balkanlardan koparılarak yıkılmasından sonra kuruluyor ve sınırları, savaş ilkesini uygulamak isteyen komşularıyla açık bir çatışma içinde tanımlanacaktı. O zamanda, Arnavut toprakların bağımsızlığını ilan etmek için büyük güçlerin diplomatik görüşlerinin hazırlanmasında olduğu gibi Avusturya-Macaristan'ın diplomasisinin rolü, Arnavutluk'un gelecek sınırlarının belirlenmesi için çok kararlı olduğunu kanıtladı. Avusturya-Macaristan'ın sınırları tanımlamada tartışılmaz bir rol oynadığı ana anlar öncelikle kuzey sınırlarının tanımlanmasıydı. Avusturya-Macaristan'ın Arnavutluk'un kuzey sınırındaki ilgi alanı ve özellikle doğu Adriyatik kıyısındaki Arnavutluk konumu, Adriyatik'teki imparatorluğun hayati deniz bağlantısı için önemli bir bölge haline getirdi. Bu nedenle, 1832 yılda Avusturya nüfuzunun yaygınlaşması ve yayılması için bir merkez haline gelen İşkodra'daki konsoloslugu açmış, aynı zamanda Osmanlı otoritesinin çöküşü ve Balkan halkları arasında milliyetçiliğin büyümesine tanık olmuştur, Sırp milliyetçiliği arasında kendi ulusal devrinin kurulmasından ve Rus İmparatorluğundan, Osmanlı topraklarında

¹⁶⁶ Balla, s. 94.

genişleme yönündeki açık desteğinin ikili Monarşinin kendisi için ciddi bir tehdit haline geldiği kabul edildi.¹⁶⁷

Rönesans, Arnavutlar'ı kendi kapısına kolayca ulaşmak için Yüksek Kapıya (Bab-ı Ali) karşı bir maceraya el koymak amacıyla ortak bir Yunan-Arnavut devlet kurma fikrinin Arnavutlara karşı karakterini kınadı. Atina'daki propagandanın gerçek niyetini anlamayan bazı Avrupa kişiliklerine tepki olarak, "Fjamuri i Arbërit" gazetesi (Corigliano Calabro, 1883-1885) Şubat 1886'da şunları yazdı: '*Bazı tanınmış beyler bizi neden Arnavutluk'un kaderini kırduğumuz konusunda suçluyorlardı*' Yunannistan ve Yunan aktivistleri, din adamları ve rahipler, özgürce geliştirilen ve Osmanlı kanunlarının korumasıyla geliştirilen bu faaliyetin yanı sıra, gizlice Yunanistan'ın ve Arnavut Hristiyanların yararına olacak bir siyasi faaliyet geliştirdiler. Hatta bu amaçla yerel halkın antifootal eğilimlerinden faydalanmaya çalıştılar. Bazı milliyetlerin ulusal harekette yer aldıklarını ve Arnavut vatanseverlerini bu hareketten uzaklaştırdıkları gerçeğini yakalayan Yunanlılar propaganda kampanyasında Arnavut hareketinin ulusal içeriğini çok çarpıtıcı bir şekilde sunmaya çalıştılar.¹⁶⁸

XIX. Yüzyılın devrimci hareketleri, Avrupa'da, iki doktrin arasındaki açık muhalefete rağmen liberalizmi ve milliyetçiliği getirdi. Liderler, feodal ve otokratik rejimlerin yıkılması ve anayasal rejimlerin oluşturulması üzerine yoğunlaştılar. Devlet için ulusal bir vakıf kabul ettiler; Bu tabanda ortak bir dil ve tarihi birikime sahip insanlar birleşmeyi öngörür. Bütün ulusçu hareketlerde dil, milliyetin en önemli özelliğiydi. Halkın bir devlet oluşturması gereken temel belirleyici ortak dildi, ortak dili geçmiş bir geçmiş, yerleşmeleri gereken toprak parçalarının belirlenmesinde ana faktör olarak düşünülüyordu.¹⁶⁹

Katolik halkları korumak istiyorlardı, Osmanlılar ile yaşanacak bir Balkan meselesine karşıydı ve Balkanlar'da padişah tarafından verilen askeri düzeni ihlal eden bu anlaşmaya karşıydı. Avusturya-Macaristan, Bosna'yı ele geçirdikten e sonra, Balkanları geçmişte eksik olan bir modernleşme sürecine sokmaya çalışmıştı, Sırp milliyetçiler,

¹⁶⁷ Skendi, s. 253.

¹⁶⁸ Rexhep Ismajli, Editor-in-chief, Studime, Revistë për Studime Filologjike 21, Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, Kosova Academi of Sciences and Arts, Nëntori 200-Vjetorin e Lindjes së Jeronim De Radës, Prishtinë 2014, s. 13.

¹⁶⁹ Nasuhbeyoğlu, s. 14.

Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşamamış oldukları yüksek vergi yüklemelerine dikkat çekmişlerdi.¹⁷⁰

Avusturya-Macaristan Arnavut coğrafyasında aynı politikayı benimsemesine rağmen bunu gerçekleştiremedi. Ancak Berlin Kongresinde Arnavutluk meselesiyle ilgili çok şey söylendi ve hatta birçok Avusturyalı Macar temsilci Arnavutluk meselesinin tartışmanın ana konusu olacağını söylenmiştir. Otto von Bismarck Berlin Kongresi'nde "Arnavut ulusu yok" demişti, bu Arnavut Devletinin gelecek politikalarında büyük güç mücadelelerinin bir nedeni olarak kaybedildi. Büyük güçlerin eksikliğinin bir nedeni olarak, Prizren Kongresi dağıtıldı ve aralarında Abdyl Frashëri'nin bulunduğu birçok eylemci tutuklandı. Prizren Ligi başarısızlığa uğradı, ancak büyük güçler için referans noktası olmaya devam etti ve Arnavut sorunu açık kaldı.¹⁷¹

Prizren Kongresi'nin dağılmasından sonra Arnavutlar olayların farkında olmaya başladı, kendilerini diğer Balkan güçlerine karşı silahlarla savunamazlardı, 'Kültürel Devrimi' gerçekleştirmenin tam zamanı gelmişti ve bunun için Avusturya-Macaristan'ın desteğini aldılar. Yerel Arnavutlar Arnavutluk'taki düşmanla mücadele edemediği için hareketin önderliği, yurt dışında olan, kültür odaklı Arnavut derneklerine geçti. Prizren Kongresi düşmesinden sonra, Arnavutluk'ta ve Arnavut topraklarında, Osmanlı Devleti'ne karşı ve büyük güçlere karşı bir çok ayaklanma gerçekleşti. Bu isyancılara baskı uygulansa da, tüfekler ortaya çıkmadı, Ocak 1899'da İpek'te bir araya gelerek Haxhi Mulla Zekan'ın önderliğinde "İpek Ligi" imzalandı. Çoğu Balkan ülkesi, hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan gelen yabancılar tarafından düzenlenen kongrelerde de adı geçmekteydi.¹⁷²

1881 yıldan sonra Sultan II. Abdülhamid, Arnavut coğrafyasında düzenlenen kongrelere müdahale ettikten sonra, Arnavutlara bazı haklar vermeye çalıştı. Arnavutları sakinleştirmek için vergi ve askerlik yasalarında haklar tanıdı. Ancak bu girişimlerden sonra da Arnavutluk'ta daha fazla ayaklanmalar ve kongreler hızla devam etti. Avusturya-Macaristan ve İtalya, Osmanlı İmparatorluğu'nun, Arnavutluk'un ordu için haklarını tanımaya başladığını, tüm kuvvetlerin ayaklanmaları daha çok silah ya da

¹⁷⁰ Castellan, s. 367.

¹⁷¹ a.g.e. s. 382.

¹⁷² Bartl, s. 105.

savaş matrisleri göndererek bölgeyi kontrol altına almaya çalıştığını duyurdu.¹⁷³ II. Abdülhamid döneminde, jöntürklerin yurtdışında Arnavutluk meselesi üzerine toplantılar düzenledikleri ve Arnavutluk'u İmparatorluktan kurtarmak için savaşılmaya hazır oldukları söylentileri yayıldı. Osmanlı İmparatorluğu birçok Arnavut ayaklanmasına müdahale etmiş olsa da, Arnavutlar özerklik talepleriyle imparatorluğu bu topraklara dokunulamayacağına ikna edemedi. Böylece II. Abdülhamid Arnavutlar'ın gönüllerini tekrar kazanabilecek haklar vermeye çalıştı ve '*İttihad-ı Terakki*'ye karşı hamleler yapmaya çalıştı.¹⁷⁴

Arnavut topraklarında bu yeni dinamiklerle, sıkı yönetim şartları zorunlu hale geldi. Sırbistan, Yunanistan ya da Karadağ gibi imparatorlukların süreci, bölgede emperyal gücü öngörmek için merkezi mekanizmalar haline gelecekti. Bununla birlikte, bu emperyalist ajanların yeni tahkim stratejileri geliştiremediği açıkça ortaya çıktığında, Viyana, Roma ve İstanbul merkezlere daha fazla baskı yapıldı. Bölgesel güçler arasındaki bu rekabet döneminin modern Balkan tarihine sağladığı en büyük katkı, modern diplomasiinin insanoğluna "ötekilik" kavramının nasıl yazıldığı olmuştur. Dünyadaki bu yeni konuşma ve hareket biçiminin ön planında din ve sınıf yoluyla stratejiler geliştiren emperyalist subaylar, politika önerilerinde etnografik raporlar hazırlamaya ve sonuçta toprakları belirli şekillerde bölüştürmenin mantığını desteklemeye başladılar. Balkanlar, egemen etnografik gerçekler temelinde toprak egemenliğini sözde etnik uluslara dayandıran diplomatik bir ilke benimseyerek, tarihsel silinme ve etnik temizlik için imparatorluk entrikaları ve acımasız kampanyalar için bir merkez haline geldi.¹⁷⁵

Arnavutlar, daha önce Berlin Kongresinde olduğu ve diğer kongrelerinde de görüldüğü gibi, büyük güçlerin yardımlarını kısmen güvenilir oldukları halde kabul ederek, kaderleri hakkında söz sahibi olmaya çalıştılar. Ancak onlara güvenmemelilerdi. Gerçekleşen kongrelerde bu güçler Arnavut sorunu üzerine tartışma konusuna girmemek için, bir Arnavut ulusunun varlığını inkar etmektedir.

¹⁷³ Esra Sarıkoyuncu Değerli, 'Türkiye Arnavutluk İlişkileri' (1919-1938) (Editör; Yrd. Doç. Dr. Zeynep İskefiyeli, Yrd. Doç. Dr. Bilal Çelik, Yrd Doç. Dr. Serkan Yazıcı) , **Türk Tarihinde Balkanlar- Balkans in the Turkish History**, Sakarya Üniveristesi – Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Cilt II, Haziran 2013, s. 1114.

¹⁷⁴ Bilge, s. 386.

¹⁷⁵ Blumi, s. 2.

Çeşitli anlaşmalarla Arnavutluk'tan alınan topraklardan bir kısmı, daha sonra Balkanlar'ın Bosna, Hırvatistan ve Slovenya gibi diğer bölgelerinden gelen Sırp lar veya Karadağlar ile doldurulacaktı. Topraklarından ayrılmak istemeyen Arnavutlar da Ortodokslara katıldılar ya da isimlerini veya soyisimleri değiştirdiler. Örneğin; Jakova-Djokovo, Hoti- Hot, Kastrati-Kastratoviç, Spahiu-Spahiç, Veseli- Veseloviç, Rexhepi-Rexhepoviç, Kurti- Kurtoviç, vs. soyisimler değiştirilmiştir.¹⁷⁶

Yıllar boyunca Arnavut topraklarında bir sürü konsolosluk açıldı. 1902'de Mitrovica'da açılan Rus konsolosluğunda Rus konsolosu Alexander Rostkovski öldürüldü ve Osmanlı İmparatorluğu bu olaydan sorumlu tutularak baskı altında kaldı. Bölgedeki öfkeli Ruslar, Priştine'deki başka bir şube açarak, Mitrovica'daki nüfusun herkese çok vahşi ve acımasız olduğunu söyleyerek tepki gösterdi. Rus Konsolosu Nisan 1903 tarihinde öldürüldükten sonra, büyük güçler Rus konsolosunun Osmanlıların isteği üzerine öldürüldüğünü ve Arnavutlara "Türk domuzları", "kıç" gibi adları vererek suçladılar.¹⁷⁷

Bu anlarda Arnavutlar sis içinde kayboldu, sağa sola gitmeyi bilmiyorlardı, birileri bürokratlarla birlikte hareket ederek bu durumu düzeltmeliydi. Büyük ayaklanmaların patlak verdiği bu dönemde ve Balkanlardaki büyük savaşa başlayınca Arnavutlar gerçekten zorlandılar, çünkü Arnavut ulusunun kaderi düşmanların elinde olacaktı.¹⁷⁸ 1867 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile anlaşma yaptı; bu anlaşma, her biri kendi idaresine sahip olacağı özerk bölgeler için yapılan parasal bir ittifakla bağlantılıydı. Ayrıca bu bölgede yabancı polisler olacaktı. Bu anlaşmayla, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Balkanlara girme olasılığı, daha da arttı ve bu politikalar Balkanlar'ın coğrafyasında etkili oldu.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Steven Woehrel, 'Kosovo: Historical Background to the Current Conflict', CRS Report for Congress Received through the CRS Web, *Library of Congress, Congressional Research Service*, Washington DC 1999, s. 4.

¹⁷⁷ Saygılı, s. 43-44.

¹⁷⁸ Mustafa Özden, s. 120.

¹⁷⁹ Peter M. Graber, Michael G. Spencer, 'The Dissolution of the Austro-Hungarian Empire; Lessons for Currency Reform', *Essays in International Finance Section*, No; 191, Princeton, New Jersey 1994, s. 1.

Bağımsızlık için ayaklanma sırasında İstanbul'da basılan gazete 'Basiret' isimli gazetenin 436. sayısında İşkodra'da savaşa binlerce askerin hazır olduğu ancak bu askerlerin imparatorluğa karşı savaşımadığını, Karadağ ile savaşa hazır olduklarını söyledi. Karadağ ordusunun Rusya tarafından silahlandırıldığını, hatta isyancıların desteğinin Avrupa'dan geldiğini belirtti. Ayrıca gazetede, Katolik ve Ortodoks rahiplerin direnişçilere farklı durumlardan fayda sağlayacaklarını ve isyancıların zafer kazanacağını düşündükleri belirtti. Ayaklanmaların olduğu diğer Arnavut şehirlerinde de rahipler isyancılara büyük destek verdi.¹⁸⁰

Birçok önde gelen Arnavut şahsiyetin bir Arnavut kimliğini kabul etmemesinin bir sebebi olarak nitelendirilmesi gereken nokta Arnavut halk arasındaki bölünmedir. Jani Vreto der ki; "*Arnavutlar Hellenistlerin bir koluydu ve karıştı, aynı kıyafetler ve geleneklere sahiplerdi*". Bu iddialar Arnavut halkını iki parçaya bölüyordu. Bu tür iddialar, nüfus üzerinde bir takım dini nüfuz nedeni olarak geldi". Yunan ve Slav kiliseleri, rahipleri Mısır'da yaşayan Spiro Dine'yi bir şekilde etkiledi. Yazılarından birinde Arnavutların Osmanlı İmparatorluğundan etkilenmediği bildirildi ve Arnavutluk ve Yunan çelişkileri üzerine yaptığı 'Kiliseden Zehirli Arnavutlar' adlı şiirine Arnavutlar'ın Hellenler'e yakın oldukları belirtildi. Bu konuda, İtalya'daki Arbëreshler (Arnavutları) ile Yunan kilisesinin etkisi konusunda anlaşamadılar.¹⁸¹

Avrupa'nın büyük güçleri tarafından çözülemeyen Arnavut sorunu ve Yunan kilisesinin tüm Ortodoks kiliselerini kontrol altına almaya çalıştığı yönündeki suçlamalar birkaç Amerikalı lideri sinirlendirmişti. Amerikalılar Arnavutlar'ın kiliseyi açmalarına destek veriyorlardı. Fan Stilian Noli ve Francesco Krispi tarafından 1908'de Boston'da Arnavut Ortodoks kilisesi açılmıştır. Amerika'da Arnavutlar gerçekten çok aktifti, kitleleri Arnavutça organize ettiler ve bu da Rus patriği tarafından garanti edildi. Fan Noli birçok Arnavutu, Arnavut meselesinin yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nin yardımıyla çözüleceğini konusunda ikna etti. Bu arada Arnavutluk'taki Arnavutluk özerklik mücadelesinde, Arnavutların ana düşmanı Yunanlılardı. Büyük güçler Arnavutların büyük sıkıntı yaşadıklarını görünce, bu duruma müdahale ettiler. 1905 yılında Arnavut

¹⁸⁰ Orhan Koloğlu, **Üç İttihatçı, Arap, Kürt, Arnavut Milliyetçilikleri ve İttihat-Terakki**, Kırımızkedi Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2011, s. 191.

¹⁸¹ Clayer, s. 182-183.

isyancılar, Baço Topulli tarafından Manastır'da 'Arnavut Kurtuluş Komitesi'ni kurdu. Türklere karşı ve Yunanlılara karşı gizli yerel komiteler 'Çeta' düzenledi.¹⁸²

3.1. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Arnavutlara Devlet Desteği

Arnavutluk'un Yunanistan tarafından işgal edilmesi yönündeki tehlike göz önüne alındığında Avusturya-Macaristan, Ipek Birliği 1899-1900 yılları arasında Haxhi Zekan'ın başkanlığı ile organize olarak hemen tepkisini ortaya koydu. Bu birlik Yunanistan'ı Arnavutluk'u istila etmeye yönelik her olası eylemi için kınadı. İstila, Arnavut topraklarında Helenleşmenin riski olarak biliniyordu. Yunanlar Arnavutluk'un düşmanı olarak ve Sırbistan için de "Büyük Sırbistan" programı yaratma düşüncesiyle düşman olarak biliniyordu. Ancak Yunanistan'ın Arnavut topraklarında kontrol sahibi olduğu iddia edildi.¹⁸³

Balkanlardaki birçok savaşın sonucu olarak, İslami itirafaya mensup Balkan nüfusunun yaşadığı kötü olaylar gösterebiliriz. Bu dönem boyunca Balkan Müslümanları şiddetin ve kötü devlet ekonomisi sonucunda dünyanın çeşitli bölgelerine göç etmişti. Bu Müslümanların birçoğu ya sonsuza dek kaçıyor ya da başka ülkelerdeki koşulların yokluğunda bu topraklara geri dönüyorlardı. Bu ekonomik iklim, Osmanlı İmparatorluğu tarafından yapılan ihlallerin bir nedeni olarak gerçekleşmiyordu, fakat Rusya ve Avusturya-Macaristan'ın Balkanlar'da birisi Katolik diğeri Ortodoks Kilisesi'ni savunan iki büyük İmparatorluğun tehlikeli oyunları buna sebep oluyordu. Balkan halkları için bu durum çok tehlikeliydi, çünkü bu halklar katledilebilirdi. Osmanlı Devleti'nin reformları zenginliğin yaygınlaşacağı, herkesin aynı haklara sahip olacağı ve her ulusun da bir kimliğe sahip olacağı şeklinde halkların hayatında pek çok farklı düzenlemeyi içeriyordu.¹⁸⁴

XIX. Yüzyılın sonuna kadar ve XX. Yüzyılın başlarında Arnavutluk ve diğer Arnavut toprakları sadece coğrafi bir kavram olarak biliniyordu; Arnavut toprakları, birçok yabancı ziyaretçinin ya da bu yeri yakından görmek isteyenlerin uğradığı Arnavutluk'un stratejik bir yer olduğu bilinmektedir. Birçok yazar tarafından Arnavutluk, Avrupa ticaret geçidi olarak da bilinir. Arnavutluk'un güçlü bir Arnavutluk istemeyen komşu

¹⁸² Castellan, s. 378.

¹⁸³ Ojjeti, s. 119

¹⁸⁴ İnalçık, s. 26-27.

lkelerinin gerçekten olduğu söyleniyordu. Yabancı yazarlar, Arnavutların ve Arnavutluk'un Osmanlı İmparatorluğu'nda her zaman bu İmparatorluğun istikrarı açısından önemli bir faktör olduğunu belirtirler.¹⁸⁵

Birçok antlaşma ile Arnavut topraklarına zarar verildikten sonra, bazı topraklar Karadağlılara ve Sırlara verildi, Avusturya-Macaristan daima buna karşıydı, ancak bu toprakların Arnavutlara geri verilmesi gerektiğini hiç düşünmemişlerdi. Bu nedenle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Arnavut topraklarını korumak için hiçbir niyeti yoktu, ancak haklarını korumayı ve bağımsız bir Arnavut devlet kurmayı vaat etmişlerdir. Arnavut Katolikler, Katolik hakimiyeti altındaki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bir iman kalesi olarak görüyorlardı ve Avrupa'da bir denge arayanlar, bunu, Rusya'ya karşı dengeleme ve belli ölçüde, hegemonya hırsıyla Almanya'ya kabul ettirdiler. Batıda kimse yok, birkaç bilim adamı dışında, Avusturya- Macaristan ele geçiren i sorunlarla özellikle ilgilenildi ya da hoşgörüyü ve birçok küçük uluslara sağladığı güvenliği vmekle birlikte,Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda yaşayan halklar özel olarak amlatılmıştı. Ancak, çoğu durumda, diğer glerin yalnızca kendi ülkeleriyle sınırlanan ülkelerle doğrudan bir ilişkisi olduğu için, bu bir dereceye kadar şaşırtıcı değildi. Aslında bu, Rusya ve Sırbistan'ın rneğin İngiltere ve Fransa'dan çok farklı bir şekilde Avusturya-Macaristan gelişmeleri takip ettiklerini ve özellikle Rus İmparatorluğunun siyasal süreçlere müdahale etmeyi ve Monarşiyi istikrarı bozmayı neden aradığını aıkılıyor. Pan-Slavizm pek çok farklı biçimde ortaya çıkmıştı. Balkanlar'da bir Büyük Rusya'nın fikirleri tanıtıldı Rus Ortodoks Kilisesi, kendisini Rus Birleşmiş Kilisesi yelerini Rus Ortodoksluğuna dönüştürmenin dolaylı yollarıyla Rusya'ya destek sağlamaya çalışarak siyasi ajitasyonun koruyucusu haline geldi.¹⁸⁶

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Bosna Hersek'i ele geçirdikten sonra, Balkanlara girmek daha da kolay oldu, ancak bazı devletler için yapılan bu istilalar yanlıştı. Ortodoks birliği oluşturduktan sonra Ortodoks hakları ya da Ortodoks bölgelerinde, bu iki şeye dokunmasına izin verilmeyecektir diye bilinmektedir. Ancak, Avusturya-Macaristan İmparatorluğun bu yerleri almaya zorlandığı büyük arzusundaysa, savaşa devam etseler bile hazırđılar. Berlin Kongresi Balkanlar'da statüko oluşturmuştu, ancak

¹⁸⁵ Rexhaj, s. 39-40.

¹⁸⁶ Manfred Rauchensteiner, **The first world war and the End of the Habsburg Monarchy, 1914 – 1918**, Balto Print, Austrian Science Fund (FWF), Wien 2014, s. 34.

kimse bu konuda hayal kırıklığına uğramadı. Ulusal kurtuluş hareketleri Balkanlar, Karadağ, Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan'da halen Osmanlı İmparatorluğundan koparak vatandaşlık hakkı talebiyle devam etmekte ve bu nedenle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun ilhaki kolaylaştı. Balkan devletleri Osmanlı İmparatorluğunun önünde ayakta kalacak kadar güçlü değillerdi, bu nedenle bu Osmanlı İmparatorluğu için Ruslar ya da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından büyük bir askeri gücün geri kalanından Balkan devletlerin her biri kendilerini yenmek gibi çok sıkılmıştı. Balkan Yarımadasının büyük kısmı halihazırda Avusturya-Macaristan'ın himayesine giren Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya ve daha sonra Bosna'da idi. Halbuki bazıları bağımsızları ilan edilen Osmanlı İmparatorluğu Arnavut Makedon Bulgar ve Yunanlılardan ayrılmadı.¹⁸⁷

Balkanlar'daki Arnavut meselesi sorgulanabilir, Osmanlı İmparatorluğu'ndan kurtuluşa, hiçbir yerden, Büyük Britanya, Avusturya-Macaristan, İtalyanlara ve diğer birçok ülkeye bağımsız Arnavutluk'tan daha çok bağımlı kalmayı garanti etmedi. Rus veya Osmanlı emirlerinde kimse bir Arnavutluk görmek istemedi. 1909 yılı sonunda, İstanbul'da, "*ya ölüm var, ya da özgürlük* " (Ja vdekje, ja liri) diye Arnavut organizasyonu açılmıştır, bütün vatan kuruluşlarını ülke içinde ve dışında isteyen bazı merkez basının organlarını çıkarmayı amaçlıyordu, bu örgütlerin kurtuluş rolü Kaçaklar değiştirilemezdi. 1908 yılından bu yana başlayan ayaklanmalar, Arnavut meselesinin çözülmesi, Karadağ ve Yunanistan'ın işgalci iddialarının Arnavutlar için sürdürülemez hale geldiği dünyada büyük başarılarla imza attı. Arnavut topraklarında daha önce, Osmanlı karşıtı ayaklanma vardı; ancak Ortodokslara karşı misyonlar eklendi. 1910'da zamirler, bağımsızlık ilanı ile sonuçlanacak bir ayaklanma oluşturmaya hazırды. Kosova, Üsküp, İşkodra ve diğer Arnavut şehirleri ayaklanma için hazırды, Kosova'da Hasan Prishtina, İsa Boletini ve İdriz Seferi, Osmanlı İmparatorluğuna karşı kaçak askerleri soktular. Bu ayaklanmalar Osmanlı ordusu ile uzlaşmazdı çünkü kuvvetler bazen abartıya zorlandı. 19 Ekim'de Sultan V. Mehmet Reşat, acil bir durum ilan etti ve isyancılar dağıtılıp yok edileceklerine emir vermişti. Osmanlı Parlamentosu'ndaki İsmail Kemal Bey , Arnavut topraklarında bir ayaklanma iken, konuşmalarını ve devlet arzusunu dikkate almadıklarında durumu tırmandıracağını açıkça belirtti. Marki Pallaviçini (Avusturya- Macaristan büyükelçisi) Osmanlılar ise bu emre karşı çıkarken

¹⁸⁷ Mullai, s. 185.

isyan bastıracağını söyledi. Böylece Turgut Paşa 16 Nisan 1910'da Kosova'ya ve Üsküp'e 17.000 civarında askerle Sultan'ın emirleriyle Arnavutların dini açıdan algılamasına, ayaklanmanın geniş kapsamlı biçimde yayılmasına, 17 bin kişinin ordunun Preşeva bölgesinin topraklarını kapamasına emretti. Kumanovo, Kaçanik, Gilan, İdriz Seferi ile birlikte büyük saldırılardan sonra çekildi ancak Osmanlı ordusu birçok askeri kaybetti.¹⁸⁸

3.2. Arnavutluk Bağımsızlığı'nda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Rolü

XX. Yüzyılda birçok Balkan ülkesi için muzaffer bir Yüzyıl olacaktı, ancak Avusturya-Macaristan ve Osmanlı imparatorluğu imparatorluğu harap olurdu; çünkü birçok ülkenin kabulü için her iki imparatorun da niyeti onun için fedakarlık ödediği için ölümcül olurdu. Başlangıçta 1912-1913 yılları arasındaki Balkan savaşları Osmanlı İmparatorluğu için öldürücü olurdu, birçok Yüzyıl boyunca ayakta kalan toprakların kısa sürede kaybedileceğini bilinmektedir, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşta Balkan ülkeleri sadece Osmanlılara karşı bir savaş olmadığını, ancak Osmanlılara saldırılarla mücadelede değil, bu Arnavutluk ve topraklarının ele geçirmek başkalarının hedefiydi.

Bosnalı birleşme krizi, büyük güçler arasında büyük çatışmalara yol açtı, büyük güçlere göre Osmanlı eski toprakları bölündü, ancak herkes bu topraklara sahip çıkmak istedi, Sırp'ları ve Bulgar'ları bir anlaşma yaparak, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu tarafından askeri bir saldırı olması halinde Asker Birliğini Sofya'da 1912 yılında kurdular. Bu eyaletlerin niyeti, Makedonya'nın iki parçaya bölünmesi ve bunun bir kısmı Kosova, Arnavutluk, Karadağ ve Makedonya'nın bir parçası olduğu eski Sırbistan'ın kurulması idi. Aynı yıl, İttifak Yunanistan'da Sofya Atina ile bir ittifak imzaladı. İttifak ayrıca Arnavutluğun kuzeyini de içeriyordu. Ortodoks birliğe teşvik doğrudan doğruya Rusya'dan geldi, Avusturya-Macaristan'ın ikinci birleştirme aşamasını korkuttu. Ortodoks birliği neredeyse Arnavutlar için bir cinayet olacaktı ve burada bu konuda tarafsız kalmaya devam ediyorlardı, bu tarafsızlık büyük toprak kayıplarıyla sonuçlanacaktı. Eylül 1912'de Balkan ittifakı tarafından, Osmanlı İmparatorluğu uygulanmadığı takdirde, reformlar onlara ölümcül bir savaş açacak diye emir verilmiştir, Karadağ, Ekim ayında Arnavutluk'un kuzeyine ordularını gönderdi; 18

¹⁸⁸ Demaj, s. 186-188.

Ekim'de ise savaş ilan edildi. Yalnız Arnavutluk, Ortodoks ordularının birçok Arnavut'a yaklaştığını görerek, bu konuda neotral olan İngiltere ve Avusturya-Macaristan'dan yardım istedi. Pek vatanseverden sorumlu Arnavut lider, bir taraftan Osmanlılarla, diğer taraftan da Ortodokslara karşı her iki cephede savaştı. Arnavutluk, İsmail Qemal bej Vlora Osmanlı parlamentosunda milletvekili olarak, Avlonya'da Arnavut topraklarında her iki tarafın da işgal edildiğini görerek Kasım 1912'de Osmanlı İmparatorluğundan bağımsızlık ilan etti ve Osmanlı İmparatorluğu tarafından derhal tanınması talep edildi. Ortodoks saldırılar altında Osmanlı İmparatorluğu Arnavutluk için nihai bir umut yaşasa da onu kaybetmek istemedi. Balkan savaşları ile Osmanlı İmparatorluğu bu topraklarda sonsuza kadar yönetimini yitirecek ve bundan sonra bu bölgeleri savunmayı başaramamıştı, Osmanlı İmparatorluğu kesinlikle bu gerçeği kabul etti. Balkanlar'daki kanlı savaş Ortodoks ittifak askerlerin tarafından yapılmıştır, birçok Arnavut toprakları Yunan, Sırp, Karadağ ya da Bulgar hayranlarına girdi. Sırlar Makedonya'ya inmiş, Kosova Sırlar tarafından oyulmuştur, Makedon bir kısmı Bulgaristan'a verilmişti, Yunanistan zaten eski parçaların ele geçirdi. Büyük Sırların hedefi Adriyatik denizesine geçmek için Dırac'a gidip işgal etti.¹⁸⁹

Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmesi halkın medyasına neden olmakla kalmadı, savaşın yarattığı koşulların sebebi oldu. İsmail Qemali'nin başını çektiği hükümet, birçok ülkeden tanınma hakkı elde etmek için Avrupa'ya taşındıktan sonra Avlonya sınırlarını aştı, Arnavutluk'ta hala bir ateşkes mevcuttu. Balkan savaşları hem insan hem de ana materyalin imhasına yol açtı; böylece Arnavut hükümeti bir şey yapamadı ve Ortodoks ittifak saldırılarını durduramadı. Osmanlılar, Arnavutluk, Makedonya ve Yunanistan'ın bir kısmının yenilgisine herhangi bir koşul kabul etmedi. Londra Barış Konferansı (1913) herhangi bir anlaşma yapılmaksızın kapatıldı ancak savaş devam etti. Balkanlar üzerindeki mücadele devam etti; Ortodoks fikirler durmadı, Sırp birlikleri İşkodra'yı kuşattı, Avusturya-Macar hükümeti Cetinje'ye müdahale etti ve Katolik rahiplerin İşkodra'dan kaldırılmasından şikayet etti; Avusturya-Macaristan gezegeni Arnavutların savunması değil, kendilerine hizmet eden rahiplerin korunmasıydı. Karadağ Sırbistan ile birlikte İşkodra'yı yayınlama planları bulunmuyordu, büyük güçler İşkodra'daki bir Rus sızıntısından korkuyorlardı, dağın yakınında büyük bir askeri filo gönderdiler ve İşkodra'yı dağıtmaları gerekiyordu. Rusya Dışişleri Bakanı Sergei

¹⁸⁹ Castellan, s. 390-393.

Dmitryevich Sazonov, İşkodra'nın Karadağ ile ilgisi olmadığını ve Arnavutluk'un saf bir şehir olduğunu ve bu şehrin Arnavut Devletine ait olduğunu söyleyerek tepki gösterdi. Osmanlı ordusunun İşkodra komutanlığı görevini yürüten Esat Toptan Paşa, İşkodra'nın kurtarılmasının pek mümkün olmadığını düşünerek zorla kapitülasyonu kabul etti ve Karadağlılara teslim etti; burada büyük muharip birliklerin bulunduğu büyük güçlerle müdahale etti, Karadağlılar, İşkodra'dan çekilmek için 14 Mayıs 1913'te Karadağlılar Arnavutluk'tan kovuldular.¹⁹⁰

Karadağ birliklerinin İşkodra'dan ayrılmasıyla Arnavutluk'un Türklerden ve Ortodokslardan kurtarıldığı söylenebilir. Bu Balkan savaşındaki Avusturya-Macarların rolü çok küçüktü, tarafsızlık yaptı ve herhangi bir askeri müdahalenin çıkarlarını zedelemek için tepki verme fırsatı bekliyordu. Arnavutluk sınırlarının belirlenmesi artık daha büyük bir sorundu, 1915 Haziran'ında Londra'da büyük güçlerin katıldığı ve ileride Arnavutluk'un kaderini belirleyeceği bir konferansta halen gizli bir konferans düzenlenmiştir. Londra'da bir konferans gizli elçileri düzenledi . Bu konferanstan çıkan Arnavutluk, büyük Arnavutluk'tan geldiğinde Kosova, Plava, Gusia, Ohrid, Debre, Epirüs, Ulcinj, Yanya, Üsküp, Manastır, bu topraklarda her zaman Arnavutlarla doluydu. Büyük güçler Arnavutların Osmanlı İmparatorluğunda olduğu gibi birleşmemesine karar verdiler, çünkü Arnavutluk muazzam bir Arnavutluk kabul edilecek olursa Sırlar, Yunanlar Bulgarlar ve Karadağlıların haklarını çiğnedi, o zaman bir Büyük Sırbistan, Yunanistan ya da Bulgaristan olmasına karar alınmaktadır.¹⁹¹

Birinci Dünya Savaşı sırasında Arnavutluk'u istila eden Avusturya-Macaristan, İtalya ve Fransa, 1914'te İtalyanlarla birlikte Arnavutluk'taki bu dönemde Arnavutluk'un lideri olarak Prens Wilhelm Vidin tarafından yönetildi Arnavutluk'ta okullar açıldı ve altyapı /inşaatı devam ediyor. Avusturya hükümetinin heyecanlandırıran Arnavutlar, onları Rusya'nın önünde göndermek için bir asker teklif etti. Ancak Kosova ile kötü bir şey ters gitti, bu süre zarfında Kosova'nın coğrafyası üç kampa ayrıldı; Kosova'nın Mitroviça'yı içeren kuzey kesimi Almanlara verilmiştir, doğu kısmı Gilan, Preşova, Kaçanik, Bulgarlara verdi; güneyi Avusturyalıların ve Almanların normal bir yaşam sürdüğü diğer kısımlarda, Bulgarlar bu topraklarda, cinayetlerde, tecavüzlerde, kötü muamele, Kosova'daki Arnavutlar bu şiddeti yaşadı. Avusturya-Macaristan yönetimi,

¹⁹⁰ Bartl, s. 128-129.

¹⁹¹ a.g.e.

Arnavutluk'taki durumu değiştirdi, Arnavutlar yine memnuniyetsizdi, bağımsız olmak istediklerini ve kimsenin idare etmesini istemediler; Avusturya yönetimi Kosova'da birçok anti-Avusturyalı direnişe sahipti: Azem Galica ve Shot Galica, Avusturyalılara ve Almanlara karşı çok sayıda saldırı düzenlemiş savaşmışlardır, ve koşulda Arnavut nüfusu bu topraklarda bir Arnavut hükümeti istedi.¹⁹²

Birinci Dünya Savaşının sona ermesi Arnavutlara yeni bir yönetim getirecek, Serbo-Hırvat-Sloven krallığı , Avusturyal-Macarlar yönetimden memnun olmayan Arnavutlar, daha iyi bir devlet talep eden yeni bir isim kazanmıştı. 1918'in sonunda, Sırp ve Fransız güçleri Priştine'yi istila edip Kosova'yı genel olarak ele geçirdi. 1919'da İslam birliğinde Kosova'da Müslümanların haklarını korumayı planlayan Üsküp'teki 'Cemiyeti' kuruldu. Savaş bittikten sonra Kosova tekrar Yugoslavların eline geçti, Arnavutluk 1920'de bir şart daha vardı, İtalyan birlikleri sonunda Arnavutluk'tan ayrıldı, ancak o yıl Arnavutlar 'League of Nations' (Milletler Cemiyeti) kabul edildi ve Kosova'dan ayrılma riskinden kaçındı. Arnavutluk geçici yönetimi, Fan Noli'nin Başbakan olarak ortaya çıktığı 1923 yılında düştü, ancak Arnavutluk'taki Yugoslav nüfuzu, 1924'te başbakan olarak ilan edilen büyük ayaklanma ile büyük Fan Noli idi; ancak Ahmet Zogu, güçleriyle birlikte 6 ay içinde Fan Nolin'in tahtıdan kaldırdı ve Arnavutluk Başbakanı oldu. Arnavut karşıtı politikaları ile aralarında, Arnavut yeniden doğuşun ilk liderlerinden biri olan Hasan Prishtian ve Bajram Curri arasında birçok muhalefeti ortadan kaldırdı. 1925'te iktidar olduktan sonra Ahmet Zogu 1928'de Arnavutluk'un kralı oldu ve büyük güçler böyle tanınmıştı. Ancak daha sonra Zogu, Arnavutluk'tan ayrılmak suretiyle büyük güçlerin kaderi içinde Arnavutluk'tan ayrılacak ve Arnavutluk tarihinde bir kolobrasionist olarak bilinmektedir.¹⁹³

Arnavutlar Arnavut sorununun büyük güçler tarafından çözülmesini bekledikten sonra bunun bir Yüzyıl daha çözölemeyeceğini söyleyebiliriz, Arnavutlar Arnavut toprakların bağımsızlığını ilan etmek zorunda kaldılar, Arnavutların 1912'de bağımsızlık ilan etmemeleri, bugün, Arnavutluk toprakları birçok bölüme ayrılacak ve hiçbir Arnavut devleti olmayacaktı, halinde sonuca varabiliriz. Arnavutluk halkının en güçlü destekçilerinden biri olan Avusturya-Macaristan, Arnavut sorununun bir kez çözödüğü

¹⁹² Malcolm, s. 333.

¹⁹³ Schmitt, s. 148-150.

hiçbir adım atmadı. Bosnayı ele geçirdiğinde Arnavutluk topraklarını çifte politikalarıyla da katmaya çalışmıştı.

Pek çok konferansta Arnavut sorununun çözülebileceği söylene de, kararlar her zaman Arnavutluk topraklarına karşı yapıldı ve bu toprakların bir sonucu olarak bağımsız Arnavutluk'un dışında kaldı. Arnavutluk bağımsızlığını ilan etmesine rağmen Kosova, Manastır, Üsküp gibi bölgeleri, Karadağ'ın bazı kesimleri slavile doluydu ve imha politikalarıyla Slav Ortodoks Kilisesi, dini veya isimleri değiştirerek Arnavut gövdesini yok etmeye çalıştı.

SONUÇ

XIX. Yüzyılda Arnavut coğrafyasında geri dönüşü olmayan bir dönem başlamıştır. Bu Yüzyılda yaşanan değişimlerin kaynağı ise, başta Avusturya-Macaristan olmak üzere, Avrupa Devletleridir. Bu değişim, sadece Arnavut halkı için değil, bütün Balkan milletlerini kapsayan bir sürecin başlamasına da sebep olmuştur.

Asırlar boyu Osmanlı Devleti'nin himayesindeki Balkan topraklarında yaşayan milletler, XIX. Yüzyılda “milliyetçilik” akımının etkisiyle bu himayeden kurularak, birer birer ayrılmaya ve kendi istiklalleri yolunda adımlar atmaya başlamışlardır. Bu süreç, Balkan milletleri tarafından “Milliyetçi Dönem” olarak da adlandırılmaktadır. Balkan coğrafyasında siyasi gelişmeler ve Osmanlı Devleti'ne karşı gerçekleştirilen ayaklanmalar doğal olarak Balkan devletlerinin kurulması sürecini hızlandırmıştır. XIX. Yüzyılın son çeyreğinde birçok balkan milleti gibi Arnavutlar da yaşadıkları bölgelerde istiklal mücadelesine başlamıştır.

Arnavut halkının büyük çoğunluğu Müslüman olmasına rağmen, bu bölgede Hristiyanlar ile iç içe bir toplumsal yapı mevcuttu. Bu yapıdan kaynaklanan bölünmeler olsa da, Müslümanların sayıca daha fazla olması nedeniyle Arnavut halkı, Osmanlı yönetiminin Balkanlar'daki son temsilcisiydi. Arnavutların aynı dine mensup olduğu ve 500 yıl boyunca beraber yaşadığı Osmanlı Devleti'ne karşı bir düşmanlık beslemesi, Osmanlı ile savaşması Arnavut Müslümanlarının kabul edeceği bir durum değildi. Bu bilinçten dolayı, diğer balkan topluluklarından farklı olarak, Arnavut halkı Yüzyıllarca Osmanlı İmparatorluğu'na karşı gelmemişler ve bağımsız bir devlet olma hayali de kurmamışlardır. Bundan dolayı Arnavutların Osmanlı Devletine karşı ayaklanma düşüncesi çok geç ortaya çıkmıştır.

Özellikle XIX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Avusturya-Macaristan'ın girişimleri ve bu bölgedeki misyonerlik faaliyetlerine verdiği destekle birlikte durum değişmeye başladı. Osmanlı yönetimindeki Arnavutluk coğrafyasında Katolik ve Ortodoks kiliseleri, Sırp ya da Yunan rahipler tarafından yönetilirdi. Bu kiliselerde görev yapan din adamları ise yurtdışında eğitim görmüş kişilerdi. Bu özel eğitim almış Arnavut rahipler, kiliselerde Arnavutça dilinde dini sohbetler yapıyor ve Arnavutları istiklal mücadelesine teşvik ediyorlardı.

Kiliselerde Arnavut dilinin önemi hakkında yapılan bu propagandalar sayesinde Arnavut milliyetçiler harekete geçtiler. Arnavutça dili için bir alfabe belirleme konusu üzerinde çalışmalara başladılar. Arnavut halkına liderlik eden milliyetçilere göre milli alfabe konusu, siyasi olduğu kadar kültürel anlamda da önemliydi. Çünkü Arnavutça dilinin ve kültürünün gelişimi, ulusal birliğin güçlendirilmesi ve Arnavut Devletinin kurulması için önemli bir adımdı.

Diğer taraftan milliyetçi Arnavut yazarlar ise, Arnavut halkının kendine has özelliklerinden yola çıkarak sosyolojik çıkarımlarda bulunup, coğrafya ile insan arasında ilişki kurarak, Osmanlı Devleti'nin birçok konuda ve özellikle askeri ve siyasi alandaki zaafı sebebiyle, Arnavut coğrafyasının sıkıntılarını ve sorunlarını dile getiriyorlardı. Osmanlı'nın bu sorunlar karşısında aciz kaldığını, Arnavutları ihmal ettiğini, bölgenin ve halkın sorunlarının çözümü için tek çıkar yolun ulusal bir devletin kurulmasından geçtiğini ileri sürüyorlardı.

Öte yandan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bölgedeki hedefleri de Arnavutların Osmanlı yönetiminden kopmasını gerektiriyordu. Avusturya'ya göre, eğer Dıraç ve Avlonya limanları alınırsa Arnavutluk kolayca ele geçirilebilirdi. Bunu başarabilmenin en iyi yolu ise misyonerlik hareketlerini başlatıp desteklemektir. Katolik Kilisesi'nin dünyanın dört bir yanındaki en büyük savunucusu olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, sadece bölgedeki ayaklanmaları desteklemekle kalmadı, aynı zamanda bölgeyi “dini vatanseverlik” yoluyla ele geçirme hayalini de uygulamaya başladı. Öyle anlaşıyor ki; Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Arnavutları Osmanlı Devletine karşı savaşılmaya ikna etmiş, kendi korumasında olmaları noktasında Arnavutlara güvence vermiş ve tüm haklara sahip olacakları hakkında da ikna etmişti.

Başta Avusturya olmak üzere Avrupa Devletleri, Arnavut halkını Yüzyıllar boyunca ezilen mazlum bir toplum olarak görmüş, Arnavut Devletinin kurulmasına da destek vermiştir. Ancak verilen sözler tutulmamış, Arnavutlara ait birçok toprak, 1912 yılın kurulan Arnavutluk Devletinin sınırlarının dışında kalmıştır. Daha da ilginç, Otto Von Bismarck tarafından Arnavut halkının varlığı bile inkâr edilmiştir. Öyle anlaşıyor ki, Avrupalı devletler tarafından kendi çıkarları uğruna kullanılan ve Osmanlı yönetimine karşı istiklal mücadelesine girişen Arnavutlar, Avrupa toplumunda ikinci katman olarak görülmüştür.

Her ne kadar 1912'de Arnavutluk bağımsızlığını ilan edilmişse de 1913 yılında ki Londra konferansıyla Arnavutluk sınırları yeniden belirlenmiş ve Kosova ve diğer bazı bölgelerde yaşayan Arnavutlar Sırbistan, Yunanistan ya da Makedonya'nın yönetimine bırakılmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- BARTL, Peter, (1999), **Shqipëria- Nga Mesjeta Deri Sot**, Drita Yayınları, Prizren.
- BEJ VLORA, Eqrem, (1973), **Kujtime 1885-1925**, (Çev. Afrim Koci) , İDK Yayınları,
- BLUMİ, İsa (2011), **Reinstating the Ottomans, Alternative Balkan Modernities 1800-1912**, Palgrave-MacMillan Yayınları, Edition 1.
- CASTELLAN, Georges (1991), **Histori e Ballkanit (shek. XIV- XX)**, Paris.
- CLAYER, Nathalie, (2012), **Në Fillimet e Nacionalizmit Shqiptar, Lindja e një Kombi me humicë Myslimane në Evropë**, Përprojekja Yayınları. Tiranë.
- Collegium Carolinum Munich & International Workshop Program and Abstracts, (2015), **Social and Economic Transitions at Different Scales in Modern Central- and Southeast-Europe- Soziale und wirtschaftliche Transitionen im modernen Mittel- und Südosteuropa**, Budapest.
- ÇEFA, Kolec, **Gjush Sheldja (1957-1958), Kryepeshkvia Metropolitane e Shkodrës dhe Dioqezat Sufragane**, Shkodër,
- DEĞERLİ, Esra Sarıkoyuncu, (Haziran 2013) **‘Türkiye Arnavutluk İlişkileri’ (1919-1938)** (Editör; Zeynep İskefiyeli, Bilal Çelik, Serkan Yazıcı) , Türk Tarihinde Balkanlar- Balkans in the Turkish History, Sakarya Üniveristesi – Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Cilt II, Sakarya.
- DEMAJ, Frashër, (2011), **Britania e Madhe dhe Çështja Shqiptare 1875-1913**, Tarih Enstitüsü, Prishtinë.
- ELSİE Robert, (1997), **Histori e Letërsisë Shqiptare**, (çev. Abdurrahim Myftiu), Dukagjini Yayınları, Tirana & Peja.
- FRASHËRİ, Albert ve FRASHËRİ, Alfred, (2014), **Rilindja Kombetare Shqiptare**, Studime për Idetë e Rilindjes Kombëtare, Tiranë.
- FRED WILLIAMS, George, (1934), **Shqiptarët**, Tiranë.
- GJUROVSKA, Vesna, KOVAÇEVA, Lidia, (2013), **Trashëgimia Kulturore-Historike**, Graficki Centar Dooel Yayinevi, Shkup.
- INALCIK, Halil, (1993), **Türkler ve Balkanlar**, Eren Yayinevi, İstanbul.
- JELAVICH, Barbara,(2006), **Balkan Tarihi 1, 18-19 Yüzyıllar**, Küre Yayınları İstanbul.
- JENS SCHMITT, Oliver, (2012), **Kosova- Histori e Shkurtër e Një Treve Qendrore Ballkanike**, Koha Yayınları, Prishtinë.

- KOLEV, Valeri, KOULOURI, Kristina, (2005), **Mësimdhënia e Historisë Moderne të Europës Juglindore. Materiale mësimore plotësuese, Teaching Modern Southeast European History, Alternative Educational Materials, The Balkan Wars-Luftërat Ballkanike**, (çev: Danjela Shkalla, Lumnis Çela, Sonila Danaj), Selanik.
- KOLOOĞLU, Orhan (2011), **Üç İttihatçı, Arap, Kürt, Arnavut Milliyetçilikleri ve İttihat-Terakki**, Kırımızkedi Yayınevi, Birinci Basım, İstanbul.
- MALCOLM, Noel, (1998), **Kosova Një Histori e Shkurtër**, Koha Yayınları, Prishtinë.
- Manfried Rauchensteiner (2014), **The first world war and the End of the Habsburg Monarchy, 1914 – 1918**, Austrian Science Fund (FWF), Wien.
- MEKSI, Fedhon, (2010), **Labova e Madhe dhe Labovitët**, Migjeni Yayınları, Tiranë.
- MULLAI, Abaz (2011), **Historia e Ballkanit (1800- 1918)**, Tirane.
- NUR, Riza, (1994), **Türk Tarihi**, Toker yayınları, İstanbul.
- OJETTİ, Ugo, (1902), **Shqiperia- Udhetim ne Shqiperine e vitit 1902**, İDK Yayınları, (Çev. Virg'il Muçi) Torino .
- ÖZDEMİR, Hakan, (2014), **Adbülhamid'i Deviren Kurşun, İsyan, Suikast, İhtilal**, Timas Yayınları, İstanbul.
- ÖZDEN, Mustafa, (2000), **II. Meşrutiyetin İlanı- Öncesi ve Sonrası**, TDAV, İstanbul.
- PAÇARRIZI, Rrahman, (1998), **Gjuha Shqipe**, Prishtinë.
- SKENDİ, Stavro, (1967), **The Albanian National Awakening-1878-1912**, MPublishing, University Michigan, Library Ann Arbor, Michigan .
- Ursachen und Folgen des Berliner Kongresses von 1878 unter besonderer Berücksichtigung der Balkankriege**, Geschichte, Zeitgeschichte und Politik, (<https://www.bundestag.de/s>), Germany 2005.
- VALERI, Kolevi, KOULOURI, Christina, (2007), **Luftërat Ballkanike**, Center for Democracy and Reconciliation in Southeastern Europe (CDRSEE), Shkup.
- VOZGA, Ramazan, (2010), **Libri Shqip 1555-1912**, në fondet e Bibliotekës Kombëtare Bibliografi, Tiranë.
- Yusuf Sarımay- Devlet Arşivleri Genel Müdürü, Mustafa Budak Genel Müdür Yardımcısı, Önder Bayır, Arnavutça Tercüme- Ermal Nurja, **Osmanlı Arşivinde Arnavutluk**, Düzey Matbaacılık, İstanbul, (DH.MKT.804/64_1).

Yusuf Sarınoy, Mustafa Budak Önder Bayır , (2008) Arnavutça Tercüme- Eral Nurja, **Osmanlı Arşivinde Arnavutluk**, Düzey Matbaacılık, İstanbul, (DH.EUM.1.Şb.14/7_1,3.5).

Yusuf Sarınoy, Mustafa Budak, Önder Bayır Osmanlı Arşivi Daire Başkanı, (2008) Arnavutça Tercüme- Eral Nurja, **Osmanlı Arşivinde Arnavutluk**, Düzey Matbaacılık, İstanbul, (HR.SYS.121/43).

J. SHAW, Stanford ve KURAL SHAW, Ezel (1977), **History of the Ottoman Empire and Modern Turkey- Reform- Revolution and Republic, The rise of Modern Turkey**, Cambridge Univeristy Press, Volume 2, Cambridge Univeristy Press.

ZHELYAZKOVA, Antonina, (2000), **Albanian Identities**, International Centre for Minority Studies and Intercultural Relations (*IMIR*), Sofia, ss. 9-63.

ZICKEL, Raymond, R. Iwaskiw Walter, (1994), **Albania a Country Study**, 2. Baskı, Library of Congress, Federal Research Division, Washington.

Süreli Yayınlar

- ADEMİ, Rahman, (2013), “Bağımsızlığa Giden Yolda Arnavutlar, Albanians on the way to Independence”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research**, ss. 8-19.
- B. SOTIROVIĆ, Vladislav, (2013), “National identity: who are the Albanians? The Illyrian anthroponomy and the ethno genesis of the Albanians”, **History Research**, Vilnius, ss. 5-24.
- BALLA, Tibo,(2005), “The military participation of the Austro-Hungarian Monarchy in the settlement of the Scutari-crisis”, **Institute and Museum of Military History**, Budapest, Hungary, Vol. 4, No. 1 (2005) ss. 93–110.
- BİRECİKLİ, İhsan Burak, 2009, “Avlonyalı İsmail Kemal Bey’in Siyasi Faaliyetleri (1870-1908) The Political Activities of Ismail Kemal Bej Vlora (1870-1908)”, **Akademik Bakış**, Cilt 3, Sayı 5, ss. 95-122.
- BLUMI, Isa, (2008) “Seeing beyond the river Drin- Sarajevo, Ottoman Albanians and Imperial Rivalry in the Balkans after 1878”, to be published in: **Ruthner, Clemens/Reynolds, Diana/Reber, Ursula/Detrez, Raymon, (Eds.): Wechselwirkungen**, New York, ss. 1-9.
- ÇELİK, Bilgin,(2004), “Arnavut Ulusal Hareketi İçinde İlginç Bir Döneme: Ortodoks Arnavutların Patrikhane’den Ayırılma Çabaları”, **OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)**, Sayı: 16.
- DOJA, Albert, (2013), “The politics of religious dualism: Naim Frashëri and his elective affinity to religion in the course of 19th-century Albanian activism”, **Social Compass: International Review of Sociology of Religion**, 2013, 60 (1), ss. 115-150.
- DRAPER, Stark, (1997), “The conceptualization of an Albanian Nation, *Ethnic and Racial Studies*”, Volume 20, Nr; 1, **Department of History, Stanford University**, USA, ss. 1-19.
- EGRO, Dritan, (2013), “Arnavut Milliyetçi Doktrininde Osmanlı İmparatorluğu’nun ve Avrupa’nın Algılanışı”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OSAM)**, ss. 31-41.
- ELSİE, Robert, (2007), *The Rediscovery of Folk Literature in Albania, History of the literary cultures of East-Central Europe: junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries*. Volume III, Editör: Marcel Cornis-Pope and John Neubauer, John Benjamins, Amsterdam & Philadelphia, ss. 335-338.
- FUAT ÖRENÇ, (2012), “Soldiers in the Ottoman Army during the Greek Revolt at 1821”, this article was supported by the **Istanbul University Scientific Research Projects Office (BAP)**. Project number: 27763, ss. 502-524.

- G. Markovich, Slobodan, (2013), "Patterns of National Identity Development among the Balkan Orthodox Christians during the Nineteenth Century", **Balkanica XLIV - Annual of the Institute for Balkan Studies, School of Political Sciences**, Belgrat, ss. 273-325.
- GASHI, Shkëlzen,(2016), "The History of Kosovo in the history textbooks of Kosovo, Albania, Serbia, Montenegro and Macedonia", Research and publication supported by: **The Embassy of the Netherlands, the Embassy of Switzerland, Kosovo Foundation for Open Society (KFOS)** , and Institute "Georg Eckert", Prishtinë, ss. 1-108.
- ISMAJLI, Rexhep, (2014), Editor-in-chief, Studime, Revistë për Studime Filologjike 21, **Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, Kosova Academic of Sciences and Arts**, Në 200-Vjetorin e Lindjes së Jeronim De Radës, Prishtinë.
- JAZEXHI, Olsi, "Kryengritja Popullore Shqiptare e 1912 – 1915- Shqipëria nga shkeputja me shtetin Osman, deri ne debimin İsmail Qemalit", (<http://www.dielli.net/historia.htm>), Tirane, ss. 1-10.
- KILIÇ, Selda, (2006) "Bir Osmanlı Aydınının Arnavutluk'a Dair Görüş ve Düşünceleri", **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)** ,Cilt 19, ss. 258-270.
- KOCAÇI, Elena, (2014), "The Austrian-Hungarian Veto against a Serbian Port in Albanian Seaside November 1912", **Interdisciplinary Journal of Research and Development** , Vol 1 "Alexander Moisiu", University, Durrës, ss. 26-30.
- L. BİLGE,Mustafa,(1991), "Arnavutluk", **İslam Anseklopedisi**, cilt: 3, İstanbul, ss. 383-390.
- LİLA, Fejzi 'Rising Nationalism in the Balkans', **European Journal of Multidisciplinary Studies** (<http://journals.euser.org/index.php/ejms/article/view/179>), Vol.4, No.4, 2017, ss. 31-35.
- M. GRABER, Peter ve SPENCER, Michael G. (1994) "The Dissolution of the Austro-Hungarian Empire; Lessons for Currency Reform", **Essays in International Finance**, No;191, ss. 1-50.
- NASUHBEOĞLU, Tayfun, (2008), "Balkan Tarihine Genel Bir Bakış", **Pusula Eğitim Kültür Sanat ve Yardımlaşma Derneği**, İstanbul, ss. 1-48.
- RAJIĆ, Suzana, (2012), "The Russian Secret Service and King Alexander Obrenović of Serbia (1900–1903)", **Balkanica XLIII, Annual of the Institute for Balkan Studies**, Belgrat, ss. 143-169.
- REXHAJ, Elsjed, (2014), "Concept on Albania and Albanian Regions in the Beginning of 19th and 20th Century". **Macrotheme Review, A multidisciplinary journal of global macro trends, Special Issue IV**, ss. 37-43.

- SALA, Kozeta ve SHAPLLO, Elvira, (2011), “The Unification of the Albanian Alphabet and the Role of Austria”, *European Scientific Journal, Faculty of Education and Social Sciences*, “Eqrem Cabej” University, Gjirokastra, Albania, ss. 139-147.
- SAYGILI, Hasip , (2014) “20. Yüzyılın Başlangıcından Günümüze Arnavutlarda Osmanlı ve Türkiye Algısı”, **Bilge Strateji**, Cilt 6, Sayı 10, ss. 35-62.
- SCHEER, Tamara, (2013), “The perfect opportunity to shape national symbols? Austro-Hungarian occupation regimes during the first world war in the Adriatic and the Balkans”, **Ludwig Boltzmann-Institute for Social Science History**, Vienna, ss. 677-694.
- STAFI, Florenca, (2015) “Lëvizja për arsim kombëtar në Elbasan në fund të shek. XIX dhe fillim të shek. XX”, (**Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, Departamenti i Historisë, Doktora Tezi**), Tiranë, ss. 1-215.
- PRPIC, George P, (1964), “French Rule in Croatia 1806-1813”, **Balkan Studies**, John Carrol University Cleveland, Ohio, ss. 222-276.
- T. BATAKOVIĆ, Dušan (2013), “Minorities in the Balkans, State policy and interethnic relations (1804–2004)”, **Balkanica XLV, Institute for Balkan Studies Serbian Academy of Sciences and Arts**, Belgrad, ss. 454-457.
- T. BATAKOVIĆ, Dušan, (2013), “Serbia, the Serbo-Albanian Conflict and the First Balkan War”, **Balkanica XLV, Institute for Balkan Studies Serbian Academy of Sciences and Arts**, Belgrad, ss. 318-351.
- TOLEVA, Teodora, (2012), “Vlijaniето na Avstro – Ungarija za sázdaVaneto na albanskata nacija (1896–1908)”, [The Influence of Austria-Hungary on the Formation of the Albanian Nation, 1896–1908]. **Balkanica XLV, Institute for Balkan Studies Serbian Academy of Sciences and Arts**, Belgrad, ss. 476-479.
- WOEHREL, Steven, (1999) “Kosovo: Historical Background to the Current Conflict”, CRS Report for Congress Received through the CRS Web, **Library of Congress, Congressional Research Service**, Washington DC, ss. 1-6.

Diğer Kaynaklar

<http://archive.koha.net/?id=&l=65997>

https://wikivisually.com/wiki/Category:19th-century_Albanian_military_personnel

<http://guity-novin.blogspot.com/2016/09/chapter-40-history-of-caricatures-and.html>,

http://infosot.com/shkollat-e-para-ne-gjuhen-shqipe-te-hapura-nga-austriaket-ne-kosove-ne-vitin-1915-18-foto/?amp_markup=1.

<http://www.botasot.info/historia-lajme/760967/shkollat-e-para-ne-gjuhen-shqipe-te-hapura-nga-austriaket-ne-kosove-ne-vitin-1915-18>

<https://www.shqiperia.com/Pavaesia-e-Shqiperise-dhe-kontributi-i-Austro-Hungarise.19258/>.

Kosova Merkez Arşivi, 16 Nisan 1918, Avusturya'nın Arşiv Belgeleri.

Kosova Merkez Arşivi, 1910 Avusturya Üsküpteki Konsolosu Raporu. Avusturya Arşivlerinin Almanca Belgeleri, 16.Ağustos 1910.

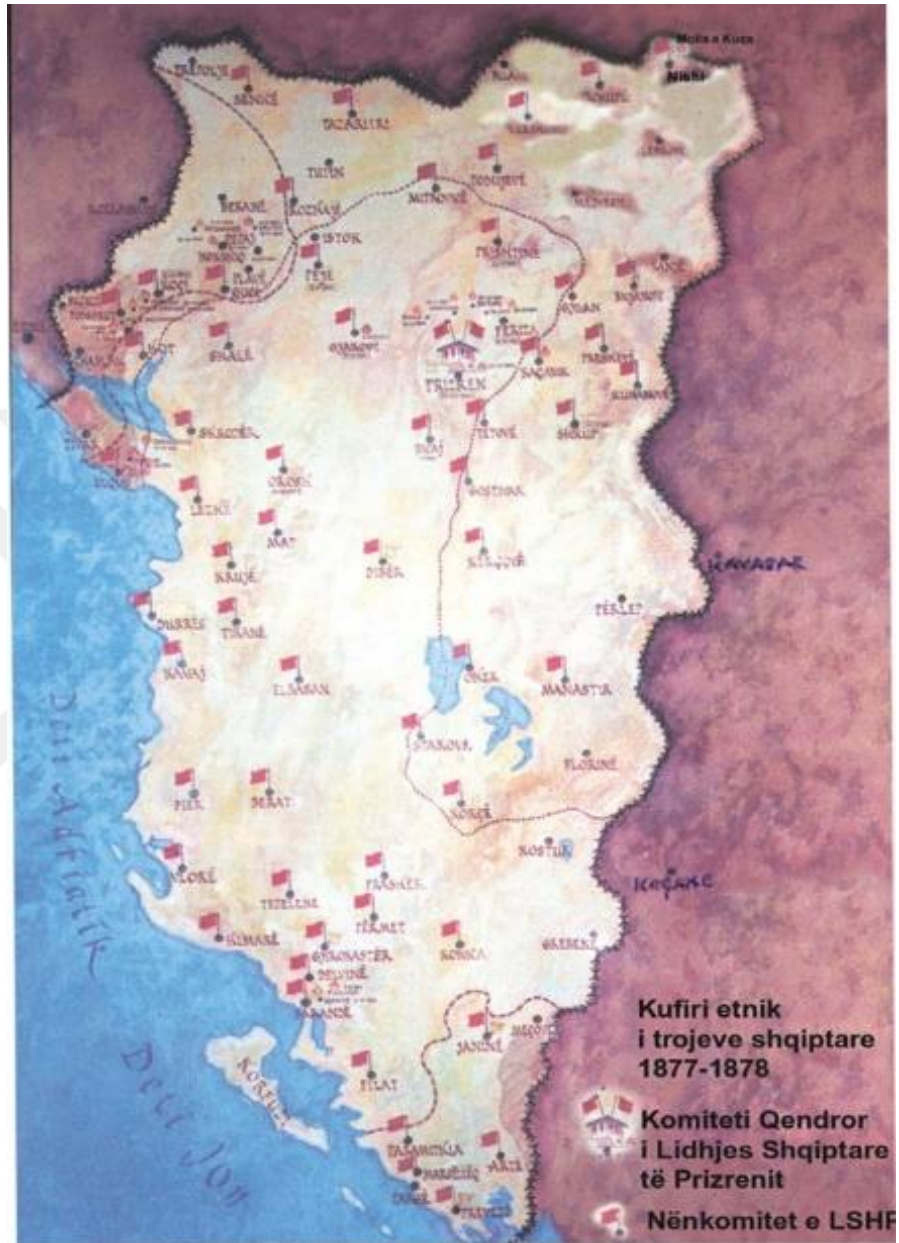
Kosova Merkez Arşivi, Avusturya'nın Arşiv Belgeleri.

The Daily Star Newspaper, Guernsey, Tuesday January 12, 1897, the Disturbances in Albania- Constantinople January 8 1897.

The Daily Star Newspaper, Guernsey, Tuesday January 12, 1897, the Disturbances in Skopje- Constantinople January 8 1897.

EKLER

Ek. 1: Haritalar

Harita 1.¹⁹⁴

Arnavutluk'un Osmanlı İmparatorluğundaki toprakları, bu dönemde Arnavut toprakları 4 Vilayette ayırdı; Kosova Vilayeti, Yanya Vilayeti, Manastır Vilayeti ve

¹⁹⁴ www.pashtriku.org

İşkodra Vilayeti ve bu Vilayetler Sancaklar'da bölündü. Fotoğraf'taki Kosova, Yanya, Manastır ve İşkodra vilayetlerinin şehirleri görülmektedir.

Harita 2:¹⁹⁵

Londra elçileri konferansının ardından Arnavutluk topraklarında Arnavutluk Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlık ilan etmiş olmasına rağmen birçok Arnavut toprakları Arnavut Devletinin dışında kaldı. Bu konferansta 3 farklı teklif vardı: Arnavutluk, Balkan Birliği ve Büyükelçilerin, ve büyükelçilerin teklifi kabul edilmiştir.

¹⁹⁵ www.pashtriku.org

Harita 3: Günümüzde Arnavut Toprakları.¹⁹⁶

Ek. 2. Özet : XIX.Yüzyılda İtalya ve Avusturya-Macaristan, hükümetin bu bölgelerde daha fazla okul açması yönünde uzlaşmaz bir mücadele vermişti ancak bu okulların açılması, Arnavut halkının bilinirliğini artırmak ve başkalarına ne şekilde Arnavutların haklarını koruyorlardı, bu tür bir politika bu topraklarda başarılı oldu.

Sadaret

¹⁹⁶ <http://www.shqiperia.com/shqiperia/pozita.php>

Mektubî î Kalemi

Maârif Nezâret-i Celîlesi'ne

Avusturya ve İtalya Devletlerinin İşkodra'da te'sis etdikleri birçok mekâtibe müdâvim etfâl-i Hristiyanîye'yi kendi mekteblerine celb ve teflvik zamnanda hâsıl olan rekabetle ileride memleketçe bu yüzden hâsıl olacak mazarrâtdan ve orada etfâl-i Hristiyanîye'nin tadrîsine mahsus hiçbir mekteb olmamakdan nâfli bilumum etfâlin iflbu mekteblere devam mecburiyetlerinden bahisle devleteyn-i müflârunileyhimânın mekâtib-i mezkûre vasıtasıyla icra etmek istedikleri âmâl ve makâsıd-ı muzırralarının men' ve ibtâline müte'allik icabât-ı mübremeden olmak ve İslâm ve Hristiyan etfâlinin talim ve terbiyesine mahsus bulunmak üzere İşkodraca bir mekteb-i idâdî-i mülkînin in fla ve küflâdı lüzum ve ehemmiyetine ve ifadât-ı saireye dair İşkodra Vilâyeti'nden alınan 20 Rebûlevvel sene [1]314 tarihli ve 18 numaralı tahrirât melfûfâtıyla savb-ı devletlerine irsâl kılınmış olmakla Şâyân-ı dikkat olan mündericâtına nazaran icabının ilâve-i mütâlaa-i devletleriyle inbâsı ve evrak-ı mürselenin iadesine himmet. 4 R. sene [1]314 - 31 Ağustos sene [1]312 / [12 Eylül 1896].

¹⁹⁷ Doç. Dr. Yusuf Sarımay-Devlet Arşivleri Genel Müdürü, Doç.Dr. Mustafa Budak Genel Müdür Yardımcısı, Dr. Önder Bayır Osmanlı Arşivi Daire Başkanı, (Arnavutça Tercüme- Ermal Nurja), **Osmanlı Arşivinde Arnavutluk**, Düzey Matbaacılık, İstanbul 2008,, DH.MKT.804/64_1, s. 58-60.

Ek 3. Özet: Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Arnavutluk'taki İşkodra halkını kandırarak Osmanlı İmparatorluğu hükümetine karşı şiddetli provokasyonlar düzenledi ve onları savaşa sokmuştu. Arnavut Hristiyanları hiç kimsenin emirlerine uymadı, ancak Avusturyalı-Macarlar İmparatorluğu onları Osmanlılara karşı savaşta ikna etmeye başlamıştı.

Harbiy-e Nezâret-i

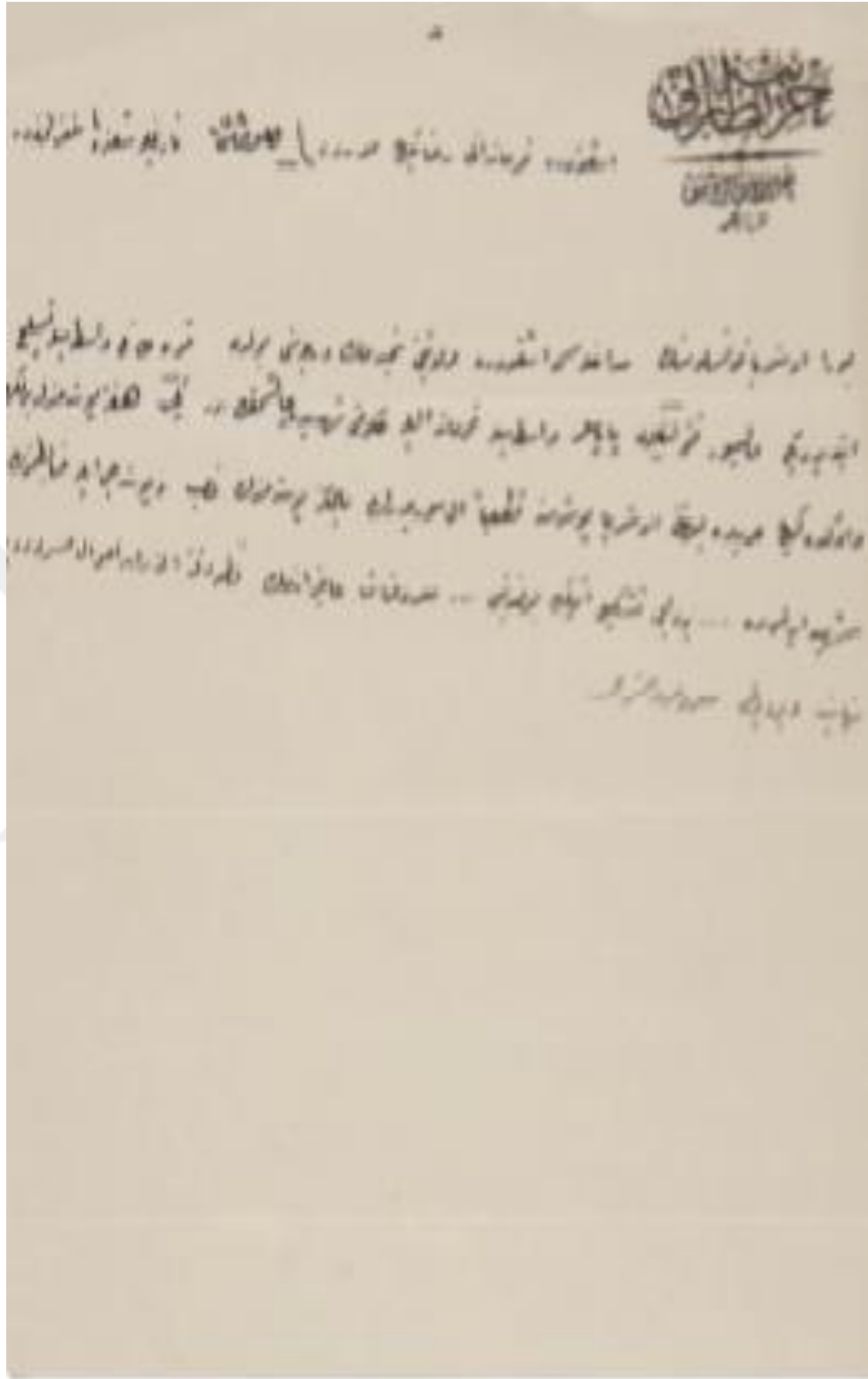
Tahrirât Dairesi

Tahrirât Kalemî

İşkodra Kumandanı Riza Bey'den mevrûd fî Ağustos sene [1]328 tarihli şifreli telgrafnâmedir.

Bura Avusturya konsolosunun müdahalesi İşkodra Vilâyeti'ni benimsemek derecesini buldu. Karadağ vasıtasıyla teslim etdirdiği Malisör Katolikleri papaslar vasıtasıyla kumanda ile hükûmeti tehdide çalışmaktadır. Geçen hafta postamızla birlikde ve önde giden arabada bulunan Avusturya postasına kat'iyen el sürmeyerek yalnız postamızın gasb ve postacı ile zâbitimizin şehid edilmesi de ... bir delil tefkil etmekde bulunduğu ... ma'rûzât-ı acizânemin nazar-ı dikkate alınarak ahvâl-i mesrûdeye nihayet verdirilmesi ma'rûz ve müsterhamdır.

14 Ağustos 1912

¹⁹⁸ Doç. Dr. Yusuf Sarınoy- Devlet Arşivleri Genel Müdürü, Doç.Dr. Mustafa Budak Genel Müdür Yardımcısı, Dr. Önder Bayır Osmanlı Arşivi Daire Başkanı, Arnavutça Tercüme- Ernal Nurja, **Osmanlı Arşivinde Arnavutluk**, Düzey Matbaacılık, İstanbul 2008, (DH.EUM.1.Şb.14/7_1,3.5), s. 71.

Ek 4. Özet: Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Papa'nın para yardımı ile, İşkodra'daki, tüm rahiplerin Katoliklere gelecekte Osmanlı vatandaşlığına hizmet edebilmesi ve papazların eğitimi için bir okul inşa ettiler. Ayrıca, bu okul, kilisede görev yapacak ve Latin ya da diğer dillerde kitleler eğitecekti ve başka rahipler getirmek zorunda kalınmayacaktı.

Tezkire-i sâmiye

İşkodra'da bulunan Katolik papaslar›nın inşa olunmakda olan mekteblerinin hedminden dolayı dūcâr oldukları ziyanın takdir ve iş'ârı hususuna dair gönderilen tahrirâta cevaben İşkodra mutasarrıfı saadetli pafla hazretlerinin tevârüd eden flukkas› melfûf mazbata ve defter ve mahall-i mezkûrun iki kıt'a resm-i musattahıyla beraber manzûr-ı me'âlî-meyfûr- cenâb-ı cihanbânî buyurulmak için arz u takdim kılındı. Meâl-i ifl'ârdan müstefâd olduğu üzere mekteb-i mezkûrun hey'et-i sâbıkasına ircâ'ı tefâvüt-i fiyat cihetiyle kırk bin kuruşu masrafla hâsıl olacağı tahakkuk eylemiş ise de çünkü bu mekteb hafizetli Avusturya imparatoru ve Papa hazerâtı taraflarından vuku bulan iâne-i nakdiye ile inşa olunacak olduğu hâlde bu suretle hedm olunmuş olmasından dolayı hedminde Avusturya Sefâreti tarafından arz-ı flikâyet olunması üzerine mukaddemâ masârif-ı inflaiyesine iâneten biraz şey ihsân buyurulacağı tebliğ kılındığından keşfolunan iibu masârîfin karar-ı sâbık üzere i'tâsıyla bu hususun bitirilmesi sureti bu kere cânib-i sefârete tefhîm olundukda bu masraftan başka ol vakit mekteb-i mezkûrun içinde bulunanların sair yerlere yerleştirdirmelerinden dolayı bir haylice zararları vuku bulmasıyla bunlara mukabil topdan yüz bin kuruş kadar fley verilmesi lâzım geleceğ i dermiyân olunmuş olduğundan nihayet bu zararlara mukabil iâne-i seniyye olarak seksen bin kuruş i'tâs›na muvâfakatlar› istihsâl olunmuş ve uhûd-ı kadîmenin mesâj ve ahkâmı iktizâs›nca flimdiye kadar Rumeli'de Katolik mezhebinde bulunanlar için Avusturya papaslar› gelmekte olduğu hâlde iflbu mektebde tebaa-i Saltanat› Seniyye'den papaslar yetifdirileceğ i ve bu cihetle ba'd-ezîn ecnebi papaslarının gelmelerine ihtiyac mess etmeyeceğ i cihetle flu mektebin yapıldır›lması politikaca menfaat-i âtiyeyi müstelzim olacağı derkâr bulunmuş olduğundan ve şu suretle tesviye-i maslahat olunması oralarca hüsn-i te'siri mûcib olacağından meblağ-ı mezbûrun Hazine-i Celile'den i'tâsı hakkında her ne vechile emr u fermân-ı cenâb-ı mülûkâne müte'allik ve fleref-sünûh buyurulur ise ona göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire.

(1273) / [1856-1857]

199

¹⁹⁹ Doç. Dr. Yusuf Sarıınay- Devlet Arşivleri Genel Müdürü, Doç.Dr. Mustafa Budak Genel Müdür Yardımcısı, Dr. Önder Bayır Osmanlı Arşivi Daire Başkanı, Arnavutça Tercüme- Ermal Nurja, **Osmanlı Arşivinde Arnavutluk**, Düzey Matbaacılık, İstanbul 2008, (HR.SYS.121/43), s. 48-49.

Ek 5. 1915 yılından itibaren Arnavutluk'ta ve Kosova'da Avusturya-Macaristan tarafından açılan okullar ilk defa arnavutça dilinde ders verilmiştir, ancak öğretmenleri de arnavutlardı.²⁰⁰

Figür1. İpek'teki İlkokulu, 1916.

Figür 2. Jakova'daki İlkokulu "SKENDERBEU", 1916.

²⁰⁰ İnternet ulaşımı, <http://infosot.com/shkollat-e-para-ne-gjuhen-shqipe-te-hapura-nga-austriaket-ne-kosove-ne-vitin-1915-18-foto>.

Figür 3. Mitrovica'daki açılan ilkokulu, 1916.

Figür 4. Podgorica'daki Arnavut Okulu, 1916.

Figür 5. 1916 yılında Mitrovica'da Avusturyalılar tarafından açılan ilk askeri okul.

Figür 6. Kızlar Okulu, Korça 1891.

Ek 6. Birkoç yabancı gazetelerin tarafından yapılan karikatürler, Avusturya-Macaristan İmparatorluğun Balkan topraklarını ele geçirmek çabaları göstermektedir.²⁰¹

Figür 7. Avusturya- Macaristan ve İtalya, Arnavut halkını Osmanlı İmparatorluğundan bağımsızlığına doğru yönlendiriyorlar.

²⁰¹ <http://guity-novin.blogspot.com/2016/09/chapter-40-history-of-caricatures-and.html>, (İnternet erişimi, 25.07.2018)

Le Petit Journal

Le Petit Journal
CINQ ANS - 6 PAGES - CINQUANTE
Abonnements : 61 rue Lafayette
Les annonces se font par lettres
DIX-HUITIÈME ANNÉE

5 CENTIMES SUPPLÉMENT ILLUSTRÉ 5 CENTIMES
Le Petit Journal agricole, 5 cent. — La Mode du Petit Journal, 50 cent.
Le Petit Journal Raillé de la Jeunesse, 50 cent.
En s'abonnant sans frais dans tous les bureaux de poste

ABONNEMENTS
PAR AN
PAR SEMAINE
PAR MOIS
PAR TRIMESTRE
PAR AN
PAR SEMAINE
PAR MOIS
PAR TRIMESTRE
PAR AN
PAR SEMAINE
PAR MOIS
PAR TRIMESTRE
PAR AN

DIMANCHE 18 OCTOBRE 1908

Numéro 585

LE REVEIL DE LA QUESTION D'ORIENT

La Bulgarie proclame son indépendance. — L'Autriche prend la Bosnie et l'Herzégovine

Figür 8. Avusturya- Macaristan, Osmanlı İmparatorluğundan toprak koparmaya çalışırken.

Figür 9. Prens Wilhelm Zu Wied (Arnavutluk Prensi, 7 mart 1914-3 Eylül 1914).

Figür 10. Büyük Devletler (Fransa, İngiltere, Almanya, Rusya, Avusturya-Macaristan), Osmanlı İmparatorluğuna karşı yeni sınırlar oluşturuyorlar.

Figür 11. Avusturya- Macaristan ve Almanya 1. Dünya Savaşında sırasında kutlamalar.

Ek 7. Arnavutların istiklal sürecinde yapılan ayaklanmalar ve toplantılar.²⁰²

Figür 12. XIX.Yüzyılda yapılan Arnavut Ayaklanmaları.

²⁰² https://wikivisually.com/wiki/Category:19th-century_Albanian_military_personnel, (İnternet erişimi, 25.07.2918.

Figür 13. Arnavut Prizren Kongresi 10 Haziran 1878 (İsa Boletini, Mithat Frasheri vs.)

ÖZGEÇMİŞ

Dibran Vataj 1992 yılında Suhareka'da (Kosova) doğdu, ilk ve ortaokulu Suhareka'da bitirdi, Priştine Üniversitesi'nde 2010-2013 lisans çalışmaları devam etti. Okul sırasında çeşitli İngilizce dil kurslarına katılarak, çeşitli arkeolojik kazılarda gönüllü olarak Kosova Arkeoloji Enstitüsü ile birlikte çalıştı. 2014 yılında Sakarya Üniversitesi'nde Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığından burs kazandı ve devam ediyor. Yaşamın her alanında birçok farklı organizasyona katıldı.

